

SLOVANSKÉ NÁRODNÍ POHÁDKY A POVĚSTI

Vybral a přeložil Jan Hudec

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Slovanské národní pohádky a pověsti

Vybral a přeložil Jan Hudec

Znění tohoto textu vychází z díla [Slovanské národní pohádky a pověsti](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Dědictví Komen-
ského v Praze v roce 1940.

Text díla (Slovanské národní pohádky a pověsti), publikovaného
[Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je
Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-
Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 6. 12. 2024.

OBSAH

O pohádkách	8
ČESKOMORAVSKÉ	12
Dobře tak, že je Smrt na světě	13
Alabastrová ručička	17
Jak byl mynář čertem	23
O králi Svatoplukovi	25
Uhlíř a čarodějník na Radhošti	29
SLOVENSKÉ	31
Ztracený chlapec	32
Čepice sv. Petra	40
O šesti drátařích a čertu	43
POLSKÉ	45
Křest chleba	46
O pastevčíkovi	47
Královská tvář	49
O ovčáčkovi a začarované ovci	52
O člověku, co z bídy kradl	55
Anděl Kašubska	61
RUSKÉ	63
O překrásné Vasilce	64
O Donu Ivanoviči a Šatu Ivanoviči	74
Ženich Mrazík	75
O carevně, která se nikdy neusmála	80
Labutě	83
Stařena a kozy	86
Mášenska	90
Cařice guslarem	94

UKRAJINSKÉ	97
Adam rolníkem	98
Medvěd a včela	99
Hrdý car	101
Starý pes Šedivák	107
BULHARSKÉ	109
Krásná Dobrunka a Slunce	110
Anděl a kámen v moři	112
Jak povstaly léčivé byliny	113
Chudák a sv. Ilija s oslem	114
Osel nezapře nikdy své povahy	115
Medvědův syn	117
Rozumná dívka	131
KráleVIC Marko ztrácí sílu	133
„Pracovitá“ žena	137
SRBSKÉ	138
Zval Boha na svátek svého domácího patrona	139
Tonoucí a sv. Nikola	141
Smrt králevice Marka	142
Poslali vlka do káby	146
Nejlepší odkaz	148
Dva bratři	152
Spravedlivý rozsudek	154
Jak medvěd hlídal vinohrad	155
Zle nohám pod bláznivou hlavou	156
Slívy za smetí	159
Honil vítr čepicí	160
CHARVÁTSKÉ	161
VeJce harambašou	162
Vlci	167

Králevic Marko	170
Co nikdy nebylo a nebude	171
Car a venkovan	173
Řeholník a turecký car	175
Zajíc	176
SLOVINSKÉ	177
Vodník a hoch	178
Jak učený člověk řídil svět	181
Sudičky usoudily dítěti, že do něho uhoří boží střela	182
Králevic Marko u správy boží	185
Sedmero lží	189
* * *	191
Upřímní zpěváci	192
Chudobný muž	193
Vodník a medvěd	195
Ediční poznámka	196

O pohádkách

Bylo, nebylo...

Daleko kdysi kdesi za černými lesy v malé chaloupce bydlil zvědavý Jiříček s maminkou, tatínkem, babičkou a dědečkem.

Nebyla to perníková chaloupka, ale jistě mnohem větší nebyla!

A Jiříček byl hrozně zvědavý hošík a bývalo mu smutno. Ještě si neuměl sám najít práci! Maminka měla pořád co dělat, tatínek byl celý den za živobytím, i babička musila vypomáhat. Ale ve volných chvílích, zvečera, když Jiříček moc škemral, vypravovala mu pohádky.

A to se Jiříčkovi náramně líbilo. Na nízké stoličce u babičky seděl, do klína jí svou hlavu kladl a poslouchal. A hned se mu zdálo, že se ta jejich malá chaloupka mění v knížecí palác, že je to dokonce královský dvůr: král se zlatou korunou seděl na trůně, mával žezlem a ohlašoval, ztracenou dceru že dá tomu, kdo ji přivede a z moci zlého čaroděje vysvobodí. A našel se hodný princ, do světa se pustil, a protože byl vlídný a laskavý ke všem, našel tři dobré pomocníky: Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, s nimi zlého čaroděje překonal a princeznu ze zajetí vysvobodil. Ovšemže si ji vzal a kraloval šťastně sám...

Jiříček potom usínal a ještě ve spaní se musel smát, jak se ten Široký dovedl nadmout, jak tu vodu vypil a potom najednou všechnu vyprskl, že se až jezero udělalo a div sám se neutopil. Jiříček usínal a ve snu se také k těm třem pomocníkům přidal, aby pomohl Dobru k překonání Zla...

A když babička nemohla, tu usedal dědeček a vyprávěl on. Copak dědeček! Ten začínal škádlením: Povídám, povídám pohádku

o panáčku na drátku... a dál už nic! Anebo začal o těch ovečkách, jak nekonečně přecházely úzkou lávku, a Jiřík měl čekat, až přejdou! Panečku, to by se byl načekal! Ale potom dědeček vyprávěl o Plaváčkovi, jak šel pro tři zlaté vlasy děda Vševeda, o udatném krejčíkovi, který jich zabil sedm jednou ranou, o hloupém Honzovi, který se králem stal, o Smrti kmotřičce, o dvanácti měsíčkách, o vodnících, o zvířátkách a tak dále do nekonečna! Bože, ten dědeček uměl pohádek! A jak uměl vypravovat a jak měl Jiříčka rád!

A Jiříček se ani naposlouchat nemohl, znova a znova žadonil: „Dědečku, ještě nějakou!“

Ale nejraději měl Jiříček pohádku o silném Jirkovi. Panečku, to byl bohatýr! Nic se nebál! Měl sílu a odvahu jako český kníže Bruncvík, kterého Jiříček už také od dědečka znal. Silný Jirka i do podzemí se spustil, všechny nástrahy nepřátel i klamných přátel zdolal a vítězně se domů vrátil. Tu nejhezčí princeznu si vzal a slavně a dobře kraloval ve své zemi. A všichni jedli, pili, hodovali, dobrou vůli spolu měli! Ale byla tam papírová zem a já jsem se propadl až sem...

A dědeček přitom poklesl celým tělem, jako by se byl opravdu „až sem“ propadl, a Jiříček by tomu byl málem věřil...!

* * *

Čas utekl a z Jiříka byl velký člověk. Už si uměl najít práci a měl jí až dost! Už také věděl, že pohádky byly vymyšleny a že jsou majetkem dětí a lidí celého světa. Na celém světě babičky a dědečkové vyprávějí dětem pohádky a všechny ty pohádky jsou si podobné. Některé z nich četli ve školní čítance a pan učitel jim pak vykládal, jaký nepřeborný poklad skýtají lidové pohádky, kolik učenců si s tím už nalámalo hlavu, jakého jsou původu, kde a jak a proč vznikly. Dva

němečtí bratři Grimmové po prvé ukázali na cenu pohádek a sami vydali první krásnou sbírku, která šla z ruky do ruky a našla vydavatele a vykladatele nejen mezi Němci, nýbrž i mezi Francouzi, Angličany, Italy, Rusy a také Čechy a Slováky. Byla by to prý veliká knihovna, kdyby se shromáždily všechny pohádkové knížky celého světa a k tomu všechno, co o těchto pohádkách bylo napsáno!

Jirka - ne už Jiříček - byl milovníkem knih a čtení a měl už pěknou knihovnu. Měl v ní také nejkrásnější české a slovenské pohádky, které sebrala a vydala Božena Němcová, měl slovanské pohádky od Erbena, moravské pohádky Kuldovy a jiné, všechny s překrásnými obrázky od nejlepších českých malířů.

A Jirka už také z domova i ze školy věděl, že lidové pohádky mají svůj hluboký mravní smysl a význam. Už jako malý chlapec se těšil z toho, že bylo vždycky Zlo Dobrem překonáno, vždyť se celý chvěl obavami o svého hrdinu a téměř zajásal, když se hrdinovi podařilo všechny zloby a překážky překonat! A tím spíše jako školák chápal vnitřní hloubku lidového mudrosloví v pohádkách, touhu prostého člověka, aby všechno na světě a mezi lidmi bylo v pořádku, bylo lepší a dokonalejší, aby člověk miloval právo, pravdu a spravedlnost. Chápal, že je to pohádková spravedlnost, která není vždycky v souladu se skutečnými ději, že se pohádka řídí vlastními, pohádkovými zákony, ale přece si ze srdce přál, aby to Dobro vítězilo i v každodenním životě, a umiňoval si, že se všemožně o to svými skutky přičiní!

* * *

Milé děti!

Život není pohádka!

Život je věčná práce a věčné snažení o zdokonalování sebe a zdokonalování jiných! Kolik z vás se vypraví do světa jako onen

pohádkový bohatýr, a kolika z vás se podaří dojít k cíli!? A kolikrát je výsledek vaší práce odchylný od výsledku pohádkového!

A přece jsou pohádky krásné, poutavé a poučné! Jsou pokladem lidové duchovní tvorby, pokladem krásného mateřského jazyka, pokladem hlubokých životních pravd, s nimiž se můžete i vy i dospělí seznámiti. Pohádky neumřely, jak se už začalo hlásat, nýbrž žijí dál a budou žít, pokud bude žít lidstvo!

Váš přítel a dobrý náš spisovatel Jan Hudec vybral pro vás na šedesát nejkrásnějších slovanských pohádek, abyste v nich mohli poznat nejen náš český, nýbrž také celý slovanský pohádkový svět, naplněný domácími názory a způsoby, jež vás zároveň také mohou uvést do poznání slovanského ducha.

Čtěte je celým duchem i srdcem svým pro pobavení i pro poučení!

Josef Páta

ČESKOMORAVSKÉ

Dobře tak, že je Smrt na světě...

Za starých časů, kdy ještě Pán Ježíš a svatý Petr spolu chodili po světě, přišli také jednou navečer k jednomu kováři a prosili o nocleh. Ten kovář je hned ochotně přivítal, hodil kladivo, co v ruce držel, pod nákovadlo a vedl je do sednice; pak šel a dal ustrojiti dobrou večeři. A když již bylo po večeři, řekl k těm svým hostům: „Vidím, že jste po cestě tuze ušlí a že byste si rádi odpočinuli – a bylo to dnes taky parno, až se slívalo! Položte se spolu do mé postele a vyspěte se, já si zatím lehnu do stodoly na slámu.“ Pak jim dal dobrou noc a odešel. A když bylo ráno, dal zase ustrojiti snídani a potom je ještě kus cesty provodil. A když se již s nimi loučil, řekl: „Dal jsem, co jsem měl, vezměte málem zavděk!“

Tu potáhl svatý Petr po straně Pána Ježíše za rukáv a pravil: „Pane, cožpak mu za to žádnou odměnu nedáš, že je tak hodný člověk a že nás tak rád viděl?“

Odpověděl mu Pán Ježíš: „Odměna tohoto světa je lichá, ale já mu jinou chystám v nebesích.“ Pak se obrátil k tomu kováři a pravil k němu: „Žádej, začkoli chceš, tři prosby budou tobě vyplněny.“

Tu se ten kovář zaradoval a řekl: „Když je tomu tak, tedy, pane, učiň, abych byl ještě sto let živ a zdráv tak jako dnes.“

I řekl jemu Pán Ježíš: „Má se tobě státi, jak žádáš. A co chceš dále?“

Kovář se rozmýšlel a řekl: „Co mám žádat? Mně se tak na světě dobře vede; co každý den spotřebuji, svým řemeslem si vždycky vydělám. Učiň tedy, abych měl vždycky díla dost, tak jako až potud.“

I odpověděl jemu Pán Ježíš: „I to se má tobě vyplniti. A co ještě žádáš po třetí?“

Tu již milý kovář nevěděl, co má říci; ale rozmysliv se řekl: „Inu, když jsi, pane, tak dobrý, tedy učiň: kdo sedne na tu stolicí, cos ty na ní u mne za stolem seděl, aby byl každý přimražen a nemohl z místa, až já ho propustím.“

Svatý Petr se tomu zasmál, ale Pán Ježíš pravil: „Staň se, jak jsi řekl!“

Poté se rozešli, Pán Ježíš a svatý Petr šli svou cestou dále a kovář běžel s radostí domů. I stalo se jemu, jak Pán Ježíš přislíbil; všichni známí okolo něho již pomřeli, on však byl vždy ještě zdrav a čerstvý jako ryba, práce měl hojnost a zpíval si od rána do večera.

Ale všeho do času. Těch sto let konečně také uplynulo, a Smrt zaklepala na dveře.

„Kdo to?“ ozval se kovář.

„Já jsem to, Smrt, již si jdu pro tebe.“

„I pěkně vítám! Toť jsou k nám hosti!“ řekl kovář, potutelně se usmívaje: „Jen dál, jen dál, vzácná paní! Počkej jen, až si tuhle ta kladiva trochu urovnám, však jsem hned hotov. Zatím se trochu posad' tuhle na stolicí; vím beztoho, že jsi ušlá, že máš po světě neustále co těkat.“

Smrt se ničeho nenadála; i nedala se dlouho pobízet a posadila se. Tu se dal kovář do hlasitého smíchu a řekl: „Teď si tu sed' a nehýbej se mi odtud, až já budu chtít!“

Smrt se začala vzpínati, rachotila hnáty a klepala dásněmi, ale nebylo nic platno, nemohla z místa a musila sedět, jako by ji byl přikoval. Kovář se smál, až se za břicho popadal, zavřel dveře a šel po svém, jsa tomu rád, že se již nemusí Smrti obávat, maje ji doma chycenou.

Zatím však jeho radost dlouho netrvala; brzo shledal, že se zmýlil.

Měl doma pěkného ohromného vepříka a chtěl si ho na to potěšení zabít a šunky dáti do komína; neboť velmi rád uzené šunky

jídal. I vzal tedy sekyru a dal vepříkovi do hlavy ránu, až se převalil; ale zatímco se shýbal pro nůž, chtěje ho zaříznout a krev do hrnce chytit na jitrnice, tu se ten vepřík najednou zase zdvihl a „roch! roch! roch!“, pryč utíkal, a dříve nežli se kovář vzpamatoval, byl ten tam!

„Počkej, mrcho, však já tě zase dostanu!“ pravil kovář a zatím šel do chlívků a vytáhl husu. Krmil ji již dvě neděle – na posvícení. „Aspoň si na tobě dnes pochutnám,“ řekl sám k sobě, „když mi ty jitrnice tak upláchly!“ A vzav nůž, chtěl ji zaříznout. Ale ku podivu! Z husy neteklo ani kapky krve, a jak jí z krku nůž vytáhl, nebylo po ráně již ani památky! A co se kovář tomu tak divil, husa se mu najednou z ruky vymkla a „kejha, kejha!“, letěla za vepříkem.

To bylo kováři již trochu příliš. Tak dobře dnes pořídil, a neměl si teď ani na pečení pochutnat? Nechal tedy zatím husu husou a vepříka vepříkem a šel do holubníka a přinesl dvě holoubata. A aby jemu snad zase něco takového nevyvedla, vzal sekyrku a usekl jim na špalku hlavy – oběma jednou ranou. „Nu, vy alespoň máte dost!“ zabrumlal k sobě sám a hodil je na zem. Ale divy! Sotvaže na zem dopadla, navlékly se hlavičky zase na krky a frrrr, byli holubi již taky ti tam. – Tu se najednou kováři v hlavě zablesklo i uhodil se pěstí do čela a řekl: „I pravda, pravda! Na to jsem já nemyslel; proto ono nemůže nic umřít, že mám já Smrt chycenou!“ I zakroutil nad tím hlavou, a nebylo mu to tuze milé, že by již měl navždycky opustit ty pěkné šunky a jitrnice, ty chutné martinské husy a i ta pečená holoubátka. Ale co dělat? Smrt propustit? – To ne; ta by nejprve jemu krk zakroutila. I pomyslel si tedy, že bude teď místo masa jísti hrách a kaši a místo pečeně píkati koláče – však ty jsou, když jináč není, taky dost dobré!

Nějaký čas ještě to tak dobře chodilo, dokud byly staré zásoby. Ale přišlo jaro, a tu teprve nastala pravá bída! Všichni živočichové,

co jich vlóni bylo, obživli z jara zase, ani jediný nechyběl! A k tomu narostlo takové množství mladých, až se všechno všude hemžilo.

Ptáci, myši, kobylky, brouci, klíšťata a jiná havěť sežrala a zkažila všechno obilí na polích a luka byla, jako by je vypálil; stromy na zahradách stály jako metly, listí a květ ožraly housenky - a nebylo možno ani jednu zabít! V jezerech a řekách bylo takové množství rybiček, žab, vodních pavouků a jiného hmyzu, že voda jimi zasmrádla a nebylo lze se jí napít; v povětrí pak byla mračna komárů, much a mušek a na zemi taková síla ošklivého hmyzu, že by byl musil člověka umořit, kdyby byl mohl umřít. I chodili lidé polomrtví jako stínové, nemohouce ani živi býti, ani zahynouti.

To vida ten kovář, jaké neštěstí svou pošetilou žádostí na světě způsobil, řekl: „Přece to tak Pán Bůh dobře učinil, že je ta Smrt na světě!“

Šel a sám se jí poddal a ji propustil, kteráž ho ihned taky zadávila. A tak přišlo potom pomalu všechno zase do starého pořádku.

Karel Jaromír Erben: České pohádky

Alabastrová ručička

Do jedné vesnice přišli dva vysloužilí vojáci a prosili o službu. Jeden byl ještě dosti při síle, ale druhý, nebožák, byl všecek zmrzačený, proto také služby nedostal, a sedláci ho jen z milosrdenství mezi sebou podrželi. První se dostal hned k jednomu sedláku. Když nastaly přástvy, chodili na ně oba dva a děvčata je ráda viděla. Ten starý uměl povídat leccjaké pěkné báchorky a příběhy a druhý prováděl šprýmy a zábavné kousky, kterým se na vojně naučil, že často všichni smíchem div nepopukali. Mezi děvčaty byla také jedna stará panna a té se veselý vysloužilec zalíbil. Měla sice chaloupku, ale ostatně nic jiného; než voják si myslil: „Lepší něco nežli nic. Něco si vydělám, ona ze svého přidá, a budeme přece živi.“

Namluvil si ji a také vzal. On sloužil, ona nádeničila, a tak se dosti bídne protloukali. Při tom při všem nepozbývali veselé mysli, ani když jim malá strávníčka přibyla. Sedláci je měli rádi a selky pomáhaly, kde mohly, a když děvče vzrostlo, nejedlo ani den doma, protože si je po každé některá kamarádka pozvala na oběd. Léta ubíhala. Zuzanka kvetla jako luční kvítí a byla jí plná ves. Tak jako rodiče měli lidé i ji rádi, neboť každému pomohla, ať ji pobídl k jakékoli práci; ale nejvíce užila od starého Martina, toho mrzáka, který s jejím otcem do vsi přišel a s nímž každé sousto chleba dělila. Jí k vůli sedával někdy na pasece třeba půl dne a povídal dětem pohádky. Nejmilejší zábavou Zuzančinou bylo, když mohla v lese, po polích a po lukách běhat a zpívat – to jí bylo nade všecko. Nedaleko vesnice stál starý hrad, jehož zdi byly již mechem porostlé; mezi těmi zdmi sedala Zuzanka někdy půl dne, vila věnečky a zpívala. Tak jí minul patnáctý rok.

Bylo večer před sv. Janem Křtitelem, a po vesnici se ozýval hluk a křik chasy, která se hnala s dřívím pálit svatojanský oheň na vrchu, nedaleko starého hradu. Nejprvnější byla nahoře Zuzanka. Když se hranice narovнала a zapálila, chasa se popadla za ruce a skákala a zpívala okolo ohně. Když pozpívali, přeskakovali plamen. Tu se stalo, že Zuzanka o něco nohou zavadila. Shýbne se, zdvihne to, a vidí – malou alabastrovou ručičku.

„Zahod' to, je to kouzlo!“ křičela chasa.

„Ne, ne, ne zahazuj!“ namítal starý voják, který se s chasou na vrch přikulhal. „Navlíkni si ji na něco a zavěs na krk! To ti přinese štěstí.“

Zuzanka moudrého rádce uposlechla: navlékla si ručičku na podvazek a zavěsila na krk. Bylo po ohni a děvčata i chlapci se brali domů.

„Holky, nechodme ještě domů; je tak krásná noc, pojďme na hrad,“ vybízela Zuzanka kamarádky, nemajíc chuti do těsné sednice se zavřít.

„Co se ti nezdá? Nevíš-li, že je svatojanská noc, kdy kouzelnice tropí své rejdy?“ odpovídala děvčata. Ale Zuzanka se nedala odstrašit; šla sice s chasou až do vsi, potom však se vrátila na starý hrad, sedla si na sedátko, které si sama udělala, a hleděla na hvězdnatou oblohu, až jí oči zacházely. Tu slyší z dáli muziku, tak krásnou, tak vášnou, že se jí radostí srdce chvělo; blíž a blíže zněly lákavé zvuky a ze starého hradu vycházeli skvostně odění hudebníci, kteří ze svých nástrojů tak libé tóny vyluzovali. Za nimi šla paní a pán; na hlavách se jim leskly zlaté koruny a na sobě měli šaty drahé, kmentové. Potom kráčelo služebnictvo po dvou, krásné panny a panoši, všickni ve skvostném hávu. Po stranách nesli sloužící planoucí pochodně.

Když obešli zámek kolem dokola, zastavili se naproti Zuzance, která si ani vyložit nemohla, kde se tu to panstvo vzalo. Sličná krá-

lovna zakývala na ni prstem a Zuzanka se ani chvilku nerozmýšlela, nýbrž přiskočila k tajnému družstvu a šla po boku paní, která ji až do hradu vedla za ruku. Tu se otevřela v jednom koutě brána a panstvo tam vešlo; několik kroků se odráželo světlo pochodní o třpytící se stěny klenuté chodby, která vedla dolů, ale najednou se octli v krásné zahradě, v níž stál alabastrový zámek, vykládaný zlatem. Květiny nejrozmanitější krásy a stromy plné ovoce vydechovaly nejlíbeznější vůni. Zuzanka by se byla nejraději vrhla na měkký trávník a v těch vonných kalíšcích koupala tvář, ale bála se královny. Jako by naplněn dýmem vonného kadidla plynul tu lehký vzduch a Zuzanka jej celou duší sála do sebe. Zlaté dveře u alabastrového zámku se otevřely, družina i s králem se poklonila královně a zmizela. Královna prováděla potom Zuzanku po zahradě. Vše to se dalo mlčky. Tu přišly k myrtovému keři. Královna utrhla proutek, spletla jej do věnečku a položila Zuzance na hlavu pravíc: „Ten věnec si nech ode mne na památku! Zejtra jdi s otcem na hrad, a kde nyní stojím, tam ať kope! Nikomu nepovídej, co najdete, a ve vesnici déle nezůstávejte!“

Po těch slovech vzala královna omámenou Zuzanku za ruku a vedla ji zase touž cestou ven až k staré bráně; potom najednou zmizela a Zuzanka běžela domů.

„Milý Bože,“ myslila si cestou, „tolikrát jsem již ten hrad prolezla, a nikdy jsem té brány neviděla! Toť je divná věc, kde se to všecko jen vzalo!“

Když přišla domů, rodiče již spali; neboť byla právě hodina s půlnoci. Potichu sundala věneček, strčila jej pod polštář a lehla na lože.

Slunce stálo vysoko a svítilo již do okének, když matka Zuzanku budila.

„To neví, kdy na lože, a ráno se jí pak nechce vstávat,“ huboval otec.

Zuzanka si mnula oči a přemýšlela o tom, co se jí zdálo. „Já ani nevím, rodiče, co se to se mnou dalo; byl-li to sen, či se mi to opravdu stalo. Ale počkejte! Vždyt jsem si ten zelený věneček strčila pod hlavu!“ Děvče sáhlo pod podušku a vytáhlo myrtový věneček z jednoho proutku uvitý, ale ne zelený – nýbrž z ryzího zlata. Matka i otec spráskli ruce a teprve se Zuzanky ptali, kde byla a co se jí přihodilo.

„Kamarád ti dobře poradil, aby sis tu ručičku nechala: ta je pro štěstí a na tom místě leží zajisté poklad,“ řekl na to otec. „Jen zdalis to místo nezapomněla?“

„O to se nebojte,“ pravila Zuzanka, „a chcete-li, půjdeme tam hned!“

„Ne, teď jsou lidé v poli, a viděli by nás; až v poledne.“

O pravém poledni šla Zuzanka s otcem k starému hradu; od brány se uhnula hned stranou, kudy šla v noci s družinou, a tu viděla mezi křovím ještě jednu nízkou zeď a v ní malý průchod, který se zdál v noci branou. Sotva jím prolezli, octli se v kulatém dvoře, porostlém travou a nízkým chrastím. „Zde stál ten stromek,“ řekla Zuzanka a postavila se k šípku na píd' vysokému. „Zde kopejte, tatíčku!“

Otec poslechl a kopal ihned na tom místě, a hle, sotva trochu země odkryl, viděl truhlu železem kovanou. Byla hodně veliká, a otec jí ani pohnout nemohl; jakmile však se jí Zuzanka dotkla, odnesli ji beze všeho namáhání.

Ve dvoře narovnali na ni kamení a šli domů, aby je nikdo neviděl, co nesou. Teprv za soumraku pro ni došli a odnesli do chalupy. Truhla byla plničká zlata!

„Víš, co je mi nejlítěji? Že nemohu z toho dát kamarádovi a těm sedlákům, kteří nám v nouzi pomohli.“

„Řekněte, tatíčku, že jste dědil, a když ne jinému, aspoň starému Martinovi dejte několik zlatých!“

„Máš pravdu; zejtra půjdu do města, koupím koně, a vy si to zatím složte! Až přijdu, řeknu, že jsem dostal v městě dobrou službu, že tam půjdeme, a Martin aby zůstával zatím v naší chalupě. Když se nevrátíme, zůstane jemu, a po čase kdo ví, co se stane. Ale huby si dejte na petlici, to vám povídám!“

Nazejtří šel otec do města, koupil koně a vůz a najal si pěkný dům. Když přijel domů, bylo koukání, že si chudý chalupník veze koně a vůz; uslyševše, že dostal dobrou službu a že se odstěhuje do města, přáli mu toho všichni.

Zatím se nakládalo na vůz a starý Martin odnesl si do chaloupky svých několik drchniček. Otec Zuzančin chtěl ještě večer dorazit do nejbližšího městečka, a proto se také po práci se všemi loučil. Zuzanka plakala; když měli již odjíždět, vzpomněla si ještě, že si doběhne na starý hrad a naposled že si tam zazpívá. Ale táta pravil, že se tam zastaví všichni a pomodlí se otčenášek za udělené dobrodiní.

Nedlouho potom stála Zuzanka s otcem a s matkou na hradě a loučila se se svým nejmilejším místečkem a děkovala v duchu moudré královně za její dobrodiní. Martin čekal u vozu, a když i jemu s pánembohem dávali, plakali nejvíce; otec mu dal několik tolarů na přilepšenou, povídaje mu pohádku o dědictví.

Když přijela naše rodina do města, koupilo se hned náradí, šatstvo, najaly se služky a učitelky a učitelé pro Zuzanku, aby se něčemu naučila. Než minula tři léta, nebyl by nikdo selské děvče poznal; byla moudrá, přitom krásná a až příliš dobrá. Ač se s ní rodiče neukazovali a nedvořili, přece nezůstala ukryta jako fialka pod křovím. Mnoho ženichů se o ni ucházelo, a mezi nimi také bohatý a hezký šlechtic, který se Zuzance nejvíce líbil. Nikdo nebyl proti tomu, a tedy se beze všech překážek vše smluvalo a svatební den byl určen.

Oblečena v drahá roucha a ozdobena zlatým myrtovým věncem, jež i s ručičkou jako nejdražší památky chovala, jela Zuzanka na oddavky. Tu přistoupí na cestě k jejímu vozu chudý mrzák a prosí o malý dárek. Nevěsta poručila, aby zastavili, bystře na žebráka pohlédla, a poznala starého Martina. Hbitě skočí dolů a vezme ho za ruku pravíc: „Copak mne neznáš, Martine? Já jsem Zuzanka. Pojd', pojd', sedni k nám do vozu a povídej, jak se ti vedlo, co jsme se neviděli?“

„Jak bych mohl mít tak krásnou, tak bohatou nevěstu za svou milou Zuzanku! Do vozu k vám nesednu, ale plakal bych radostí, že jste si, tak krásná panna, mne, chudého žebráka, všimla. Pánbůh vám dá štěstí za to, že jste zůstala dobrá jako kdy jindy.“

Zatím skočil i otec s matkou z druhého vozu a měli srdečnou radost, když viděli Martina. Chtěj nechtěj musil aspoň k nim si sednout. Kdyby byl ženich Zuzanku zrovna dost nemiloval, byla by jeho láska v tom okamžení jistě nejvyššího stupně dostupila; neboť se opět přesvědčil, jak milé stvoření dostane se mu za ženu.

Cestou žaloval Martin svému kamarádu, že se mu po něm již tuze stýskalo, že měl nouzi, a tedy že se vydal na cestu, aby jej do své smrti ještě jednou spatřil. Chaloupka že je v dobrých rukou, jak ujišťoval. Kamarád mu však povídal, aby se již o nic nestaral, že zůstane u nich do smrti. A tak se i stalo: starý Martin se již do vesnice nenavrátil, neboť brzo potom umřel, snad samou rozkoší. Zuzančin otec koupil vesnici, v které byla jeho dcera zrozena, a nedaleko starého hradu dal vystavět pěkný zámek, v kterém potom všickni svorně a spokojeně žili; sedlákům odplatil desateronásobně, co mu kdy dobrého udělali. Alabastrová ručička a zlatý věnec zůstaly největším rodinným pokladem.

Z pohádek Boženy Němcové

Jak byl mynář čertem

Byl jeden mynář moc bohatej a k němu přišel člověk moc chudej, aby mu byl za kmotra. Tak mynář, že bude. Tak byl. Třem dětom bol za kmotra. A teď ten chudej člověk umřel a jeho žena nemohla si pomoct na pohřeb k penězom. Tak teď si spomněla, že pude na kmotříčka, dyž bol bohatej. Tak k němu šla, aby jí pučil pětku, že mu ju za tejden dá. A dyž mu to řekla, von utek do druhý sednice a zavřel před ňou dveři a řek jí, že jí nic nepučí, že nemá žádný peníze. Ale vona ho přeci prosila, že mu je za tři dni dá, jen aby jí pomoch. Tak von jí řek, že jí přeci teda pomůže, ale za tři dni jesi nebudou ty peníze, aby ho tam čekala. Tak ta šla s pláčem dom a teď pochovala múža, bol funus. A jak ho rychle pochovala, tak přišla dom a vzala sekeru a trakač a jela do lesa. Myslela si tak, že naseká trakač nebo dva pařezů a že je prodá, aby dodála tu pětku. A dyž přijela do lesa, tak na malej kousek se jí zalíbil takovej pařez bukovej. Tak šla a sekala, a dyž ho vosekala dobře, tak ho vyvalila celej; nebol velkej. A teď, dyž ho vyvalila, tak se jí vyvalil hrnek. A vona chytne a povídá: „Bože, co je tu hrnek?“ Teď hrnek voďála a von bol plnej dukátů.

Tak teď už žádnej pařez nedobejvala, jen to, a jela dom. Ale penězom nerozumněla, co je to za peníze. Teď přišla dom a poslala nejstarší holku a dala jí dva dukáty, aby je zanesla kmotříčkovi a aby se voptala, jesi ty dva peníze za tu pětku je dost; vona jim nerozumněla. A teď kmotříček je veme a povídá: „Hdepak je vzala, ceruško, maminka ty peníze?“

„Vona jela fčera do lesa, že bude sekat pařeze, a vysekala jeden a von se jí vyvalil a s tejmahle penězi hrnek.“

Mynář už neřek nic na to, ale študýroval, jak by ty peníze vod ní dostal. Tak šel hned katovi a koupil koňskou kůži. A večír vo jedenásti hodinách kůžu dal na sebe a řetěz do ruky a šel kmotře ke dveřom strašit. Teď křičí u dveří, aby mu vodevřela, a řetězem hrčí v ruce. A vona se ulekla a nemohla stat ani s postele a nešla vodevřít. Tak dyž nešla, tak von jí řek, že zejtra přide zas. A vona celej den s toho stonala, že jí řek, že zasejk přide. Ale vona ho neviděla, co je to.

Tak druhej den přišel tam vandrovní ňákej a teď ju prosil vo nocleh, ale zrovna jí řek, aby mu dala nocleh, že si tam pohoví. Vona mu ale vo temhle neříkala nic, ale von už vo tom věděl.

Dobře, už jí to slovo řek, že si pohoví. Teď dyž bylo jedenáct hodin, mynář tluče zas na dveři. Vandrovní povídá: „Co to, ženo, děláš? Di vodevřít!“ A vona se nemohla hejbat, uleknutá celá. Tak vandrovník nemeškal a šel vodevřít sám. Dyž přišel k dveřom, tak se ptá, kdo tluče. A von na to odpovídá: „Sem čert s pekla poslanej, du sem pro dukáty. Vona mně je v lesi vzala, měl sem je pot pařezem.“ A von mu na to votpovídá ten vandrovní: „Ty nejseš žádnej čert, ale teprf čertem budeš, až se mnou pojedeš.“

Tak vandrovní vodevřel dveři a popad ho pod paži a ulít s ním pryč. A žádnej po ty časy neví vo mynářovi nic.

A teď ráno přišla tam zrovna mynářka - musela vo tom vědět - a ptala se, jesi je tam mynář. A žena jí povídá, co se stalo, ale mynářka neřekla, že se její muž přistrojil za čerta. Ta mynářka myslela, že tam šel na náfščivu nebo na upomínku.

Tak teď tu ženu i s tejma dětma vzala do mlejna a mněla je tam až do smrti za to fšecko a ešče ju prosila, aby mu to votpustila, co provinil.

*Ignác Hošek zapsal od Josefy Synkové ze Stržanova u Polné,
Rozpravy České akademie III*

O králi Svatoplukovi

(Moravská pověst)

Lid v chrámě velehradském po kázání dopěl; poslední zvuky pobožné písně vyzněly, zraky všech se obracely k oltáři. Nastala chvíle mše svaté, kterouž měl sloužiti sám arcibiskup Methoděj. A slavně sloužiti; bylť veliký svátek, zasvěcený den svatých apoštolů Petra a Pavla.

Již plály svíce na oltáři, již chvíli hořely, ale Methoděj nešel. V kostele čekali a potichu se modlili. Chvíle za chvílí ubíhala. Slunce již vystoupilo vysoko, již padly jeho paprsky do oken kopule, již zašlehly dolů zlatým proudem do lodi chrámové. Vše se rázem vyjasnilo, stěny, obrazy svatých na zlaté půdě, hlavy věřících, žen i zarostlých mužů i starců, i plavé vlasy dívek a dětí.

V té jasné záplavě zemdlely plameny svěc, které již hrubě ohořely. Již zavanul šepot kostelem, tlumené hlasy, již se tam ohlíželi, hlavy sestrkovali, tiše mluvili a se ptali, co se děje, co se stalo. Tak šeptem se tázali, a šeptem spěla odpověď po všech prostorách svatyně: že arcibiskup čeká na krále, že král mu vzkázal, aby hrubé mše bez něho nesloužil, aby na něho čekal, až přijde.

„Kde je? Kde je král?“

„Proč nejde?“ ptali se všude, a všude pak žasli a trnuli, když kdosi oznámil, že si dnes ráno, před svítáním, král vyjel na hon s četnou družinou a lájí. Na hlučný hon v takový posvátný den!

Pak rázem umlkli, když se najednou objevil velebný Method. Nastávalť již polední čas, a svaté mše déle již odkládati nebylo možná. S arcibiskupem vstoupili k oltáři kněží, diákon, všichni v bohatých kostelních rízách. I začal arcibiskup bohoslužbu;

diákonů a kněží přísluhovali, kadidlo zapálili, zpěvy zapěli a zpívali.

A lid kleče i stoje, maje sepjaté ruce, hleděl na krásu oltáře v plné záři svěc, v nichž se také třpytila kněžská roucha i řezby i obrazy, poslouchal modlitby a kněžské zpěvy, jak hlaholily pod klenbou sborem i různě. A všichni věřící, jati jsouce vroucí, srdečnou zbožností, jako u vytržení povznesli mysli své k Bohu. Na krále zapomněli.

Vtom zalehl do chrámu ohlas pustého, temného ryku, zmatený halas, divá směs hlasů a zvuků, jež se blížila kvapem, letem, rostla jako lomož vichřice. Ryk a divoký křik, troubení rohů, štěkot psů a řehťání koní. Již před samým chrámem ta bouře zahučela, již na prahu, již pod klenbou hřmí, již hrnou se strůjci té bouře chrámovou lodí, přímo k oltáři. V čele všech král Svatopluk s čapkou na hlavě a s mečem v ruce, za ním lovecká družina se psy.

Umlkli kněží, lid strnulý ustupoval, choulil se, tlačil se ke zdem a sloupům. Král však, nedbaje nikoho, mávaje obnaženým mečem, hnal se k oltáři a křičel divě na arcibiskupa, proč šel k oltáři, proč nečekal. Ale u stupňů oltáře zarazil prudký krok a planoucím zrakem hleděl, jak stanul tváří v tvář svatému muži.

Ten stoje proti němu pravici vztáhl.

„Ni o krok dále!“ zvolal u svatém hněvu. „Ať Bůh tě na místě neztrestá! Dábelskou pýchou jsi posedlý. Tvé libovůle mám být více poslušen nežli zákona duchovního! A zneuctils chrám Hospodinův! Proto zůstaneš v zlořečení a Bůh tě poníží!“

Král rudý po líci, hrdle, hněvem již lítý a slepý, řečí tou jako udeřen a pohledem, velebou přemožen, zarazil se, meč sklonil, váhal; pak obrátiv se pádil z kostela ven a za ním hlučící lovci a láje.

Ale jak přišel do svého hradu, znovu ho posedly pýcha a vzdor. Nechtěl uznati svého provinění a styděl se i hněval, že se dal po-

hledem biskupovým tak přemoci. I poslal hned k němu a vzkázal mu, aby více před jeho oči nechodil. Svátý muž tak učinil a hned se vydal z Velehradu na apoštolskou cestu po krajinách, jichž byl duchovním správcem a vůdcem, a všude kázal, křesťanskou víru rozmnožoval a utvrzoval. A tak činil až do své smrti.

Ale král zůstal tvrdý proti němu po všechen čas; zapomněl nevďěčně, co svátý ten muž pro moravskou říši učinil, že jí přinesl světlo pravé víry, že obětoval jeho lidu všechno své dílo, všechen svůj život.

Svatopluk však bez trestu nezůstal; slova Methodějova se vyplnila. Opustiloť štěstí mocného krále, jenž zůstal v zlořečení; z tolika stran vojensky na něho táhli a na jeho lid: Uhři, Poláci, Němci, a také Čechové se bouřili a nechtěli mu být poddáni. Všichni jeho zemi moravskou hanebně drancovali a hubili.

I prohlédl král a poznal, že již naň přišlo boží dopuštění a že všechno to neštěstí se děje zemi jen pro něj, pro jeho pýchu a zpupnost. A tu často mu přicházel na mysl biskup Methoděj, proti němuž se tak provinil. Vzpomínal na něho a lítost ho pojímala.

Zasmušoval se v duchu, když slyšel, že nepřátelských spoust přibývá, že země víc a víc hyne. Proto povolal své rádce a ptal se všech, co má činiti. Než oni žádné rady proti dopuštění božímu mu dát neuměli.

Tu, když ta rada, již svolal v svém vojenském ležení, byla navečer skončena, odebral se sám, zasmušilý a smutný, do svého stanu. A více ho pak dvořané a nikdo již nespatriil. Okolo půlnoci vyšel opět ze stanu, to stráž viděla, vsedl na koně u stanu přivázaného a jel tiše spícím táborem. Nikdo si ho nevšímal, stráže pak, jež na kraji ležení stály, poznavše ho, nevzkřikly na něj; uctivě ho pustily, ač jim bylo divno, nač tak pozdní dobou vyjíždí.

Nikdo netušil, že již dlouho neměl klidu a spokojenosti ve vší své slávě a moci, jak ho svědomí tížilo, že se tak obořil na velebného

dobrodince moravské země, že rušil jeho řád a obřad. V bezesných nocích zkroušeně přemítal na mysli, jak by se kál. Až té chvíle se rozhodl, že nechá všeho, vojska, dvora a sluhů, pokladů i krásné zbraně, vší moci, kterou hřešil, že opustí vše, aby zbavena byla moravská země neštěstí a trápení, jichž pro něho zakoušela.

I vyjel z ležení a jel pustou nocí, až dojel na jedno místo na stráni hory Záboru, kdež se všude černaly rozlehlé, neschůdné hvozdy a kde předtím tři poustevníci vystavěli s jeho podporou kostel.

V tom černém lese, na odlehlém místě mezi stromy a houštím probodl mečem hrud' svého koně a pak zahrabal ten meč, zardělý krví věrného zvířete. Bezbranný bral se pak dále tmavým hvozdem, neúnavně se modle, až za ranního svítání přišel k těm poustevníkům.

Tentokrát nevěděli, kdo je, ani netušili, neboť ho nikdy předtím neviděli. Ale přijali ho, a Svatopluk, někdy král moravské říše, oblečen byl v roucho poustevničí. Teprve když cítil, že se blíží hodina jeho, sám se mnichům vyznal a pověděl, kdo by byl a proč sem přijel. A hned umřel jest.

František Bartoš: Domácí čítanka z lidu pro lid

Uhlíř a čarodějník na Radhošti

Byl jeden uhlíř, a k tomu uhlíři přišel jeden černokněžník a prosil ho, aby mu ukázal díry na Radhošti. On mu ty díry ukázal a dovedl ho až k nim. Když přišli k nim, vlezli do nich, a jak přišli až do nich, tekla tam řeka a přes tu řeku byla lávka a na té lávce seděl pes. Černokněžník se modlil, a ten pes z té lávky uhnul; a když přišel přes tu lávku, seděl nade dveřmi na hřadě kohout; i ten uhnul ze své hřady; a jak uhnul, vešli do světnice, a v té světnici bylo zlata a stříbra moc. Uhlíř si myslel, že budou brát to zlato a stříbro, ale nesměli vzít nic. Tož vešli do druhé světnice, a v té světnici seděl stařeček, který měl bradu až po pás u stolíka a na tom stolíku měl přichystaná jídla a z těch se mu posud kouřilo. V té světnici bylo zlatých hodin a jiných vzácných věcí, ale zas nesměli nic brát. Tož vešli do třetí světnice, a tam nebylo nic než kovářské uhlí na hromádkách, a toho černokněžník i s tím uhlířem musili do těch měchů brát. Uhlířovi to nebylo po vůli, že ho měl sám doma dost; byl by raději bral zlato a stříbro, ale nesměl.

Když nabrali, vrátili se touž cestou a zase u každých dveří se modlili a pak je zavřeli. Ten kohout zase na své místo sedl a pes též na své místo uhnul. Tak vyšli navrch, černokněžník sedl se svým pytlíkem na svůj plášť a pustil se do povětří.

Uhlířovi nebylo milé to uhlí, vysypal je na hromádku a pobíral se do svého příbytku. Když přišel zpátky, manželka mu lála, kde se dosud zabavil. On jí vykládal, kde byl. Ona mu nechtěla věřit. On jí povídal: „Když mi nechceš věřit, podívej se do pytlíku, že jej mám od uhlí.“ Ona převrátila ten měch, a z něho padaly dukáty.

Uhlíř nechal hned svého jídla a běžel zpátky na Radhošť pro to uhlí, které tam vysypal na hromádku. Než ten černokněžník již to uhlí zase bral do měchu svého; a když uhlíř k němu přišel, povídal černokněžník: „Když ti nebylo milé uhlí, nebude ti milé nic.“ A sedl na svůj plášť a zas do povětří uletěl.

Beneš Method Kulda: Moravské národní pohádky a pověsti, 1874

SLOVENSKÉ

Ztratený chlapec

Bol raz jeden veľmi, ale veľmi bohatý pán; taký bohatý, že ani sám nevedel o počtu svojho bohatstva. Nuž, ale čože mu bolo zo všetkého bohatstva, keď¹ nemal žiadneho potomka, ktorému by ho bol mohol zanechať – lebo² veru on už bol viacej starý ako mladý. Neboráčik!³ Každý od Boha deň chodieval i so svojou paňou do kostola a tam sa na kolenách modlieval Pánu Bohu, aby ho požehnal aspoň jedným synkom.

Naveľa, naveľa sa jeho pani predsa raz cítila. Nádej so dna na deň rástla, a keď sa malo dieťa už o krátky čas narodiť, snívalo sa pánovi, že bude chlapec, ale že ho musia tak varovať⁴, aby sa do dvanásteho roku zeme ani nedotkol, lebo že hneď skape⁵.

Dobre. Narodí sa chlapec pekný, utešený. Pán dal hneď zaopatriť deväť pestúnok, ktoré ho mali rad radom⁶ varovať. A prísne im pohrozil, aby sa mu zeme ani dotknúť nedopustily.

Pestúanky pánov rozkaz statočne zachovaly, tak že chlapcovi chybovalo už len niekoľko dní do dvanásteho roku a ešte sa zeme ani nedotkol. Ustavične ho nosily iba⁷ na rukách alebo ho kolísaly v pozlátenej kolíske.

1 Kdýž. Pozn. překl.

2 Neboť. Pozn. překl.

3 Nebožák. Pozn. překl.

4 Opatrovati. Pozn. překl.

5 Zahyne. Pozn. překl.

6 Po pořadě. Pozn. překl.

7 Jen, leda. Pozn. překl.

Pán už začal robiť prípravy k bohatej hostine, na ktorou chcel zasvätiť svojho miláčkovho vyslobodenie z ťažkej súdby. – Tu sa naraz strhne na dvore veľký krik. Pestúnka, čo chlapca práve na rukách zabávala, chcela zvedieť, čo sa stalo – všetečnica sa zabudne, položí chlapca na zem a díva sa oblokom⁸ von, ako teľa na nové vrata.

Krik sa utíšil. – Varovkyňa chce vziať zase chlapca na ruky; ale nemožno ani vypovedať, ako sa predesila, keď chlapca nikde v izbe nenašla a na pánov rozkaz sa rozpamätala. Tu se dala, všetečnica, do hrozného plaču, že sa všetci domáci posbehúvali. Priletel i pán spytujúc sa⁹ čo jej je, či sa chlapcovi dačo stalo. Varovkyňa sa od ľaku a strachu triasla ako osika, a na mnoho, akosi horoko ťažko predsa len rozpovedala, čo a ako sa stalo.

Pán sa neslýchane zarmútil, že sa mu takto nespodievane¹⁰ nádej stroskotala. Hneď a hneď rozposlal sluhov na všetky strany, aby hľadali chlapca. Rozkázal, prosil, veľké odmeny sľuboval a dukáty len tak sypal, ako krajciare. Hľadali dosť, ale chlapca nemohli nikde najst'. Tak skapal, ako by ho nikdy nebolo bývalo.

O krátky čas zarmútený pán zbadal, že v jednej z jeho najkrajších svetlíc¹¹ každú noc, práve o polnoci voľačo¹² hurtuje¹³ a žalostne narieka. Pozoroval to za istý čas. A keď to tak hurtovalo a nariekalo každú noc, zachcelo sa mu prezvedieť, čo by to mohlo byť, ba prišlo mu na um, či by to ozaj nebol jeho ztratený chlapec.

8 Okno. Pozn. překl.

9 Ptaje se. Pozn. překl.

10 Neočekávaně. Pozn. překl.

11 Světnice. Pozn. překl.

12 Něco. Pozn. překl.

13 Hřmotí. Pozn. překl.

Vyhlásil teda, že dá tri sto zlatých tomu, kto v tej svetlici prenocuje cez jednu noc.

Tri sto zlatých pekný peniaz, pre chudobného človeka dobrá pomoc. – Nuž, veru sa našlo hodne takých, čo sa na to vzali. Ale keď prišla dvanásť a začalo hurtovať, každý sa polakal a pomyslel si, že je nehodno za tri sto zlatých si žartovať so životom. I nemohol sa pán prezvedieť, kto to hurtuje a plače: či jeho chlapec, či dáka potvora.

Nedaleko panského dvora bývala vdovica – mlynárka so svojimi tromi dcérami. Nebožiatka boli veľmi chudobné a živily sa len tak po psote. Povešť o hurte a plači a o tri sto zlatých sa dostala i do ich chudobného domčeka. Tu prerečie¹⁴ najstaršia dcéra k utrápenej materi: „Matka moja, čože sa máme biediť? Vari¹⁵ sprobujem šťastia, pôjdem cez tú jednu noc na vartu, a snáď voľačo dostriehnem: tých tri sto zlatých by sa nám však dobre zišlo¹⁶!“ Matka pokrútila hlavou, trochu sa zamyslela, ale naostatok – že sa ozaj tak biedne živily – dovolila probovať svojej dievke.

Išla tedy najstaršia mlynárkina dcéra k bohatému pánovi a rozpovedala mu, čo chce. – „Ty by si mala vôľu ísť na vartu?“ prerečie pán. „Dobre, dievka moja, dobre, sprobuj šťastia.“ – „Veru, sprobujem,“ odpovie naradovaná, „ale by som vás pekne prosila, keby ste mali tú lásku a rozkázali, že by mi voľačo so sebou dali, aby som si navarila večeru, lebo som veru od rána nemala ničoho v ústach.“

Pán zavolať hneď na kuchárku a rozkázal, aby jej dala niečo na uvarenie. V tom okamžení, iba čo sa obrátila, donesla kuchárka všeličoho aj na tri večere, a mlynárkina dcéra si nabrala, čo

14 Povídá. Pozn. překl.

15 Také. Pozn. překl.

16 Hodilo se. Pozn. překl.

potrebovala: strovy¹⁷, omasty, soli, dreva; zapálila voskovú sviecu a šla do tej svetlice. Tam si založila na kozúbku¹⁸ oheň, pristavila hrnčeky, prestrela na stôl, popravila si posteľ a – ani nevedela, ako jej prebehol čas medzi týmito prácami.

Bije dvanásta. Tu začne čosi po chyži hurtovať a jajkať¹⁹. Mlynárkina dcéra sa díva so strachom po svetlici, prezerá ju z kúta do kúta, ale nikde nič, ako na dlani, a len hurtuje a jajká. Zrazu²⁰ hurt i jajkanie prestane a postaví sa pred ňu krásny chlapček, zpytuje sa prívetivým hlasom: „Komuže to varíš?“ – „Mne,“ odpovie ona. Zarmútil sa krásny chlapček, a smutným očkom po nej pozerajúc, spytuje sa po chvíľke nanovo: „A komu si to prestrela?“ – „Mne,“ bola zase odpoveď. Krásny chlapček sa zarmútil ešte väčšmi a v sivých očkách mu počaly hrať slzy. „A komu si to odpravila²¹?“ spytuje sa naposledy. – „Mne,“ odpovedela mlynárkina dcéra, ako predtým. – Tu krásneho chlapčeka zalialy slzy, zalomil rukami a – zmizol.

Ráno vyrozprávala mlynárkina dcéra pánovi všetko, čo videla, ale to, že sa chlapček nad jej odpoveďami zarmútil, zadržala len pre seba – a pán jej odčítal slúbených tri sto zlatých.

Na druhú noc sa vybrala prostredná sestra a staršia jej dala naučenie, čo má robiť a ako má odpovedať. Tá robila podľa naučenia: šla k pánovi, pán jej dovolil; nabrala si strovy, omasty, soli, dreva; rozložila oheň, prestrela na stôl, odpravila posteľ, a keď sa chlapček ukázal a spytoval: „Komu to varíš? Komu si to

17 Potraviny. Pozn. prekl.

18 Na krbu. Pozn. prekl.

19 Naříkat. Pozn. prekl.

20 Najednou, náhle. Pozn. prekl.

21 Ustlala. Pozn. prekl.

prestrela? Komu si to odpravila?“, naveky odpovedala: „Mne, mne, mne.“ Chlapček zas len, ako včera, sa rozplakal, zalomil rukami a zmizol. – Ráno všetko rozpovedala pánovi, ako sa stalo, a pán jej vyčítal tri sto zlatých.

Na tretí den povie najmladšia sestra: „Ej, sestry moje, keď sa vám tak dobre vodilo, že ste doniesly po tri sto zlatých, pôjdem i ja probovať šťastia, snád' i mne Pán Boh pomôže pretrpeť ten strach.“ – Matka, keď videla, že sa dvom starším nič nestalo, dovolila i najmladšej, trebárs ju najradšej videla.

I ona, ako sestry, vypýtala si²² od pána najskôr²³ dovolenie, potom dačo na uvarenie, nabrala si, čo jej doniesli, rozložila na kozúbku oheň, prístavila hrnčeky, prestrela na stôl, odpravila posteľ a čakala i v strachu, i v nádeji, kedy sa už privalí polnoc.

Zrazu udre dvanásta. Tu začne po svetlici hurtovať a jajkať. Najmladšia mlynárkina dcéra sa díva so strachom po svetlici, prezerá ju z kúta do kúta, ale nikde nič, ako na dlani, a len hurtuje a jajká. Zrazu hurt i s jajkáním prestane a postaví sa pred ňu malý chlapček, spytujúc sa prívetivým hlasom: „Komu to varíš?“ – Sestry jej sice boly daly radu, ako by mala odpovedať, ale ona, keď se podívala na krásneho chlapčeka, pomyslela si, že jej azda nič neurobí, keď aj inak odpovie. – „Komuže to varíš?“ spytuje sa zase netrpelivý krásny chlapček. – „Mne,“ odpovie najmladšia mlynárkina dcéra, „ale ak by si chcel, i pre teba.“ Tu sa začalo chlapcovo zasmútené čielce vyjasnievať. – „A komu si to prestrela?“ – „Mne, ale ak by si mal vôľu, i pre teba.“ Lhký úsmev prelietol cez tvár krásneho chlapčeka. „A komu si to odpravila?“ – „Mne,“ odpovedela najmladšia dcéra mlynárkina, „ale ak by sa ti páčilo, i pre teba.“ – Tu

22 Vyprosila si. Pozn. prekl.

23 Nejdříve. Pozn. prekl.

chlapček celkom uradovaný, tľapkujúc²⁴ ručičkami, prerečie: „Dobre, dobre, keď si to všetko aj pre mňa pripravila. Ale počkaj chvíľku, počkaj, prosím ťa, idem sa ešte skôr odobrať²⁵ od svojich dobrodinco, čo ma dosiaľ opatrovali.“

Tu zavial teplý vetriček a na prostred izby sa otvorila hlboká priepasť, do ktorej sa pekný mládenček len tak potichúčku potichúčku spúšťal. Najmladšia mlynárkina dcéra chytila sa mu za konček kabátika a spustila sa za ním, chtiac zvedieť, kde to asi pôjde.

Pred očami roztvoril sa im nový svet. Na pravej strane tiekla zlatá rieka, na ľavej sa ligotaly²⁶ zlaté vrchy a na prostriedku sa rozložila krásna zelená lúka, okrášlená tisícovými kvetami.

Chlapček išiel popredku chodníčkom a mlynárkina dcéra niekoľko krokov za ním, len tak na prstoch, aby ju dáko²⁷ nezbadal. Ako tak idú, prídu k striebornej hore. Sotva že sa k nej priblížili, vybehly všelijaké zvieratá, hrnuly sa ku mládenčekovi, vyskakovali okolo neho a on ich rad radom prívetive pohladkával²⁸. Medzitým si mlynárkina dcéra odtrhla striebornú halúzku a pekne zakrútila do šatôčky, aby vraj mala dáku pamiatku. Šli ďalej a prišli zas k druhej hore, ktorá bola zlatá. Keď sa k nej približovali, vyletelo nevídané množstvo všelijakých utešených vtáčikov, začali krásne vyspevovať, okolo mládenčeka obletovať, sadáť mu na plecيا, na hlavu: on i tieto ešte ostatný raz pohladkal. – Mlynárkina dcéra si zas odtrhla zlatú halúzku a zakrútila do ručníka²⁹, lebo si pomys-

24 Tleskaje. Pozn. překl.

25 Rozloučit se. Pozn. překl.

26 Třpytily se, blyštěly se. Pozn. překl.

27 Nějak. Pozn. překl.

28 Hladil. Pozn. překl.

29 Šátek. Pozn. překl.

lela: Kto vie, či by mi moje sestry uverily, keď im budem rozprávať, kde som bola a čo som videla.

Keď sa krásny mládenček od všetkých svojich dobrodincov takto odobral, vrátil sa tým istým chodníčkom, ktorým prišiel, a mlynárkina najmladšia dcéra zas potichu za ním. A keď prišli k tej diere, chytila sa mu za konček kabátika a vyletela s ním do tej svetlice, z ktorej boli pred chvíľou odišli.

„No, už som sa odobral,“ preriekol chlapček, „teraz si už môžeme i zavečerať.“ Mlynárkina dcéra položila na stôl, čo navarila, posadali si a najedli sa obidvaja do chuti. Keď sa najedli, prehovoril chlapček: „A teraz by sme sa vari mohli už uložiť.“ I uložili sa pekne krásne do odpravenej postele, ale mlynárkina dcéra položila medzi seba a neho striebornú a zlatú halúzku; a o chvíľku tichý sen zatvoril obidvom oči.

Na druhý deň slnce bolo vystúpilo už hodne vysoko, a mlynárkina dcéra sa ešte nehlásila. Pán, ktorý bol veľmi netrpelivý, za hodný čas len čakal: ale keď nedala znať o sebe ešte ani potom, pomyslel si, že sa jej azda zle povodilo, a šiel ta pozrieť, čo je a ako je. Ale dvere boli tuho zamknuté. – Zamknuté dvere dal pán vylámať, vstúpil do izby, a – kto vypovie jeho radosť! Na posteli našiel svojho ztraateného chlapca s mlynárkinou dcérou. Práve čo sa boli na hrmot prebrali zo sna. – Otec sa radoval ako dieťa, a hneď rozkázal porobiť prípravy k veľkej hostine a povolať všetko okolité panstvo, aby vzali podiel na jeho radošti. A syn zhliadnuc pri sebe dve halúzky, preriekol s podivením k mlynárkinej dcére: „Či si ty bola so mnou až tam dolu? No, keď si mi taká verná, znaj, že si ma vyslobodila. A z týchto halúzok budeme mať dva kaštiele³⁰.“ – Tu vzal tie dve halúzky, vyhodil ich oblokom; a v tom okamžení sa vystavily dva

30 Zámek. Pozn. překl.

vel'ké kaštiele, jeden zlatý a druhý strieborný, v ktorých potom bývala mlynárkina najmladšia dcéra s vyslobodeným krásnym mladým pánom, a býva až dosiaľ, ak ešte neumrela.

August Horislav Škultéty v povestiach Jána Francisci-Rimavského

Čepice sv. Petra

(Slovenská, česky vyprávěná)

Když chodil sv. Petr s Otcem nebeským po světě, přišli do jedné dědiny. Když tam přišli, vešli do jedné chyše a tam se právě slavily křtiny. Báby se na Petra shrnuly, aby dítěti něco nadělil, a že neměl co dáti, vzala mu jedna babka čepici a chlapečkovi ji na hlavu posadila.

Svatý Petr se rozhněval, ale Otec nebeský mu řekl: „Když to způsob, nech jí tu čepici.“ Odešli.

Chlapeček rostl a byl neslýchaně krásný. Když povyrosl, pásal matčino stádo. I šel jedenkrát kolem role, kde chlapec pásal, sv. Petr s Otcem nebeským. Řekl sv. Petr Otcí nebeskému: „Otče nebeský, tolik let chodíme po světě, ale neviděl jsem takého krásného chlapce jako tohoto pasáčka.“

„To je ten chlapec, co jsme byli na jeho křtinách a co bába tobě vzala čepici,“ řekl Otec nebeský. „Bodejž, babu!“ hněval se sv. Petr a pak prosil Otce nebeského, aby udělal chlapce škaredým. Otec nebeský mu to udělal k vůli.

Chlapec přihnal ovce domů a šel si k matce pro večeři. Ale matka ho nepoznala, a když jí povídal, že on její syn, vzala naň pometlo, křičíc: „Hoj, můj syn byl švarný, pěkný, až milo, a ty jsi jen ohava!“

Plačící šel chlapčičk do lesa. Přišel k jednomu poustevníku; hladov jsa, prosil chleba. Poustevník se ho ptal, odkud je, kam jde, a když mu chlapec pověděl, dal mu chleba. Poustevník měl malý houfek ovcí; i ptal se chlapce, nechtěl-li by u něho sloužiti. Chlapec že ano. Smluvili se tak spolu, že staré ovce budou poustevníkovy, ale z jehňat, jež budou mít, že polovice bude chlapcova. Chlapec

na to přistoupil. Měl dobrou hřivnu, staré ovce rodily pěkná jehňata s dlouhou vlnou. I šel jednou poustevník pryč a odevzdal vše chlapci, aby zkusil, je-li spravedliv. Chlapec pásl. Tu šel zase lesem, kde chlapec pásl, sv. Petr s Otcem nebeským. Petr se divil pěknému stádu, ale když mu Otec nebeský řekl, že to stádo onen chlapec pase a polovice jehňat že je jeho, prosil sv. Petr Otce nebeského, aby tak udělal, aby mu ta jeho jehňata posla. – Otec nebeský mu to udělal k vůli.

Chlapec ztrátu trpělivě nesl. Když se poustevník vrátil, pověděl mu pravdu a kůže ze svých ovcí mu ukázal. I radil mu poustevník, aby šel do města, kůže prodal, za stržený peníz obilí koupil a zasil. – Chlapec tak učinil. – Rostlo mu božím požehnáním vše jako z vody a měl tak krásné obilí, že takového viděti nebylo. Zase šel sv. Petr s Otcem nebeským okolo role a Petr se divil tomu krásnému obilí; když mu Otec nebeský řekl, že je to obilí onoho chlapce, co má jeho čepici, prosil Petr Otce nebeského, aby mu na ně poslal krupobití. Otec nebeský mu to udělal k vůli.

Přišlo krupobití a všechno potlouklo. Chlapci nezůstalo zhola nic. Chlapec i tu nehodu trpělivě nesl. I radil mu poustevník, aby šel do města ke králi, že má tři dcery, aby mu o jednu řekl, takže se stane královým synem. Chlapec šel. Přijda do města, šel přímo ke králi a žádost svou mu přednesl. – Dovedl ho král k svým třem dcerám a pravil jim: „Či by která z vás měla vůli jít za toho šuhaje?“

„Eh, raději bych se na topolu oběsila, než bych takého škaredu si vzala,“ ozvala se nejstarší s ošklivostí.

„Já bych raději do Váhu skočila, než bych šla za takého ohavu,“ řekla druhá.

„Eh věru, otče, vezmu si ho; když není pěkný, bude dobrý,“ ozvala se nejmladší a vzala si ho. – Slavilo se veselí. Šel sv. Petr s Otcem nebeským městem a přišli také na to veselí.

I ptal se sv. Petr Otce nebeského, kdo to slaví veselí. „Ten chlapec, co mu bába dala tvoji čepici,“ odpověděl Otec nebeský. Tu prosil sv. Petr Otce nebeského, aby ho zase udělal tak pěkným, jakým býval. Otec nebeský však ho udělal dvojnásob tak pěkným, jakým býval, že se až celá jizba od jeho krásy osvítila.

To mrzelo ty nevěstiny hrdé sestry tak velice, že se jedna na topolu oběsila a druhá utopila ve Váhu. Chlapec však byl již do smrti šťasten.

Z pohádek Boženy Němcové

O šesti drátařích a čertu

(Slovenská, česky vyprávěná)

Šlo šest drátařů z Čech domů, do Rovného. Zpívali si cestou, hulákali, od země tancovali; vždyť šli domů a každý nesl pár zlatých v kapse. Šli přes Javořinu. Uprostřed vrchu je napadla mlha tak hustá, že neviděli jeden druhého. Šli přece jen po paměti, držíce se za ruce, ale což, viděli brzy, že nemožno dále jít bez nebezpečnosti života. Sedli tedy a čekali, až se vyjasní. Když se konečně rozemžilo, viděli, že zbloudili z cesty. Ulekli se všichni, neboť těžko v takovém lese cesty hledati. Nuž ale nezbývalo nic jiného než přece jen cesty hledati, neboť noc se blížila, lačni byli všichni, a v kapse ani drobtu. Ale čím více cesty hledali, tím více je mátlo, nevěděli si již poraditi. Tu zvolal jeden z nich všecek již zemdlen a rozmrzen: „Kdybychom jen na nějakou chyši přišli, třeba v ní i čerti byli!“ Sotva to dořekl, tu se znenadání před nimi zablesklo světélko, a když šli proti němu, přišli k osamělému dvoru. Zatloukli na dveře a ty se jim samy otevřely. Vešli dovnitř; v ústrety jim přišel černý muž a ptal se jich, co chtějí. I prosili ho o nocleh a o kousek jídla.

„Dám vám nocleh i dobrou večeři, když mi uhodnete tři hádanky, které vám potom dám.“

Drátaři hned, že ano, že uhodnou.

„No dobře, ale když neuhodnete, zle pochodíte. Nu, pojdte!“ To řka, obrátil se do chyše. Pět drátařů šlo za ním, jen nejmladší, jemuž se posmívali, že je hloupý, zůstal pozadu. Poznal on čerta podle koňské nohy a věděl, že je zle. Přežehnav se, zůstal stát pod širým nebem a prosil Pána Boha o radu a pomoc. Když se pomodlil,

vešel za druhými do jizby a vlezl si za pec. Bratři sedíce za stolem těšili se při jídle a pití, a když nechtěl s nimi, vysmáli se mu. Když se najedli a napili do vůle, přijde tu ke stolu čert a sedne mezi ně, ptá se jich: „Nuže, hádejte, z čeho je ten stůl?“ Hádali bratří; první že z dřeva lipového; druhý, že z javorového, třetí z dubového, čtvrtý z habrového, pátý z jasanového – ale čert vždy jen zavrtěl hlavou. Tu se ozval nejmladší drátař ze zápecí: „Z koňské kůže je ten stůl.“ I ohlédl se čert a zamračil se. Ten to uhodl!

„A z čeho jsou trnože?“ ptal se dále.

Zase drátaři hádali, že snad ze železa, nebo z mosazi, nebo z mědi – ale neuhodli, až ze zápecí se ozval zase hlas nejmladšího: „Z koňských hnátů jsou trnože!“ I zasypěl zlostí čert. Zase uhodl.

„A z čeho jsou to poháry?“ zeptal se čert po třetí, zdvihnuv plný pohár ze stolu. Bratří vidouce již, koho mají před sebou, třásli se strachem: jeden hádal ze skla, druhý ze stříbra, třetí ze zlata – až tu nejmladší zvolal: „Z koňských kopyt jsou ty poháry, a tys čert!“ Jak to nejmladší drátař dořekl, zařehotal se čert, až se chyše otřásla. „Kdyby to nebyl ten uhodl, byl bych vás všechny roztrhal!“ zařval a vylítl ven. Jako když se vítr do skuliny zasekne, tak to zapísklo po lese, až drátařům dubkem vlasy vstaly. Po čertovi zůstalo jen trochu smradu.

Když se drátaři vzpamatovali, děkovali svému kamarádovi, že jim zachránil život, i ptali se ho, kdo mu řekl, jak má odpovídati? „Pánbůh mi to dal na rozum, když jsem ho prosil,“ odpověděl mladý drátař.

Před úsvitem vydali se na cestu a šťastně se domů dostali; ale žádnému z nich, co živi byli, jméno čertovo z úst nevyšlo, a když ho kdo vzpomněl, hned si odplivli, řkouce: „Nechť se propadne!“

Z pohádek Boženy Němcové

POLSKÉ

Křest chleba

Sedlákovi se narodilo dítě. Když je kmotři přinesli do kostela ke křtu, kněz, který měl vykonati obřad, spatřil na podušce místo dítěte plamének ohně; i zpěchoval se oheň pokřtíti a lidi poslal s nepořízenou domů. Když se kmotři domů vrátili, viděli na peřince místo ohně opět dítě.

Znova je nesou do kostela a prosí o pokřtění. Ale kněz odpírá splniti žádost kmotrů, neboť vidí v peřince místo dítěte rybu, která se doma zase proměnila v dítě.

Po třetí tedy běží všichni s dítětem do kostela. Tu kněz vidí v peřince místo dítěte bochníček chleba; uvolil se tedy lidem vyhověti, aby nemusili stále choditi sem a tam, a bochníček pokřtil v naději, že mu to Pán Bůh nebude pokládati za hřích. Sotva obřad vykonal a bochníček pokropil, proměnil se bochníček znova v dítě, a to promluvilo ke knězi tato slova:

„Kdybys mě byl pokřtil jako oheň, bylo bych spálilo celý svět. Kdybys mě byl pokřtil jako rybu, zalilo bych svět potopou. Ale tvé štěstí, žes mě pokřtil jako chléb, neboť on je pravým životem, který bude dařiti celý svět štěstím.“

Oskar Kolberg ze sborníku Lid

O pastevčíkovi

Jeden chlapec, který sloužil za pasáčka, neuměl otčenáš a nikdy nebyl v kostele. Celé dny ležel na pastvišti nebo sháněl stádo a nejraději se díval na slunce. Ačkoli nikdy o Bohu neslychal, cítil přece, že jakási vyšší bytost svět řídí a spravuje a že ji lidé mají uctívat, on však nevěděl jak. Na pastvišti, kde pásal, byl příkop. Co měl dělati? Přeskakoval ráno i večer z jedné strany na druhou a opakoval bez ustání, dobře-li skočil, slova: „To je pro tebe, Pane!“, a špatně-li skočil: „To je pro mne!“ Zdávalo se mu, že se tím již modlí.

Jeden mocný pán často jezdil po tom pastvišti; i neušla mu podivná postava chlapce, který s hlavou vzhůru zdviženou skákal přes příkop, i ptal se ho: „Co to děláš?“

„Modlím se,“ odpověděl chlapec.

„Chceš-li poznati toho Boha, kterého nevědomky uctíváš, pojď se mnou a uvidíš, jak se lidé modlí!“

„Půjdu!“ řekl chlapec.

I šel s pánem a přes cestu tekla řeka. Pán přešel po úzké lávce a chlapec podle něho po samém povrchu vody jako po skle nebo po ledě, a nesmočil se.

I přišli do kostela – byla tam právě pobožnost – a jak to obyčejně bývá, jedni se modlili upřímně, jiní pak docela nedbale.

Tou dobou seděl mezi věřícími na kůru slušně oblečený tajný ďábel. Měl na pohled pozlacený zápisník, lemovaný stříbrem, ale kdo si ho bedlivěji všiml, mohl poznati, že to je kus kozlí kůže. Ďábel dával pozor na vše, co se v kostele děje: slyšel zbystřenýma ušima, jak se lidé smějí, žertují, a viděl, jak si prohlížejí jeden

druhému šaty, a to vše ďábel pečlivě zapisoval na tu kůži. Kromě pána a hoča ostatní lidé ďábla neviděli.

Nevinný pasáček zpozoroval v prostotě své duše, jak si nečistý počíná, a pomyslí si: „Mnoho jsi už lidí zapsal, ale mě nezapíšeš!“

Ďábel pohrdlivě pohlédl na pasáčka a na pána, a že měl již celý kus kůže popsáný, nedostávalo se mu místa pro jméno chlapcovo. Drže kůži za jeden konec v drápech a za druhý v zubech, škulbl vší silou, aby kůži natáhl. Ale kůže pojednou praskla. Když to chlapec viděl, na celé kolo se rozesmál, až se to po celém kostele rozléhalo.

Pán hned vstal ze svého místa, vzal chlapce za ruku a vyvedl ho z kostela. „Jdi,“ řekl mu, „a pas raději v prostotě své duše opět své stádečko, abys nebyl v příbytku božím zapsán do ďáblova zápisníku.“

Když přišli oba k řece, pán opět lehce přešel po lávce, ale chlapec už se přes řeku suchýma nohama nedostal, nýbrž zapadal do vody a smáčel se až po kolena. Jeho duše ztratila prvotní nevinnost. Ale ochránce mu jeho provinění odpustil, ba ujal se ho a dal ho vyučit a vysvětit na sluhu božího, aby časem mohlo být jeho jméno vymazáno ze zápisníku ďáblova, do něhož je ďábel tehdy přece jen zapsal.

Oskar Kolberg ze sborníku Lid

Královská tvář

Zabloudil král na honě a zašel do lesa hodně daleko od svých dvořanů. A jak tudy šel, přišel k jednomu sedlákovi, který za tím lesem oral kus pole těžkým pluhem a jedním koněm. Když se král vyptal sedláka na další cestu, chtěl také vědět, proč oře sedlák sám, bez čeledína. Či nemá děti, aby mu koně poháněly?

Sedlák nevěděl, že to k němu promlouvá sám král, i odpověděl: „Ba, mám já, milý pane, tři syny, rostlé jako jedle, ale orati mi pomoci nemohou.“

„A proč?“ táže se král, a sedlák – pokládal krále za nějakého velmi zvědavého šlechtice – popohnal koně, řekl: „Jeden je žebrákem, druhý zlodějem a třetí zabijákem,“ a zas oral dál.

„A což nebyl bys lépe učinil,“ namítl král, který kráčel při pluhu, „kdybys je byl za mládí přidržoval k nějaké práci? Nyní bys měl pomoc i potěchu!“

Sedlák právě dooral brázdu, zastavil koně, podíval se na krále a krátce pravil:

„Vždyť jsem já, můj pane, své chlapce dobře cvičiti dal, měli učitele, chodili do škol a to vše nebylo nadarmo. Vyrostli a živí se, chvála Bohu, poctivě, a třebaže je jeden žebrákem – nežebrá –, druhý zlodějem – nekrade – a třetí zabijákem – a nezabíjí!“ A trhl opratí, zavolal na koně vjí, a zabral další brázdu.

Král jako každý král, který má rád moudrost a kratochvíli a šprýmy dobře odměňuje, třebaže mu sedlák nasadil brouka do hlavy, kráčí bokem podle sedláka a dí:

„Vidím, hospodáři, že nejsi člověk ve školách cvičený, ale máš přirozený rozum; vidím, že nejsi bohat, ba spíše bys podpory po-

třeboval, proto se můžeme dohodnout. Věz, že jsem já od královského dvora, a za tvé hádanky tě král dobře odmění; jen je nesmíš nikomu dříve vyložit, dokud nespatriš královské tváře!“

Naposledy se král ještě vyptal na jméno a bydliště sedlákovo a šel hledat své dvořany; když je našel, vrátil se v jejich průvodu do města.

I dal vystrojiti hostinu a pozval na ni mnoho předních pánů. Po obědě se začaly, jak bylo v obyčeji, rozmanité řeči. Každý vyprávěl o tom, co věděl, a král sám potom povídá:

„V tomto kraji žije sedlák a má tři syny; první z nich je žebrákem, a nežebrá; druhý zlodějem, a nekrade; třetí zabijákem, a nezabíjí. Kdo z vás, milí hosté, do dvou neděl uhodne, jací by to byli ti selští synové, toho obdaruji svou přízní a poctou.“

Přízeň a pocta královská nebyly ani tehdy věci jen tak ledajaké, proto si páni lámali hlavy, kdo by byli ti synové, avšak nadarmo, nikdo neuhodl.

Jeden šlechtic u dvora zvláště toužil po králově přízni a poctě. Sedl hned na koně, a mluvě si v duchu: „Musím být okresním starostou,“ rozjel se do kraje. Věděl totiž, kudy a kdy král vyjížděl; všude se ptal po sedlákovi, který má tři syny, a po dvou nedělích jej šťastně našel. Dal mu hojně peněz a prosil ho, aby mu jasně a bezpečně vyložil povolání svých synů.

Dobře se podíval sedlák na šlechtice a na peníze, a když je spočítal, řekl:

„Mám jednoho syna žebrákem, a nežebrá. Ten učí děti v naší farnosti číst a počítat a za to dostává jen živobytí jako žebrák. – Druhý je zlodějem, a nekrade; ten zase šlape měchy u varhan a jako zloděj bere podíl z kostelních desátků a dávek, co patří jiným. – Třetí můj syn je zabijákem, a nezabíjí. Je doktorem; a nepřivede mimoděk

mnohý doktor nemocného ze světa, když neposlechne jeho rad a předpisů, he?“

Tak mu otec tří synů vyložil celou věc, vyplacené peníze chutě shrábl a šlechtic se vrátil domů.

Dvě neděle minuly, král pozval znova pány na hostinu, ale nikdo z nich opět nedovedl hádanky uhodnout. Tu předstoupil šlechtic ode dvora a celou věc, jak mu ji sedlák vyprávěl, před pány vyložil. I přálo mu hned panstvo k přízni a poctě králově; král však nebyl spokojen, a zamysliv se poněkud, žádal hosty, aby se pozdrželi, a strážci kázal sedláka přivést. Když jej předvedl, ptá se ho rozhněvaný král:

„Znáš mě?“

Sedlák: „Znám!“

Král: „Pamatuješ se, že jsem ti zakázal, abys nikomu neprozradil hádanky o svých synech, dokud neuzříš královské tváře?“

Sedlák: „Pamatuji se, a zachoval jsem tajemství, dokud jsem nespatriil tváře Vaší královské Milosti.“

Král: „A jak to?“

Sedlák vytahuje z kapsy peníz, jeden z těch, co mu šlechtic dal a na kterém byla vyražena tvář králova; pohlédl pozorně na krále a na peníz a ukázal jej pánům řka: „Ej, pánové, není toto zde taky králova tvář? Nepřestoupil jsem tedy jeho rozkazu!“

Král se usmál a po něm ostatní. Sedlák dostal svou odměnu a šlechtic starostenský úřad.

Z lidových pohádek K. Baliňského

O ovčáčkovi a začarované ovci

Jeden bohatý ovčář – čaroděj – přijal na pomoc ovčáčka, který uměl pěkně pískati na píšťalku. Když pásal ovce, líhal si často a pískáním přivolával ovčářovy psy, aby mu vraceli ovce zaběhlé k lesu, kde se zdržovali vlci.

Kolikrát již pozoroval, že jedna z ovcí je jinačí než ostatní. Nosila vždy hlavu vzhůru, chodila první a ostatního stáda ani berana si nevšímala, a žádný beran se k ní také neodvážil. A tu jednou vidí, že ta ovce stojí opodál druhých, a jako by měla rozum, poslouchá jeho písničku. I zalíbila se mu ta ovce nad jiné.

Téhož dne před večerem, než rosa napadla, sehnal ovčáček ovce a ovčář je třídil: ty budou na maso, ty na prodej a ty zas na chov.

Když ovčáček viděl, že hospodář zahání jeho zamilovanou ovci mezi ty, které oddělil na zabití, povídá pánovi:

„Hospodáři, škoda té ovce, má pěknou vlnu, a ta vlna celou tu ovci zaplatí.“

„Tahleta vyzáblá byla vždycky jalová, tak dělej, jak jsem ti kázal,“ řekl ovčář.

Ale ovčáček myslil jinak. Umínil si ovci zachránit, potom řekne, že zahynula.

Nedaleko pod skalou stála pustá kaplička napolo zbořená, a když pasáček ráno stádo vyhnal, zahnal ovci do té kapličky a kamením a bodláčím dveře proti vlkům zatarasil. Než odešel, nanosil ovci něco zeleného.

Kolik dní minulo, než hospodář zpozoroval, že ovce zmizela. I řekl: „Kde je ta ovce? Chci ji zabít, dokud načisto nezhubne!“ Ovčáček se vymlouval, že neví, kam se poděla, že ji snad vlci sežrali. A pán začal ho bít.

„Když jste takový na mne, buďte tu sbohem!“ bránil se ovčáček. I vyběhl ze dveří a utekl.

„Je věru zlý,“ myslí si. „Ale vezmu si tu ovečku a půjdeme do světa, aby nás nikdo neviděl. Ještě by řekli, že je kradená.“

Přišel ke kapličce, ale v kapličce po ovci ani památky. Veliká lítost ho pojala. „Jistě ji vlk odnesl, a tak, ubohá, své smrti neušla! A já jsem pro ni pozbyl služby, inu, stalo se!“ A šel dále.

Chodil od místa k místu, až přišel k moři. Myslí si: „Vstoupím na loď a pojedu někam, abych si na živobytí vydělal.“

Nějací kupci ho vzali s sebou, a plul tedy s nimi. V noci znenadání se strhlo hrozné vlnobití. Vichr zmítal lodí, vlny ji pokrývaly, a lidé volali o pomoc, a tu pojednou třesk! Loď se rozbila o skálu, lidé se topili a pasáček s nimi. A když tonul, povídá si: „Umírám, či jsem ještě živ?“

A proti němu plave velikánská ryba a promlouvá k němu: „Ty nezahyneš, protože jiné zachraňuješ od smrti!“ I vzala ho na hřbet a nesla hodně dlouho k břehu. Konečně řekla: „Tady už je břeh, slez a neboj se ničeho, přišel jsi na ostrov štěstí.“ A ještě dodala: „Jak vstoupíš na zem, spatříš kámen, pod ním keř, a z toho kře si uděláš novou píšťalku. Ta bude mít takovou moc, že jak na ni zapískáš, hned se ti objeví tvá ovečka a ostatní příběhnou za ní, takže ani jedna u toho bohatého čaroděje nezůstane, neboť tys vysvobodil jejich královnu.“ A ryba pleskla sebou do vody.

Ovčáček si myslí: „Dobrá. Ale kde vezmu nůž, abych si tu píšťalku uřízl?“ Ejhle, tu plave druhá ryba a nese nůž v hubě. Ovčáček jej rychle chopil, a co mu síly stačilo, řezal větev vonějíčího mahagonu.

A když si tu píšťalku udělal, chodí od místa k místu. Velmi půvabná to byla krajina, rajská! Pomeranče, fíky tu zrály a prýštila tam i čistá, křišťálová voda vinné chuti. Ovčáček se najedl, napil

a povídá si: „Teď si zapískám, uvidím, co bude.“ I sedl si v zeleném rajském údolí, zapískal, a vidí, že se opodál na první zapísknutí ovce pasou. A jaké ovce! Až se na slunci leskla jejich stříbrná vlna a oči perlové, a největší mezi nimi má zlatou vlnu a oči diamantové!

Jak zapískal po druhé, byly ovce již u něho. Ta největší svléká ze sebe zlaté rouno – svůj plášť, odívá jím pasáčka, a nový zázrak! Z té ovce se stala překrásná princezna a řekla: „Za to, že jsi mě vysvobodil z moci toho černokněžníka ovčáře, který toužil po mém majetku a různými zelinami mě začaroval, odevzdávám ti své poklady i celé království a беру si tě za manžela. Pojdte, přítelkyně moje, a skládejte také vy k nohám mého královského chotě svá stříbrná rouna.“ A hned každá z ovcí se stala služebnou pannou princeznicou, když položila stříbrnou vlnu k nohám jejího snoubence.

Ten z radosti zahrál opět na píšťalku a v dolině okamžitě vystal palác a všichni do něho slavnostně vešli. Tam oddali pasáčka s vysvobozenou princeznou.

A na tom šťastném ostrově žili a panovali více než kopu let. Nikdo jim nepřekážel – ostrov byl za mořem – a mořské ryby jako vojsko střežly to království.

Oskar Kolberg ze sborníku Lid

O člověku, co z bídy kradl

V jedné vesnici byl chudý člověk, měl svých sedm dětí a ženu, ale živit jich neměl čím, proto je musil opustit a do světa jít. Na cestě ho potkal nějaký stařeček a ptá se ho:

„Kampak, človíčku?“

„Do světa,“ odpovídá chudobný.

„A co ve světě?“

Chudý mu praví: „Dal mi Pán Bůh sedm dětí, a nemám jim co dáti do úst ani do čeho je obléci; proto jsem je i ženu ze žalu opustil a jdu si něco vydělat na živobytí.“

A děd se ptá: „A jak budou oni živi?“

„Jak jim Pán Bůh pomůže, tak ať žijí.“

„Je to věru zlé,“ povídá stařeček. „Vrať se domů a chyt se na zkoušku něčeho, třeba zlodějství.“

„Dědečku, dosud jsem nikdy nekradl a krást nechci, raději zemru hladu, než bych co vzal.“

A děd mu praví:

„Vrať se jen, a co jsem ti radil, to zkus.“

Člověk rozvažuje, zamyšlen vrací se domů a žena se ho ptá:

„Kde jsi byl?“

„Vidíš,“ povídá on, „jak děti začaly plakat a chtěly jíst, já jim neměl co dát; proto jsem si umínil vás opustit a jít do světa. Ale cestou mě potkal nějaký šedivý děd a ptal se, kam že jdu. Já mu vypověděl své neštěstí, a on mi radil, abych se jen k vám vrátil a zkusil třeba krást. Já jemu, že to učinit nemohu, ale on mi docela přikazoval, abych jenom toho se na zkoušku přidržel.“

Ženě, jak to uslyšela, líbila se ta rada a hned přemlouvala muže, aby se již zítra na noc vypravil na tu krádež. Muž měl přece jen strach, ale hlad ho donutil. Vstal o půlnoci, oblékl se tak jak a šel do města. A bylo to město bohaté, ale stráže stály před branami.

Jde a přemítá, jak projít a dostat se skrze železné brány. Přiblížil se k strážím – stráže nic, jako by ho ani neviděly. Přistoupil k první bráně a dotkl se jí, a brána se ihned sama otevřela. A tu on uvažuje, kam zajít. Do krámu bohatého kupce, či do skladu? Otvírá dveře krámu a vstoupí dovnitř. Co však honem popadnout? mluví sám k sobě. – Zboží? – Zboží poznají. – Peníze? To nechť si poznají, že do nich někdo hrábl, ale nebudou vědět kdo.

I nabral si jich po vůli, pak vyšel zpátky, zamkl za sebou a opět prošel branou i strážemi, a stráže ho zas klidně propustily. Přijde domů, klepe na okno; žena se ptá, kdo to.

„Já, otevři!“

„Jak se ti vedlo?“

„Jak jsem si přál, ženo.“

Vešel do světnice a lehl spát a spal do svítání, neboť musil časně ráno vstát, dětem za ty peníze jídlo koupit. Přišel do města, nakoupil jáhel a mouky. Žena navařila kaše, napekla koláčů, a než děti vstaly, byla snídaně hotova. A tak to chodilo, dokud stačily peníze. Když se pak roztratily, nezbývalo než zase brát na boží účet. I povídá muž ženě:

„Jak se teď odvážím?“

„Tys dobrý! Lidé říkají, že první zkouška je zadarmo, a tobě se podařila; po druhé to půjde ještě lehčeji.“

Rád nerad v noci vstal. Přichází do města ke strážci, stráž stojí před branou, ani nehlesla; on chytá za kliku, a brána sama se mu otvírá. Prošel a přemýšlí, má-li jít opět do toho krámu co prve, či do jiného. „Ale,“ povídá si, „půjdu do jiného.“

Vstoupil, dotkl se dveří – ty byly hned dokořán; hledal větší mírku na peníze. Našel ji, vzal, co se mu líbilo, a zase zamkl za sebou. Prošel branou, mezi strážemi, a když se octl doma, volá na ženu:

„No, ženo, teď budeme mít zase co jíst a do čeho se oblékat!“

Nakoupil obživy, oděvu a jednou odešli oba do města, zda by se nedověděli, co si lidé o těch krádežích vypravují.

Tu a tam se již najisto pronášelo, že se po dvakráte ztratilo kupcům z krámů hodně peněz a že je třeba pilněji hlídat, ale stráž prý zloděje neviděla. Co dělat? Kupci se obrátili na krále, který se tenkrát v tom městě zdržoval. Král volá k sobě stráž, hrozí jí trestem smrti, ale nikdo nikoho neviděl.

„Když se vy zloděje nedohlídáte, půjdu hlídat já sám!“

I ubírá se v rouše královském, plášť jej zakrývá, obušek má v ruce a kráčí na místo. Tu vidí na ulici člověka velmi chatrně oděného:

„Kdo jsi, jářku?“

A člověk se taky krále ptá: „A kdo ty?“

„Já jsem zloděj, a teď mi pověz, co ty jsi zač?“

„Já jsem totéž, co ty.“

„Nu, tedy půjdeme krást, ale ty půjdeš napřed,“ povídá král.

Začali se přítí, kdo má jít první, až konečně král přinutil chudého, že on musí napřed. A chudý se ptá:

„A kde tedy začnem? Je tu krám bohatý, obchod se stříbrem a se zlatem. Snad tam?“

A král praví:

„Ke knížeti půjdeme. Ten má ještě větší poklady, toho oberem! Jenže tam hlídá jeho stráž, a to by se nám zle vyplatilo!“

A člověk povídá: „I to nic, bratře! Já jsem byl už dvakrát na krádeži, a nikdo mě nechtyl. Mám tedy silnou důvěru v Boha, že mi i tentokrát pomůže.“

Přišli ke knížecímu paláci. Troje brány otevřeli, trojí stráž minuli. Nikdo je neviděl. Přišli k jedné komnatě; bylo slyšet, jak tam kníže rozmlouvá se ženou u stolu při čaji. Král dí svému průvodci: „Utec, bratře!“

A chudák: „Počkej, vyslechněme napřed, co budou mluvit.“

Král odskočil ode dveří a chudý přistrkuje ucho ke klíčové dírce. Pojednou praví:

„Pojď honem, bratře, poslechni, tady se mluví o králi!“

Král znova přikročil ke dveřím a oba poslouchají, co žena povídá knížeti:

„Ó, muži, jak je nám blaze na světě, máme co jíst a pít, na nic nemusíme myslit, ale jednoho se nám přece nedostává.“

„A čeho?“ ptá se kníže.

„Aby nás celá země poslouchala.“

„A jak by se to dalo udělat?“ dále se ptá kníže.

„Zcela lehce. Král chodí k nám každý den na kávu, přimíchám tedy do jeho sklenky zrnko jedu. Král se otráví a tobě zůstane jeho trůn. Neboť kdo by byl způsobilejším pro něj než ty?“

Muž na to: „Tak dobrá.“

Tu povídá král, když s chudákem vyslechl rozmluvu knížete se ženou: „Krásť již nepůjdeme, je pozdě!“

I doprovodil chudáka k bráně, kterou on v noci do města vcházel, a žádal ho, aby přišel ve dne do té a té síně královského paláce.

„Ale jak tě poznám? Teď je noc, dobře na sebe nevidíme.“

„Tady máš mou čapku, a já si vezmu tvou.“

Vyměnili si čapky a rozešli se.

Nastával druhý den. Chudobný vstal, umyl se, odřikal otčenáš, a když posnídal, odebral se do smluvené síně. Tam již bylo plno hostí. Nechtěje se tlačit mezi zástupem, sedl si do kouta na lavici a čekal.

Král se pak po tom po všem odebral ke knížeti na kávu. Jeho žena postavila dvě sklenky, jednu před krále a druhou před muže – v té před králem byla káva otrávena.

Král povídá:

„Slyšte, tolik let žijeme v dobrém přátelství; i aby se to přátelství dnešního dne ještě více utvrdilo, vypijte, kníže, dnes kávu mou a já vaši.“

Kníže a jeho žena leknutím zbledli: hned poznali, kolik uhodilo. Kníže se chtěl honem vytrazit do jiného pokoje, ale král ho zastavil a pokynul nedaleko stojící strážní, aby se chopila knížete i jeho ženy a vsadila je do vězení.

Král se pak vrátil do zámku a poslal pro chudobného šestispřežní kočár. Kočár najíždí před síň; královi pobočníci vcházejí do síně a rozhlížejí se, pro koho to přijeli. I pohlédnou do kouta na chudáka tam skrčeného, majícího královu čapku na hlavě. Král jim řekl, že po té čapce ho poznají a toho že mají přivézt. I berou ho pod paždí a posazují do kočáru. Chudobný se zpěčuje a ptá se pobočníků:

„Co má být se mnou?“

Pobočníci se usmívají:

„Jen pojd!“

I jedou s ním před královský zámek. Král vítá neznámého, kočár mu otvírá:

„Vítej, bratře!“

Chudobný vystupuje, padá před králem na kolena a prosí za odpuštění pro své nezpůsobné chování, neboť již poznal, co se stalo.

Král však mu povídá: „Vstaň, bratře, ne ty se máš přede mnou poklonit, ale já před tebou, neboť tys mi zachránil život!“

Kníže se ženou byli hned odsouzeni na smrt a chudobného posadili na místo knížete.

Zanedlouho vrátil kdosi potají zmizelé peníze oběma kupcům, ale nikdo se nedověděl, že to byl ten někdejší chudák.

Stanislav Chelkowski: Pohádky z okolí Przasnysze

Anděl Kašubska

Když Pán Bůh stvořil již celý svět, zasedl na svůj nebeský trůn, svolal všechny anděly a řekl jim: „Pohledte, milé děti, jak je podivuhodné dílo, které jsem dokončil!“ Andělé se rozhlíželi vůkol po celé zemi, tleskali rukama a pravili: „Otče, vše je krásné, vše se nám líbí.“ Ale jeden anděl stál stranou a byl smuten.

Bůh se ho ptá: „A proč ty se neraduješ?“ – „Pane, dívám se na ten ubohý kašubský kraj,“ řekl anděl. „Jsou to samé studené písčiny. Není v tvé moci, abys ten kraj učinil krásnějším?“ A Pán Bůh mu na to pravil: „Máš pravdu. Učiním pro něj něco.“

I vyřkl všemocné slovo, a stal se div! Na místě kašubských písčin vyskočily hory, pokryté šumnými lesy, a mezi horami líbezně svítila modrá očka, krásná jezera, plná chutných ryb. Nevídaná zvířata pobíhala po březích a ptáci lítali po křovinách a po lesích. Anděl to viděl a řekl: „To je nyní kraj nad jiné krásný!“

Bůh pak vztáhl ruku, a cosi zašumělo povětřím. Od půlnoci letěl ohromný pták Noh, který vlekl v drápech veliký jantar, v paprscích slunečních jako zlato se lesknoucí, a spustil jej do jednoho z kartouzských jezer, až vlny z něho pod nebe vystříkly. – A Pán Bůh řekl: „Ten kus jantaru stojí za celé Kašuby.“

Anděl padl před Bohem na kolena a políbil mu dobrotivou ruku.

Bůh zdvihl anděla ze země a pravil: „Ty budeš od této chvíle věrným strážcem tohoto krásného pruhu země.“

Anděl pak pln radosti sletěl dolů a střeží stále naše Pomoří, aby se jemu nic zlého nestalo.

A Zmek, zlý duch, nic dosud nezmohl proti němu. – Až pak nastanou časy hrozné bídy, tehdy vystoupí na povrch jezera onen veliký jantar a cena jeho zachrání náš kraj od záhuby.

Stanislav Czernicki: Kašubské pověsti

RUSKÉ

O překrásné Vasilce

V kterémisi carství žil kupec a za devatenáct let manželství se dočkal jen jediné dcery, Vasilky Překrásné. Když jí matka umřela, bylo dívence osm let. Umírající kupcová dala ji k sobě zavolat, vzala zpod pokrývky panenku a dává ji dcerušce řkouc:

„Poslyš, Vasiluško! Nezapomeň a vyplň mé poslední přání! Umírám a s mateřským požehnáním dávám ti tuhle tu panenku. Mívej ji stále u sebe a nikomu ji neukazuj, a kdyby tě zastihlo neštěstí, dej jí pojíst a zeptej se jí o radu. Pojí ona a poví ti, kterak si od neštěstí pomůžeš.“

Matka potom zulíbala dcerušku a zemřela.

Po ženině smrti postýskal si kupec, jak se na vdovce patřilo, a začal znova pomýšlet na ženění. A že byl člověk dobrý, neměl o nevěsty nouze, ale jemu se nejvíce líbila ze všech jedna vdova. Byla již v letech, měla své dvě dcery, skoro stejně staré s Vasilkou, a zdála se být dobrou hospodyní i zkušenou matkou. Kupec tedy se s ní oženil, ale zklamal se. Dobré matky pro svou Vasilku v ní nenašel.

Vasilka byla první krasavici ve vsi. Macecha a její dcery jí té krásy záviděly a týraly ji všemožnými pracemi, jen aby od námahy zhubeněla a od větru a slunce hodně osmahla. Těžké to bylo pro ni živobytí! Ale Vasilka trpěla vše bez reptání a den ode dne se stávala krásnější a plnější, kdežto macecha a dcery byly od zlosti čím dál tím ošklivější a hubenější, třebaže si jako dámy jen seděly s rukama v klíně.

Kterak to mohlo být?

Inu, Vasilce pomáhala její panenka. Bez ní jak by mohla dívka všechnu práci zastati? Proto kolikrát sama nejedla, a nejlepší sousta ponechávala jen pro panenku.

Potom večer, když se všichni uložili spát, ona se zavírala do své komůrky, častovala svou panenku a říkala přitom:

„Na, panenka, jez a mé hoře věz! Žiji v domě otcově, a nevidím pro sebe žádné radosti. Macecha mě honí od božího rána. Porad ty mi, jak mám žít a být a co dělat?“

Panenka okouší jídlo, dává dívce rady, těší ji v zármutku a ráno má za Vasilku všecku práci udělanu. Dívka si jen hoví v chládku a trhá kvítí. Záhonky jsou vyplety, zelí zalito, voda nanošena a pec vytopena. Panenka ukazuje Vasilce ještě bylinu, která úpal hojí. Krásně se žije s panenkou!

Minulo několik let. Vasilka vyrostla v překrásnou nevěstu. Všichni ženichové z města se ucházejí jen o ni, a na dcery macešiny ani nepohlédnou. Macechu dusí zlost ještě větší než prve a takto ženichy odbývá: „Nevdám já dřív mladší před staršími!“ A když tak ženichy vyprovodila, vylévá si zlost na Vasilce.

Tu najednou musil kupec na delší dobu odcestovat za obchodem. Macecha se přestěhovala do jiného domu a vedle toho byl tmavý les a v lese na palouku chaloupka.

V té chaloupce žila baba Jaga; ta nikoho k sobě nepouštěla a jedla živé lidi jako kuřata.

Když se kupcová do nového bydliště nastěhovala, pořád posílala pro to ono do lesa nenáviděnou Vasilku, ale ta se po každé vracela domů živa a zdráva. Panenka jí ukazovala cestu a nedávala se jí přiblížit k domku baby Jagy.

Nastal podzim. Macecha rozdělila všem třem dívkám večerní úkol: jedné poručila háčkovat krajky, druhé punčochy plést a Vasilce příst – a všem ustanovila čas, kdy mají být hotovy. Zhasila oheň v celém domě a nechala hořet jen jednu svíčku tam, kde dívky pracovaly, sama pak šla spát. Dívky pospíchají s prací. Vtom ohořelo kus knotu na svíčce. Jedna z macešiných dcer se blíží ke

svíče, aby knot utřela, ale – jak ji matka napřed navedla, jakoby náhodou – světlo zhasila.

„Co teď? Co si počneme?“ ptají se dívky. „Ohně není v celém domě, a náš úkol nedokončen. Bude třeba jít pro oheň k babě Jaze.“

„Já vidím od háčku,“ povídá ta, co háčkovala krajky, „já tam nepůjdu!“

„Ani já,“ řekla ta, co pletla punčochy, „mně svítí dráty.“

„Ty musíš pro oheň!“ rozkřikly se obě sestry na Vasilku. „Hajdy k babě Jaze!“ A strkají nevlastní sestru ze světnice.

Vasilka šla do své komůrky, položila před panenku připravenou večeri a řekla:

„Tu máš, panenke, jez a mé hoře věz: posílají mě pro oheň k babě Jaze a baba Jaga mě sní.“

Panenka pojedla a její oči zasvítily jako dvě svíčky.

„Neboj se, Vasilko, jdi, kam tě posílají, a jen mě drž stále při sobě. Se mnou se ti u baby Jagy nestane nic.“

Vasilka vstala, vložila panenku do kapsy, udělala kříž a ubírala se do tmavého lesa.

Jde a strachem se třese. Tu vyskočí mimo ni jezdec, sám bílý, bíle oděný, kuň pod ním je bílý, i postroj na koni bílý – venku se začalo rozednívat.

Jde dívka dále, a tu vyskočí před ní druhý jezdec, celý červený, oděný červeně a na červeném koni – i začalo vycházet slunce.

Vasilka jde celý den a celou noc a teprve na druhý večer přišla na loučku, kde stála chaloupka baby Jagy. Plot okolo chaloupky je z lidských kostí, na plotě trčí lidské lebky s očima. Místo pažení u vrátek – nohy lidské, a místo zápor – kostnaté ruce, místo zámku – čelisti s ostrými zuby.

Vasilka omdlávala úžasem a stojí jak do země vtlučena.

Tu jede zase kolem jezdec, sám černý, černě oděn a na černém koni. Popojel k vrátkům baby Jagy a zmizel, jako když se po něm země slehne – den zapadl do tmy. Ale tma dlouho netrvala, ve všech lebkách na plotě se rozsvítily oči a po celé mýtince bylo jasno jako ve dne. Vasilka se klepala strachy, nevěděla, kam skočit, zůstala stát na místě.

Brzy pozdvihl se v lese hrozný hluk, stromy praskaly, suché listí šustilo – a hle! Z lesa se žene baba Jaga. Na stoupě jela, palicí ji poháněla, pometlem stopu zametala. Již je u vrátek, zastaví se, čichá kolem sebe a křikla:

„Fi, fi! Čuchy, čuchy člověčinu! Kdo zde?“

Vasilka popošla ke stařeně plna strachu, nízko se poklonila a řekla:

„To jsem já, babičko. Macešiny dcery poslaly mě k tobě pro oheň.“

„Dobrá,“ na to baba Jaga, „znám já je. Pobuď tu napřed, popracuj u mne, a já ti pak ohně dám; jestliže nezůstaneš, sním tě!“

Potom se obrátila k vrátkům a vzkřikla:

„Ej, záporý mé milé, odemkněte se, vrátka má široká, otevřte se!“

Vrátko se otevřelo, a baba Jaga s hvízdodem vjela do nich. Vasilka jde za ní a vše se potom zavřelo.

Baba Jaga vstoupila do světničky, roztáhla se a povídá Vasilce:

„Podej sem, co je tam v peci hotového, chce se mi jíst!“

Vasilka rozžehla louč o lebky na plotě a začala vytahovat jídla z pece a babu obsluhovat. Navařeno bylo pro deset. Ze sklepa přinesla kvasu, medu, piva a vína. Všechno snědla ta stařena s chutí a vypila. Vasilce nechala jen trochu polévky, krajíček chleba a kousek mladé vepřovinky. A když se baba ukládala spát, povídá:

„Až zítra vyjedu, hleď, ať je dvorek zameten, světnička vysmýčena, oběd uvařen a prádlo přichystáno. Z příhrady pak vezmeš

měříčku pšenice a vybereš z ní koukol. Ať je to vše uděláno, sice tě sním!“

Jak to baba rozkázala, začala chrápat. Vasilka položila nedojedky od babina oběda před panenku, hořce zaplakala a hojné slzy ronila řkouc:

„Tu máš, panenke, jez a mé hoře věz: těžkou dala mi baba Jaga práci a pohrozila, jestliže všechno neudělám, že mě sní. Pomoz mi!“

Panenka dí: „Neboj se, Vasilko Překrásná. Povečeř také, pomodli se k Bohu a jdi spát. Ráno je moudřejší než večer!“

Ráno raničko se Vasilka probudila, také Baba Jaga již vstala a vyhlédla oknem: v lebkách oči zhasínají. Tu se mihl bílý jezdec a načisto se rozednilo.

Baba Jaga vyšla na dvorek, zahvívzla, a hned byla před ní stoupa s palicí a pometlem.

Mihl se červený jezdec, vyšlo slunce.

Baba Jaga vsedla na stoupu, palicí poháněla, pometlem stopu zametala.

Vasilka zůstala sama; prohlíží si chaloupku, diví se hojnosti všeho a stojí v rozmyšlení, které práce se má nejdříve chopit. Ale vidí, že je vše uděláno. Panenka vybírala z pšenice již poslední zrníčka koukolu.

„Ach, ty má vysvoboditelko,“ děkovala vroucně Vasilka panence, „tys mě zachránila od velkého neštěstí.“

„Tobě zbylo jenom oběd uvařit,“ řekla panenka a lezla Vasilce do kapsy. „Uvař jej s boží pomocí a pak si ve zdraví odpočiň!“

K večeru nachystala Vasilka na stůl a čekala babu Jagu.

Stmívalo se. Mihl se černý jezdec podle vrátek, nastala úplná tma, jen oči v lebkách hořely.

Zapraskaly stromy, listí zašustělo – uhání zpátky baba Jaga a dívka ji vítá.

„Je vše uděláno?“ ptá se Jaga.

„Rač se jen, stařenko, sama podívat,“ povídá Vasilka.

Baba si vše prohlédla: zamrzelo ji, že se nemá na koho zlobit.

„Nu dobrá,“ pravila a křikla: „Věrní mí sluhové, srdeční druhové, semelte mou pšenici!“

A hle, již trojí ruce se vztahují, chápou se pšenice a nesou ji ven.

Baba se najedla, a než ulehla spát, nový rozkaz dává Vasilce:

„Zítřka uděláš to, co dnes, a kromě toho vezmi z druhé příhrady měřičku máku a očisti jej zrnko po zrnku. Víš, někdo mi ze zlosti namíchal do něho hlíny.“

Tak děla stařena, obrátila se ke zdi a zachrápala.

Vasilka dává opět panence jíst. Panenka pojedla a řekla jí jako včera:

„Pomodli se k Bohu a jdi si lehnout. Ráno je moudřejší než večer – vše bude uděláno, Vasiluško!“

Ráno opět baba Jaga odjela na stoupeř a Vasilka udělala s panenkou všechnu práci. Jaga se vrátila, vše si prohlédla a vzkřikla:

„Věrní mí sluhové, srdeční druhové, natlačte z máku oleje!“

Natáhly se troje ruce, vzaly mák a odnesly jej ven.

Baba Jaga sedla si k obědu a jí. Vasilka mlčky stojí u ní.

„Cože ty ke mně nic nepromlouváš?“ ptá se baba. „Stojíš jak němá!“

„Neodvažuji se,“ řekla Vasilka, „ale dovolíš-li, chtěla bych se tě na něco zeptat.“

„No ptej se, jenže ne každá otázka vede k dobrému. Chceš-li mnoho vědět, brzo zestárneš!“

„Chci se tě, babičko, otázat jenom na to, co jsem viděla, když jsem k tobě šla. Předehnal mě jezdec na bílém koni, sám bílý a v bílém šatě. Kdo to byl?“

„Nu, to byl můj den jasný.“

„Potom mě předhonal druhý jezdec, na červeném koni, sám červený a v červeném šatě. Kdo ten byl?“

„Nu, to je mé slunečko červené,“ odpověděla baba Jaga.

„A co znamenal ten černý jezdec, babičko, který mě dohonil u samých vrátek?“

„To je noc temná – všichni to moji sluhové věrní.“

Vasilka si vzpomněla ještě na troje ruce, a mlčela.

„Proč se dál neptáš?“ vyzvíдалa Jaga.

„To mi stačí. Vždyť jsi, babičko, sama řekla, že kdo chce mnoho vědět, brzo zestárne.“

„Dobře,“ pravila baba Jaga, „že se ptáš jenom na to, co jsi viděla za dvorkem, a ne ve dvorku. Víš, já nemám ráda, když se vynášší smetí ze světnice, já každého zvědavého sním. A teď se zas já ptám tebe, jak můžeš vykonávat práce, které ti ukládám?“

„Mně pomáhá požehnání matčino.“

„Tedy tak, tak? Ale já nepotřebuji požehnaných! Klid' se mi z očí, požehnaná dívko!“

I táhne Vasilku ze dveří a strká ji za vrátka. Potom sňala z plotu lebku s hořícíma očima, nastrčila ji na kůl a dává jí Vasilce řkouc:

„Tady máš oheň pro macešiny dcery, vezmi si jej. Vždyť ony tě sem pro něj poslaly!“

Co nohy stačily, utíká Vasilka při světle v lebce; to okamžitě zhaslo, jakmile se rozednilo, a teprve na druhý večer dostala se dívka domů. Když přicházela k vratům, chtěla lebku zahodit; myslila, že už ohně nepotřebuje. Tu však slyší z lebky dutý hlas:

„Nezahazuj mě a zanes k maceše!“

Vasilka pohlédla na macešin dům: neviděla nikde v okně ani světýlka. Rozhodla se tedy jít tam s lebkou. Vstoupila. Po prvé ji macecha s dcerami laskavě uvítaly a vyprávěly, že od té doby, co odešla, nebylo v domě ohníčka. Samy si jej vykřesati nedovedly,

a když jej od sousedů přinesly, hned jim zhasl, sotva s ním do světnice vkročily.

„Snad tvůj oheň vydrží déle.“

Přinesly lebku do světnice, a oči v lebce tak se do macechy a jejích dcer vpíjely, až je pálily, a macecha s dcerami nevěděly, kam uskočit. Oči stále po nich slídily a slídily, až je k ránu na uhel sežehly. Vasilce však ani dost málo neublížily.

Po ránu zaryla dívka kosti do země, zavřela dům na zámek a šla do města požádat jednu bezdětnou stařenku, aby ji vzala k sobě. Když uviděla stařenka tu tichou, sličnou dívku, ráda to udělala.

Vasilka tam žije a čeká, až se otec vrátí.

Jednou povídá stařence:

„Smutno mi tu seděti bez práce, babičko. Jdi a kup mi nejlepšího lnu. Budu příst.“

Stařenka koupila vzácného lnu a Vasilka si sedla a předla. Práce jí od ruky jen odletuje a příze se vine hladká a tenká jako vlásek. Napředla již mnoho přaden a je třeba je setkati.

Ale kde nalézt tkalcovské brdo, aby se hodilo na taková vlákna? Nikdo se nechce o ně postarat. Vasilka prosí tedy svoji panenku, a ta jí řekla:

„Přines mi nějaké staré brdo, starý člunek a hrst koňské hřívy, a já ti je spravím.“

Vasilka dostala, čeho bylo třeba, lehla si, a panenka jí za noc postavila slavný stav.

Do zimy bylo plátno setkáno a tak tenké, že by se dalo jako nit provléci uchem jehly.

Na jaře plátno vybílily a dívka dí stařence:

„Prodej, babičko, to plátno a peníze si nech!“

Stařenka pohlédla na zboží a vzdychla si:

„Ne, děťátko, takové plátno nikdo nosit nebude, leda car. Donesu je do paláce.“

Šla stařenka do paláce a popochází okolo oken.

Car ji spatřil a ptá se:

„Čeho si žádáš, matičko?“

„Vaše carské Veličenstvo, přinesla jsem na podiv krásné zboží; nikomu je neukáži než vám.“

Car kázal stařenu uvést k sobě, a jen se na plátno podíval, nemohl se vynadivit.

„Co žádáš za ně?“ ptá se.

„Nemá ceny, care-tatíčku. Já jsem ti je přinesla ctí a darem.“

Poděkoval car a stařenku podaroval penězi.

Dali šít carovi z toho plátna košile. Nastříhali na ně, ale nikde nemohli nalézt švadleny, která by je ušila. Hledali dlouho, konečně poslal car pro stařenu a řekl jí:

„Dovedla jsi upříst i setkat plátno, musíš ušít z něho i košile.“

„Já jsem to plátno nepředla ani netkala,“ odpověděla stařenka, „to je práce mého děvčete, mé schovanky.“

„Tak ať je ušije ona sama!“

Vrátila se domů stařenka a povídá o tom Vasilce.

„Vždyť jsem věděla,“ řekla dívka, „že také ta práce mých rukou nemine.“

I zavřela se do světničky a šije. Šila, rukám nedávala odpočinku, a brzo bylo dvanáct košil ušito.

Stařenka je donesla carovi a Vasilka se umyla, učesala, pěkně se oblékla a sedla si k oknu. Sedí tak a čeká, dává pozor, co bude. I vidí: k stařence kráčí na dvůr carův sluha. Vešel do světnice a vyřizuje vzkaz:

„Car gosudar dává vzkazovat, že by rád viděl tu mistryni, co mu šila košile, a že ji chce odměnit vlastníma carskýma rukama.“

Jde Vasilka a vstoupí před carovy oči. Jak car spatřil přesličnou dívku, byl zjevem jejím zrovna uchvácen.

„Ne, ne, má krásko,“ pravil k ní, „nerozloučím se již s tebou. Ty budeš mou manželkou!“

I pojal car dívku za bílé ruce, posazuje ji podle sebe a brzo i svatbu vystrojil. Potom se vrátil otec Vasilčin, zaradoval se nad velikým štěstím své dcery a zůstal u ní. Také stařenku vzala Vasilka k sobě a panenku nosila v kapse až do konce svého života.

*Alexandr Nikolajevič Afanasjev:
Ruské národní pohádky, 1855–1865,
tato pohádka, jakož i následující jsou
z nejnovější sbírky O. J. Kapicové*

O Donu Ivanoviči a Šatu Ivanoviči

Žili dva synové u táty Jezera Ivana, starší se jmenoval Don a mladší Šat. Když u něho oba vyrostli, neměli doma pokoje, a prosili tatíčka, aby jim dovolil vydat se do širokého světa, podívat se na matičku proslavenou Rus a pochytit u ní moudra s rozumem. Don Ivanovič byl statečný a rozvážný a pustil se k poledním stranám do horských úbočín, kdežto Šat, otcův mazlíček, nechtěl s bratrem na dalekou cestu a plynul raději po hladkých cestičkách, po zeleném trávníčku.

Nu, a Don Ivanovič se valil, valil, až se přihnul k samému moři. I zamyslel se moloděc, jak by obeplul celý bílý svět. Zavolal on k sobě černého havrana, aby ho vedl přes moře: „Až přeletíš siné moře, zakrákej na mne, co máš hrdla!“

Letí havran, a když přiletěl doprostřed moře, tu se naň spustil zlý jestřáb a bil jej křídly a zobákem štípal. Co počít? Bezděky zakrákal černý havran. I vynořil se Don Ivanovič a myslil, že je někde u širého břehu, ale nebyl; vidí, že mu již není možno se vrátit. I začal si rvát vlasy z hlavy a posud si je rve a pláče prostřed moře a nedává bisurmanským lodím na druhou stranu proplout.

Alexandr Nikolajevič Afanasjev, Tulská gubernie

Ženich Mrazík

Žili stařík a stařena. Měli tři dcery, a tu nejstarší, Martičku, neměla stařena ráda, protože byla její nevlastní. Často se na ni utrhovala, za svítání ji budila a všemožnou práci jí ukládala. Dobytek musila napájet a krmiti, dříví a vodu nosit, v peci topit, zkrátka o celý dům pečovat, ale maceše to nebylo ještě dost. Stále se s ní vadila: „Jaký jsi ty lenoch, jaký máš nepořádek ve světnici! Ani pometlo neumíš postavit!“

Dívka mlčela, jen plakala, ale hleděla být maceše ve všem po vůli. Stejně jejím oběma dcerám dělala, co jim na očích viděla; sestry však jí jako jejich matka jen ubližovaly a k slzám ji nutily – to jim bylo nejmilejší. Samy vstávaly pozdě, připravenou vodou se umývaly, čistoučkými ručníky se utíraly a teprve po obědě chodily do práce. Tak rostly, byly veliké a staly se z nich nevěsty.

Rychle se pohádka vypravuje, ale nesnadno se dílo naplňuje. Starému bylo jeho vlastní dcery líto; měl ji rád pro její poslušnost a pracovitost. Ani nikdy neodmluvila, a co jí bylo poručeno, to také vykonala. Stařík nevěděl, jak jejímu hoři pomoci; sám neměl již k tomu síly, macecha se jen durdila a dcery byly lenivé a tvrdohlavé.

Zatím oba rodiče začali uvažovati, jak by dcery vyvdali, a macecha, jak by se nejstarší co nejdříve zbavila. Jednou povídá svému muži: „Co říkáš, starý, vdejme Martičku!“ – „Tak dobrá,“ odpověděl stařík a vylezl zase na pec.

A stařena zase: „Zítra vstaneš co nejčasněji, zapřáhneš kobylu do saní a pojeděš s Martičkou. A ty, děvče, seber do košíku, co je tvého, a vezmi vespod bílé roucho, ráno pojeděš na návštěvu!“

Dobrá Martička byla ráda takovému štěstí: že se poveze na návštěvu. Sladce spala celou noc, ráno raníčko vstala, umyla se, k Bohu se pomodlila, věci po pořádku složila, sama se naparádila – a byla z ní dívka – zrovna nevěsta! To bylo právě v zimě, když venku pálil třeskatý mráz.

Ráno stařík, ještě ani nesvívalo, zapřáhl kobyly do saní, popojel k pavláčce, sám vešel do světnice, sedl si na lavici u pece a řekl: „Vše je připraveno.“

„Tak se posadte za stůl a pojezte!“ pobízela macecha.

Stařík šel pro Martičku, sedl si a dceři ukázal na místo vedle sebe. Vytáhl z kapsy nůž, vzal chléb z chlebovky na stole, a ukrojil po krajíci pro sebe a pro dceru. Stařena zatím přinesla misku včerejší zelné polévky a povídá pastorce:

„Nu, holubičko, vezmi si, abys mohla odjet! Dlouho jsem tě měla na očích, a ty, starý, zavezeš ji k ženichovi, ale pojedeš, dědku, rovně a tam napravo se z cesty obrať do lesa, víš, k té veliké borovici, která stojí dole na kopečku, tam vdej Martičku za Mrazíka!“

Stařík vypouklil oči, otevřel ústa a přestal jísti polévku, a dívka zaplakala.

„Nu, co fňukáš?“ rozhorlila se macecha. „Vždyť je ženich krásavec a boháč! Pohleď, co on má! Všechny jedle, modříny a břízy v prachovém peří! To bude život k závidění a k tomu je on sám bohatýr!“

Stařík mlčky sebral zbytky chleba, kázal dceři obléci kožich, naložil košík na saně a pustil se na cestu. Dlouho-li jel, brzo-li přijel, nevím. Rychle se pohádka vypravuje, dlouho se dílo naplňuje. Přijel stařík do lesa a zabočil přímo z cesty po sněhu. Zastavil se u tišiny a káže dceři slézti; sám odnesl košík pod ohromnou borovici a řekl: „Tady si sedni, děvče, čekej na ženicha a hleď ho co nejlaskavěji uvítati!“ Potom obrátil koně a ujížděl domů.

Dívka sedí a jen se třese, úzkost se jí rozmáhá, zima jí drobí. Chtěla zaplakati, neměla síly, jen zuby jí drkotaly. Tu slyší – neda- leko na jedli popraskává Mrazík, seskakuje z jedle na jedli a skřípe. Již je na borovici, pod níž Martička sedí, a shora k ní promlouvá: „Je ti teplo, dívkenko?“

„Teplo, teploučko, baťuško Mrazíku!“

A Mrazík se spouští dolů, ve větvích ještě více praskalo a skřípalo. A Mrazík znova: „Je ti teplo, panenke, je ti teplo, krásnoučká?“

Dívce již ustával dech, ale přece zašeptala: „Teplo, Mrazíčku! Teplo, baťuško!“

A Mrazík se spouští ještě níž a ve větvích ještě více praská a skří- pe. A on znova: „Je ti teplo, krásnoučká? Je ti teplo, drahoušku?“

A zkřehlá dívka sotva slyšitelným hlasem šeptá: „Ach, teplo, holoubku Mrazíčku!“

Tu se Mrazík nad ní ustrnul, omotal ji do kožichu a ohřál při- krývkami.

Ráno povídá macecha mužovi: „Jed', starý dědku, a vzbud' ty dva mladé manželky!“ Starý zapřáhl a rovnou za dcerou do lesa. Našel ji ještě živou a na ní krásný kožich a drahý závoj; vedle byl košík s bohatými dárky. Stařík slova nepromluvil, naložil dceru i drahocenné věci na saně a pobídl kobyly domů.

Dívka buch maceše k nohám. Ta, jak ji uviděla živou, v novém kožiše a košík s bohatými dárky vedle ní, zvolala: „Ej, neoklameš mě, ty prohnaná jedna!“

Za nějaký čas povídá stařena starci: „Zavez taky mé dcery k že- nichovi! On je mnohem štedřeji obdaruje!“ Z rána dala stařena svým dětem pojíst, pod věnec je vystrojila a připravila na cestu. Stařík jede s nimi touž cestou pod borovici.

Dívky sedí na koších a posmívají se: „Co si to ta naše mátuška smyslila, že chtěla nás obě najednou provdat? Jako by nebylo

v naší vesnici chlapců! Naposledy přijde nějaký ošklivec, a nevíš ani, kdo to bude!“

Dívky měly na sobě jen kožíšky a začaly se po těle zimou třásti. „Slyšíš, Parášo? Mně už zima dere kůži! Jestliže náš souzený krasavec brzo nepřijede, ztuhneme tu!“ – „Zbytečně mluvíš, Mášo! Copak ženiši chodí po ránu? Teprve až je oběd na stole.“

„A což, Parášo, přijde-li jeden, kterou si vezme?“

„Tebe jistě ne, ty hloupá!“

„Ano, mne, jistě mne!“

„Tebe, tebe, ty cikánko?“

Dívky už měly obě ruce oznobeny, strkají si je pod pažďí, ale přece znovu se dávají do hádky.

„Oh, ty ospalá nezdobo a ty hubo nečistá! Příst neumíš, ani lnu neprobereš!“

„A ty chvastounko, co ty umíš? Leda se po besedách toulat a se olizovat! Uvidíme, kterou si ženich spíše vyvolí.“

„Snad je to churavec, že tak dlouho nejde! A tys už celá zmodralá!“

Pojednou se dívkám zdálo, že někdo jede. Tu začal Mrazík ne- daleko popraskávat a z jedle na jedli přeskakovat a skřípát.

„Slyš, Parášo, už jede s rolničkami!“

„I jdi k šípku, plašidlo, já už necítím, jak mně mráz trhá, a ty pořád jenom o vdavkách!“ I začaly dýchat na prsty.

A Mrazík blíž a blíž, již sletěl na borovici nad dívkami a lichoť se k nim: „Je vám teplo, dívenky? Je vám teplo, holubičky?“

„Ach Mrazíku, zima náramná! Div ještě, že jsme nadobro nezmrzly! Čekáme pořád na ženicha, a on se, zlořečený, ztratil.“

Mrazík se ještě více mazlivě nanížil: „Je vám teplo, dívenky, je vám teplo, krasotinky?“

„I vezmi tě čert! Což jsi slepý?! Já mám už ruce i nohy omrzlé!“

A Mrazík se spustil ještě níže a ještě jednou silněji zadýchal – a obě dívky zmrzly.

Ráno povídá stařena mužovi: „Zapřáhni, starý, do svátečních saní, vezmi otýpku sena a kožištinové přikrývky. Dívky jsou dozajista zkřehlé, venku je hrozitánský mráz, a hled' se honem vrátit, nehybo!“

Stařík nevzal nic do úst, jen aby byl už na cestě. Přijel na místo a dívky našel mrtvé. Naložil obě na saně, do přikrývek je obalil a rohoží přikryl. Když stařena z daleka staříka uviděla, běžela mu naproti a volá: „Kde jsou děti?“

Stařík: „Na saních!“

Stařena přiběhla, odhazuje rohožku, a vidí své děti na kost zmrzlé. Nevýslovná hrůza ji porazila a vykřikla na starce: „Cos to udělal, ty zpropadenče! Tak mé dcery sprovodit ze světa, má vlastní děťátka, mé roztomilé dívenky, mé červené jahůdky! Pohrabáčem ti spravím záda! Zabiji tě!“

„Dost už, stará tlachno! Vždyť ty ses na bohatství sama zlakotila a tvé umíněné dcery za sebou! Což jsem vinen i já? Tys to sama chtěla!“

Stařena ještě dále láteřila a zlobila se na dívku, ale ponenáhlu se přece na ni udobrila. Pro Martičku se našel hodný souseď, vystrojili jim svatbu a štěstí je už neopustilo. A děd strašil dlouho vnoučata Mrazíkem; nechtěl, aby byla také tak tvrdohlavá.

Já na svatbě byl, med, víno tam pil, po vousech teklo, do úst nic nepřišlo.

Alexandr Nikolajevič Afanasjev, Vologodská gubernie

O carevně, která se nikdy neusmála

Jak veliký je boží svět! Žijí v něm lidé bohatí i chudobní, a všichni mají místa dost a všechny opatruje a soudí milý Bůh. Jedni žijí rozkošně a bez práce; druzí se lopotí a trápí – inu, každý má svůj osud!

V carském paláci, v nádherných, skvělých komnatách, vysoko v pokojích seděla v své kráse carova dcera, která se nikdy neusmála. Jaký mohla mít život, jakou pohovu, jakou rozkoš! Všeho měla, čeho si duše přála, a přece nikdy nic veselého ji nepohnulo, jako by její srdce všeliké radosti výhost dalo.

Žalostno bylo caru-otci dívat se na zármutek dceřin. Otvíral svůj palác všem, kdo si přáli u něho být hosty. „Ať se některý pokusí,“ říkal, „rozveselit mou neúsměvnou princeznu. Komu se to podaří, tomu ji dám za manželku!“

Jen to prohlásil, a již se hrnulo množství panstva k branám paláce. Jedou ze všech stran, jedou – i careviči i knížátka, i bohatí páni velikých statků, jdou i dvořané, od vojska i prostí. Začaly se radovánky, nosila se medovina – ale princezna se ani málo neusmála.

Na druhém konci v svém zákoutí žil poctivý nájemník, ráno uklízel dvůr, k večeru pásł skot a po celý den si odpočinku nedával. Hospodář jeho – člověk bohatý a spravedlivý – nikdy mu platu neutrhoval. Když se potkal rok s rokem, položil před dělníka míšek s penězi na stůl.

„Vezmi si,“ řekl, „kolik chceš!“ A otevřel dveře a vyšel ven, aby neviděl, kolik si dělník bere.

Dělník přistoupil ke stolu a rozvažuje: „Jak před Bohem nezhřešit a nevzít víc, než co mi za práci náleží?“

I vzal si jen jeden peníz, do hrsti jej sevřel a šel se napít vody. A jak se nahnul nad studní, peníz mu vypadl a na dně utonul. Zůstal chudák bez ničeho. Jiný by si na jeho místě byl poplakal, ponářikal a ze zármutku ruce spínal, ale on nic.

„Všecko Bůh na člověka posílá,“ řekl. „On ví, komu co dává, komu peníze naděluje a komu poslední kopějku odnímá. Je vidět, že jsem špatně pracoval, málo se namáhal – teď budu pilnější!“

A znovu se dal do díla. Práce mu v rukou jen hraje. Vypršela opět doba smlouvy, minul druhý rok, a hospodář položil před dělníka opět míšek peněz na stůl.

„Vezmi, kolik duše ráčí!“ A otevřel dveře a vyšel ven.

Dělník opět přemýšlí, aby Boha nerozhněval a za svou práci více nevzal, než co mu náleží; bere jen jeden peníz a jde se napít. Avšak opět neopatrně upustil peníz do studny.

Začal ještě horlivěji sloužit: v noci nedospával, ve dne nedojídal. Podívejte se: u někoho obilí schne, před časem žlutne, ale u jeho pána jen bují; u někoho dobytek sotva nohy vleče, u jeho pána po vsi skáče a koně běží s nákladem do kopce, sotva je udržíš. Hospodář vyrozuměl, komu má děkovat, komu říci: „Zaplať Bůh!“

Končila doba smlouvy, minul třetí rok. Hospodář vysypal hromadu peněz na stůl: „Vezmi, pracovníče, kolik vůle ráčí! Tvá práce, tvé peníze!“ a sám vyšel ven. Bere pracovník opět jeden peníz a jde ke studni se napít. A hle! Poslední peníz mu zůstal v hrsti a i ty dva prvnější vylplynuly na povrch. Vzal je, domyslel se, že se mu Bůh za práci odměňuje. Pocítil velikou radost a domnívá se: „Je čas, abych se podíval do světa.“

Kráčí polem, běží myš: „Človíčku, milý kmotříčku! Dej mi peníz! Budu ti za to prospěšná!“ Dal jí peníz.

Kráčí lesem; leze stařík-brouk: „Chasníčku, milý kmotříčku, dej peníz, budu ti za to prospěšný!“ Dal i jemu peníz.

Převážel se přes řeku. Vyplul sumec: „Přítelíčku, milý kmotříčku, dej peníz, na mně to neztratíš!“ Ani jemu peníze neodepřel, dal poslední.

Když přišel do města, co tam všude lidí, co domů! Zahleděl se pracovník, otáčel se na všechny strany – nevěděl, kam jít. A před ním stojí carský palác, stříbrem a zlatem vykládaný; u okna truchlí princezna a zrak upírá na něho. Kam se podít! Zatmělo se mu v očích, zatočila se mu hlava, a on upadl do bláta. Kde se vzal, tu se vzal sumec s velikými vousy, hned za ním leze stařík-brouk a za tím myška-běžka. Všichni upadlému pomáhají, těší ho; myška mu svléká šaty, brouk je nožkami čistí a sumec od nešťastníka mouchy odhání. Smutná princezna se dívá, dívá na jejich služby – a hle, musila se usmát!

„Který z vás rozveselil mou dceru?“ ptá se car. Jeden povídá: „Já!“ – Druhý: „Já!“ – „Ne,“ řekla dcera carova, „tento mladý muž to byl!“ a ukázala na mládence.

Hned ho zavedli do paláce a statný mladík se postavil před carovu tvář.

A když car viděl před sebou statného junáka, rád mu dal svou sličnou dceru. Neslíbil to naplano.

A já povídám: nezdálo se to ve snách tomu mládenci? Že prý ne. Svatá pravda to byla – a proto se musí tomu věřit!

Alexandr Nikolajevič Afanasjev, Kurská gubernie

Labutě

Starší sedlák a jeho žena měli děvče a maličkého chlapce. „Dcerko, dceruško,“ povídá matka, „my půjdeme do práce a přineseme ti housku; já ti ušiji šatky a koupím šáteček; buď hodná, dávej pozor na bratříčka a nevycházej ze dvora.“

Rodiče odešli, a dcera zapomněla, co jí matka nakázala, posadila bratra na trávník pod okno a sama vyběhla ven. Pohrála si, proskočila se. Tu přiletěly labutě, popadly milého chlapce a na křídlech jej odnesly.

Přijde dívka, a chlapec nikde! „O jej, o jej!“ naříkala, slzami se zalívala, hledí sem tam – a po hošíčkovi ani stopy. Vyčítala si, že bude od otce a matky vaděna. Ale bratr se nemohl přece ztratit! Vyběhne do polí a za ním, ale labutě již daleko odletěly a zmizely za tmavým lesem. Ty už dávno nabyly špatné pověsti, že kradou malé děti! Dívka hádala, že i jejího bratra unesly. Dala se za nimi, aby je dohonila. Běžela, běžela, u cesty stojí pec.

„Peci, paničko, pověz mi, kudy labutě letěly?“

„Sníš-li kousek mého žitného koláče, řeknu ti.“

„Ó, u mého tatíčka se jedí jen pšeničné koláče!“

A pec jí nic neřekla. – Dívka běží dál, u cesty stojí jabloň.

„Jabloni, jablůňko! Pověz mi, kudy labutě letěly?“

„Sníš-li mé lesní jablíčko, řeknu ti.“

„Ó, u mého tatíčka se jedí jen štěpná!“

Běží dál a podél teče mléčná řeka mezi břehy z tuhé kvašené kaše.

„Ach, mléčná řeko, břehy z kvašené kaše, kudy letěly labutě?“

„Sníš-li trochu našeho nakyslého těsta s mlékem, řekneme ti.“

„Ó, u mého tatíčka se jí jen nejsladší smetana!“

A dlouho by byla ještě po polích běhala a brodila se lesní rosou, kdyby proti ní nebyl vyběhl ježek. Chtěla jej odstrčit, ale měla strach, aby se nepopíchala, i ptá se ho: „Ježku, ježíčku, neviděl jsi tudy letět labutě?“

„Ano, tudy letěly,“ ukazoval ježek.

Běžela, ne, letěla! Ukázala se jí chaloupka na kuřích nohách. V chaloupce sedí baba Jaga. Obličej samá žíla, nohy z hlíny. Sedí s jejím bratříčkem na lavici a hrají si se zlatými jablíčky. Viděla jej sestra, přikradla se, chytla chlapce a honem s ním utíká! Ale labutě se obrátily a za ní. Kam se podít? Běží k mléčné řece.

„Řeko - matičko, schovej mě!“

„Pojíš mé nakyslé kaše?“

Nemohla se schovati, pojedla.

Řeka ji skryla pod břeh, labutě přeletěly.

Vyšla zpod břehu a řekla: „Děkuji!“

A opět běží s bratrem, labutě proti ní.

Stojí u cesty jabloň.

„Jabloni, jablůňko, schovej mě!“

„Sníš mé lesní jablíčko?“

Honem je snědla.

Jabloň ji zaclonila větvemi a labutě se přenesly.

Vyšla, opět běží.

Labutě ji uviděly, naletují, křídly bijí, a jen tak tak, že jí chlapce z rukou nevytrhly. A hle, u cesty pec!

„Milostpaní peci, ukryjte mě!“

„Pojíš-li mého žitného koláče, ukryji tě!“

A hleďte! Dívka ukousla kus koláče, vskočila do peci a sedla si do čelesna. Labutě si polétaly, pokřičely, bez chlapce pak odletěly. Dívka přiběhla domů; ještě dobře, že ji nohy zavčas donesly. Otec a matka právě se vrátili.

Alexandr Nikolajevič Afanasjev

Stařena a kozy

Žili stařík a stařena. Jedli zrovna hrách. Jedno zrnko spadlo jim pod podlahu a začalo růst. Rostlo a vyrostlo až k podlaze. Stařík se stařenkou vylámali polovici desek, a hrách pořád roste, vyrostl do stropu. Stařík se stařenou probourali strop, a hrách pronikal do střechy a stále výš a výš, až vyrostl do samého nebe. A dostával již lusky s mladým hráškem.

I povídá stařena starci: „Slyš, starý, náš hrách už dávno vyrostl bůhvíkam, a my nevíme jeho konce. Ej, kdybychom se mohli aspoň na to doptati!“

„Nu což,“ dí stařík, „doptej se, chceš-li; tys taková bystrá, vylez nahoru, možná, že se to dovíš.“

Stařena souhlasila a lezla po hrachovém stéble až do samého vršíčku. Rozhlíží se, a tam až nahoře pod nebem stojí chaloupka. Stařena vešla do světnice, a nikdo v ní. Světnice celá vystrojená, ne jako naše příbytky: stěny jsou z buchet, pícka z lívanců, stoly z tvarohu, lavice perníková a všeho tam dost – i másla, i tvarohu, i medu a i křížal.

Stařena s chutí pojedla, brala, co jí na zub lepšího přišlo, a když se najedla, vlezla pod pícku. Schovala se, kdyby někdo přišel. Stočila se do klubka, utajila dech a leží v koutku.

Tu přišly do světnice tři kozy, vlastní sestry. Jedna měla dvě oči a dvě uši; druhá tři oči a tři uši; třetí čtyři oči a čtyři uši. Vešly do světnice, počichaly, a cítí, že v ní páchne ruský duch. I povídají si: „Kdo to cizí vlezl do naší světnice? Podívejme se!“

I začaly hledat po všech koutech a číchat, ale nikoho nenašly.

„Nu, co dělat, snad tu někdo je, a neukáže-li se, je třeba hlídat. Dvě zase odejdeme a třetí zůstane na stráži.“ Pojedly kozy, co která chtěla: jedna medu, druhá preclíčků, třetí perníčků. Dvě vyšly do pole a třetí, s dvěma očima a s dvěma ušima, zůstala hlídat. Kozy ji na odchodu napomenuly: „Dávej pozor, sestro, dívej se na obě oči, ať tu někdo nic neprovede!“

„Tak dobře,“ dí třetí koza, „jděte, já budu na stráži!“

Stařena slyší jejich rozmluvu a přemýšlí, jak by tu kozu ošálila. Rozvažuje, uvažuje, a zazpívá: „Spi, očičko, usni druhé, zakrej se ouško, zakrej se druhé!“

Koza usnula, stařena vylezla zpod pícky, najedla se podle chuti a došourala se opět pod pec.

Přišly z pole dvě kozy a vidí, že jejich sestra tvrdě spí.

„Sestro, sestro,“ volají na ni, „vzbuď se! Co jsi tak tvrdě usnula?“ Sotva ji probudily.

„Ach,“ povídá koza, „že jsem tak tvrdě spala! Ale nestalo se nic, všude ticho, tichoučko.“ – „Tak, tak! A přece tu páchne ruský duch,“ povídají si ty dvě kozy.

Tak to stařena provedla i s druhou kozou, co hlídala druhý den.

Na třetí den nechaly kozy doma hlídat tu se čtyřma očima a se čtyřma ušima – snad bude spolehlivější. Kozy opět odešly do polí se toulat. Stařena leží pod pecí. Zachtělo se jí opět mlस्क i zazpívala: „Spi, očičko, spi druhé, spi třetí; zakrej se ouško, zakrej se druhé, zakrej se třetí!“ Na čtvrté oko i ucho zapomněla a vylezla zpod peci. Koza na tři oči a na tři uši usnula, ale na čtvrté oko i na ucho dobře viděla a slyšela.

A sotva stařena zpod peci vylezla, koza hned se vzbudila a povídá: „Ha, kdo to chodí po naší světnici a jí perníčky a všeliké

sladkosti? Kde ses tu vzala?“ – „Já, já,“ omlouvá se stařena, „nejsem zdejší, já jsem z pozemského carství, mne k vám do nebeské říše přivedla zvědavost, a já tu zabloudila.“

„A kudy jsi přišla?“ ptá se koza. – „Nu, vylezla jsem po hrachovém stéble, co na něm stojí tato chaloupka,“ řekla stařena.

„Nu dobře, teď ti nic neudělám. Až přijdou sestry, pak se již smluvíme, co s tebou udělat!“

Přišly sestry, vidí stařenu. „Kdo tě naučil chodit do naší světničky a nás vyjít, když nejsme doma?“ ptají se. „Co jsi zač?“

„Já, já jsem,“ povídá babička, „vylezla sem z pozemského carství po hrachovém stéble. Chtěla jsem vidět, jak tu žijete.“

„Tedy dobrá,“ kozy jí na to, „necháme tě na pokoji, jen se hned od nás klid' a již sem ani nohou nepáchni!“

Stařena slíbila, že tak učiní, a kozy jí nakladly na cestu do míšek různých dobrot a lahůdek: perníčků, ořechů, sýra, preclíčků, jablek a všeho jiného, co jen u nich bylo, a propustily ji.

Stařena slézá po hrachovém stéble dolů, přišla zase k starci a povídá: „Ach, stařečku, stařečku! Kde jsem já byla!“

„No kde?“ diví se stařík.

„V nebeském domku.“

„A jak ses tam dostala?“

„Nu takto: chytanu se hrachového stébela a lezu po něm až nahoru do domku.“

„Je to možné?“ ptá se stařík.

„Jistá pravda! A co všechno jsem tam viděla! Jakých sladkostí se najedla! A opět bych tam vylezla, kdyby mně kozy nebyly pohrozily, abych se k nim víc neopovážila přijít!“

„Polezeme tedy spolu, dvěma neublíží. Ubráníme se.“

Vzali s sebou pro všechno ještě vnučku. Stařík si zastrčil sekyru za pas a lezl první, za ním stařena a za stařenou vnučka. Byli už

hodně vysoko, když pojednou stařík se nemohl udržet a zakašlal a po něm stařena. A tu se hrachové stéblo zaklátilo a přetrhlo – a všichni tři spadli kamsi, a neví se kam.

*Zapsal V. J. Černyšev, Rjazanská gubernie,
sborník O. J. Kapicové*

Mášenka

V jedné větší vesnici žil bohatý sedlák se ženou a jedinou dcerkou Mášenkou. Bylo jí osm let. Otec a matka ji opatrovali jako oko v hlavě. Jednou, bylo to ve svátek, poprosila Mášenka matku, aby jí dovolila se proskočit.

„Jdi,“ svolovala matka, „ale dávej pozor a neodcházej daleko ode vsi!“ Šla Mášenka si pohrát s kamarádkami a pomalu – pomaloučku se vzdalovaly ode vsi; zašly do lesa, sbíraly jahody, a čím dále šly, tím více jich nacházely a nakonec zašly nepozorovaně hodně daleko. Tu pojednou zamumlal odkudsi medvěd, uchopil Mášenku a nesl ji do lesa. Kamarádky polekány a jako beze smyslu se rozutíkaly domů. Když doběhly do vsi, teprv si oddechly, ale pořád se jim zdálo, že se žene medvěd za nimi. Dověděli se od nich Mášenčin otec a matka, že jim dceru unesl medvěd, a najisto již hádali, že ji sežral. Poplakali si, ponaríkali a přemýšleli, kde by aspoň kůstečky z ní posbírali a je pochovali.

Ale medvěd Mášenku nesnědl; donesl si ji do skrýše a řekl jí: „Neplač, krásné děvčátko, já tě nesním! Vidíš, jak je mi samotnému smutno, zůstaň u mne. Ale měj se na pozoru a nechtěj mi utéci: já tě všude najdu, a pak bych tě najisto snědl!“

Z počátku ubohá Mášenka plakala, ale potom se pomodlila k Bohu a pomyslíla si: „Co si počnu? Snad přece nějak od medvěda uteku a uvidím otce i matku. Zatím budu medvěda poslouchat z vděčnosti, že mě nesnědl.“

Žije Mášenka u medvěda. Natrhal pro ni měkkého mechu, přinesl medu i jahod; ale Mášence se pořád stýská a stále pláče.

A tu se jí jednou ptá medvěd: „Proč pláčeš pořád?“

„Jak neplakat a netruchlit!“ odpovíděla Mášenka. „Tatíček a matička si myslí, žeš mě snědl.“

„Dobře,“ povídá jí medvěd, „půjdu je sám navštívit, a uvidím, jak se jim vede. Ty jim napeč buchtíček a já jim je zanesu.“

Přinesl medvěd mouky a s moukou větší měch, aby do něho buchtičky naložili.

Mášenka bylo děvče chytré, a povídá medvědovi: „Já napeku buchtíček a vložím je do měchu, a ty je darem zanesíš tatíčkově a matince, ale měj se na pozoru, ať z toho měchu cestou nic nevezmeš, já bych tě viděla! A dokud ty budeš na cestě, já se projdu lesem a nasbírám jahod.“

Medvěd šel mezitím do lesa a Mášenka napekla buchtíček. Měch byl veliký, a tu si napřed ona sedla do něho a navrch na sebe naložila buchtičky tak, aby ji nebylo vidět. Medvěd se vrátil k večeru do své skrýše. Vidí měch s pečivem; zavrtil hlavou, že je v něm toho tolik narovnáno, ale vzal jej, naložil si jej na záda a nesl. Jde, jde a povídá si: „Tfí, to je tíha! Takový měch mě unaví k smrti! Sednu tu na pařez a vezmu si jich několik.“

Mášenka poznává, že je zle: medvěd ji uvidí, rozzlobí se, a sní ji. I vystrčila opatrně z měchu hlavu a líbezným hláskem zapěla: „Vidím, vidím! Nesedej na pařez, nejez buchtíček, ne daleko již do tatíčkovy dvora!“

„Ha, tu okatou!“ zamumlal medvěd. „Zdá se, že jsem již daleko, a ona má oči všude!“

Zase šel medvěd s měchem dál. „Nu teď mě již neuvidí,“ řekl, „sednu si na pařez a pojím buchtíček!“

Ale Mášenka opět vystrčila z měchu hlavu a zpívá jako prve: „Nesedej na pařez, nejez buchtíček, není už daleko můj tatíček!“

Medvěd popadl měch, znova se vydal na cestu a přišel do vsi. Vyhledal dům Mášenčina otce a jal se tlouci tlapou na vrata. Staří si už lehli spát.

„Co to, hospodyně?“ ptal se Mášin otec. „To zajisté někdo cizí přišel. Psi venku vyjí!“

„Jdi, otevři, Dimitře, to snad nějaký opozdílý pocestný. Musíš jej vpustit a já rozdělám oheň.“

Stařík vhodil na sebe kaftan a šel otevírat vrata. Zatím se sběhli všichni psi ze vsi a začali medvěda trhat. Sotvaže stařík otevřel vrata, medvěd vhodil měch na dvůr a běžel do lesa. Psi za ním. Stařík hledí a nemůže se vzpamatovat, a stařena vyšla se svítilnou na pavláčku a div že nevykřikla, když z měchu vyskočila Mášenka a začala objímat ji i otce. Staří rodiče nevěřili svým očím, smáli se i plakali.

„To jsi ty, naše dětátko? Odkud se tu bereš? My jsme už nedoufali, že tě ještě uvidíme; myslili jsme, že tě medvěd roztrhal!“

Vešli všichni do světnice, a již ze spaní nebylo nic – nemohli se dost na Mášenku nahledět.

Minul týden. Mášenka se bojí vykročit z domu – pořád se jí zdá, že si medvěd pro ni přijde.

Jednou, bylo to v samu půlnoc, slyšeli, že se někdo zastavil pod oknem a začal tlouci: buch, buch! „Pánbůh s námi, matko,“ vzdychl stařík, „to jistě přišel medvěd!“

„Pusťte mě, otče, k oknu,“ prosila Mášenka, „mně on neublíží!“

„Ba, že je o tebe, dceruško – my staří už svůj věk prožili, kdyby nás medvěd zadávil, nebude velká škoda, ale ty jdi a schovej se pod píckou.“ Mášenka neposlechla, seskočila z lavice, kde spala, otevřela horní okno, a vidí medvěda, an stojí pod oknem na zadních tlapách. Lekla se – neví, co by medvědu řekla.

„Přišel jsem se, Mášenko, s tebou rozloučit,“ řekl děvčeti medvěd. „Odejdu daleko odtud. Měj díky za to, žes mě svou dětskostí rozveselovala, a odpouštím ti, žes mě ošálila. Tu máš na památku od medvěda!“ A vhodil Mášence do okna větší kožený míšek a sám odběhl.

Stařík, stařena a Mášenka stojí a nemohou leknutím ani promluvit. Konečně vzala dcera míšek a sotva jej zdvihla, jak byl těžký; položila jej na stůl, rozvázala, sypala z něho peníze, stříbrné i zlaté – a tolik jich bylo, že jich ani ve snách tolik neviděla. Oči všem div z důlků nevyběhly! A když se dost pohledem na ně natěšili, vystavěli rodiče za ně veliký dům. I začali teprve žít a dobře se mít, zdraví, štěstí užívat, zlému se vyhýbat a na medvěda vzpomínat.

O tom, že medvěd peníze přinesl, věděli jen rodiče a dcera. A lidé? Bůh jim odpust', co si o tom vykládali: jedni říkali, že stařík našel poklad, jiní, že jim peněz nanosil drak.

Stařík a stařena to slyšeli a jen se usmívali...

*Ruské pohádky pro děti,
ze sbírky O. J. Kapicové, kterou sestavila K. Avdeevová*

Cařice guslarem

V jednom carství v kterém si panství žili car a cařice. Prožil on s ní dosti dlouho a napadlo ho jet do té daleké cizí země, kde Židé ukřižovali Krista. Vydal car rozkazy ministrům, rozloučil se s manželkou a vypravil se na cestu. Brzo nebrzo přijel do té daleké země, kde byl Kristus umučen, a v té zemi panoval tehdy bohaprázdný král. Uviděl on cara, kázal ho zajmouti a do vězení vsaditi. I bylo v tom vězení hojně všelikých nevolníků; v noci seděli v řetězích sepjati, ve dne poručil je král zapřahat do chomoutů a orat s nimi pole do večera. A takových muk zažil zajatý car po tři léta a nevěděl, jak se z vězení dostat, jak dát cařici o sobě aspoň malou zprávu.

I vyčkal přece vhodný okamžik a napsal jí lístek: „Prodej všecek majetek,“ píše, „všecko naše jmění, a přijed' za mnou vysvobodit mě z otroctví.“

Dostala cařice lístek, pročetla jej a žalostně zaplakala:

„Jak mohu cara vykoupit? Pojedu-li sama, uvidí mě ten bezbožný král a nechá si mě za ženu; pošlu-li ministry – co ti tam spraví?“

Co si v té úzkosti vymyslela! Naučila se brzo hrát na gusle, ustrihla si rusé vlasy, oblékla se za guslara tak, aby ji nikdo nepoznal, a s guslemi v rukou, nikomu nic neřekši, vydala se na dalekou cestu. Přišla do paláce k bezbožnému králi a zahrála mu tam na gusle tak pěkně, že by člověk věčně poslouchal – a ještě by se nenaposlouchal.

Jakmile uslyšel král tak krásnou hudbu, hned kázal guslara k sobě zavolat.

„Bud' mi vítán, guslare! Z kterépak jsi země, z kterého carství?“ ptá se král.

Odpovídá jemu guslar: „Od mladosti chodím, jasný králi, po širém světě, lidi veselím a sebe tak živím.“

„Zůstaň u mne, buď mým hostem den dva tři, a já se ti štědře odměním.“ Guslar zůstal nějaký den, hraje před králem, a ten podivením sotva dýchá. Jaká to krásná hudba! Každou žalost, každý stesk jako by z člověka rukama snímala!

Pobyl guslar u krále tři dni a přišel se rozloučit.

„Čím se ti za tvou službu odměním?“ ptá se král.

„Daruj mi, králi, jednoho nevolníka. Máš jich dost ve vězení, a já potřebuji tovaryše na cestu. Chodím po cizích gosudarstvech, a nemám s kým ani promluvit.“

„Rač si vybrat podle libosti,“ řekl král a zavedl guslara do vězení. Guslar se rozhlédl, vybral si cara nevolníka, a šli spolu do světa. Oči carovy byly držány, že guslara nepoznal. Přišli do svého gosudarství.

„Odpusť mně, dobrý člověče! Já,“ řekl car, „nejsem obyčejný nevolník, já jsem car. Kolik chceš výkupného, dám ti. Ani peněz, ani mužiků nebudu litovat.“

„Jdi jen sbohem!“ dí mu guslar. „Ničeho od tebe nepotřebuji.“

„Aspoň na hostinu ke mně zajdi!“

„Snad časem přijdu!“

Tak se oba rozloučili a šli. Cařice si nadešla kratšími cestami a byla doma dříve než její muž. Svlékla honem ze sebe guslarské šaty a naporádila se, jak se slušelo. Za nějakou dobu se po dvoře rozběhli a rozkřikli sluhové: „Car přišel!“

Cařice mu spěchá v ústrety, ale on se uvítal se všemi a na ni ani nepohlédl. Pozdravil ministry a pravil: „Viděli jste, pánové, jakou mám ženu? Nyní se mi věší na krk, a když jsem seděl ve vězení a jí psal, aby všechn majetek můj prodala a mě vykoupila, nic neučinila! Co si jen myslila, když na muže zapomněla?“

„Jasný care,“ řekli ministři carovi, „jak paní cařice dostala vaše řádky, bez památky v týž den zmizela a po celou tu dobu zde nebyla; teprve dnes se tu ukázala.“

Car se velmi rozhněval a ministrům kázal: „Páni ministři, sudťe sami mou nevěrnou ženu po pravdě a spravedlnosti! Kde se toulala po světě? Proč nechtěla mě vykoupit? Na věky byste nebyli viděli svého cara, kdyby nebylo toho mladého guslara, za něhož se nepřestanu k Bohu modlit a jemuž nebudu litovat dáti polovinu carství.“

Tou dobou oblékla se cařice opět za guslara, vyšla ven a zahrála na gusle. Jak to car slyšel, vyběhl za guslarem, chytil ho za ruce, přivedl do paláce a řekl svým dvořanům:

„To je ten guslar, který mě vysvobodil z vězení!“

Guslar svléká bez prodlení oděv – a všichni teprve nyní poznávají svou cařici! Radosti carovy nebylo konce. Vystrojil ples a celý týden uběhl v samém veselí.

Alexandr Nikolajevič Afanasjev, Kurská gubernie

UKRAJINSKÉ

Adam rolníkem

Náramně se urazil Adam, že ho Bůh vyhnal z ráje. I aby měl z čeho žít, začal vzdělávat zemi. Kopal, ryl, ale nepoprosil Boha: „Pane Bože, pomáhej mi!“ Čert byl tomu rád, a co Adam ve dne nakopal a zryl, to mu v noci s travou pomísil. Šel Adam kopat na druhou stranu a myslil, že je tím pole vinno – i kope, namáhá se, a vidí, že se jeho pole zelená zrovna tak jako nekopané. A v té svízeli se cítil nebohým a povzdychl k Bohu: „Pane Bože, pomoz mi!“

A jak to vyřkl, tu pojednou, kde kopal a ryl, země všeecka zčernala. Adam poděkoval Bohu a začal síti. A když zasel, sám se zapřáhl do bran a vláčel. Ale těžko mu bylo brány táhnouti, neboť vzadu na nich seděl čert a smál se.

Dívá se na to Bůh a pravil k svému andělu: „Vidíš toho čerta na Adamových branách?“

„Vidím,“ řekl anděl.

„Jdi, a proměň ho v koně!“

I šel anděl, a jak vstrčil čertovi udidlo do huby a na něho zavalal, aby z bran slezl, stal se pojednou z čerta kůň. Anděl pak řekl Adamovi: „Vypřáhni se z bran a zapřehej svého koně! Bůh ti dal čtyřnohého, ale bujného pomocníka!“

A to byl první kůň na světě.

Adam se již tak nenamáhal, ale ještě mnoho zkusil, než to divoké dobytče zkrotil.

Mychajlo Drahománov: Ukrajinské razkazky

Medvěd a včela

Přišel kdysi medvěd do lesa, usedl na kládu a postýskal si: „Tak je mi nějak hořko, že nevím, co počít!“ A jak by si nevzpomněl na med!

„Ej,“ povídá, „tady ho mají včely plné sklady, a proč bych já si život neosladil? Půjdu hledat a budu si už vědět rady!“

I šel hledat úly. Kráčí lesem, kráčí, všude počichává, všude se po stromech dívá, nejsou-li někde usazeny včely. Sedá si na jedno místo na pařez a mumlá:

„Už jsem se dost nachodil, tady si trochu odpočinu, až některá včela poletí okolo, zeptám se jí, kde má svůj domek.“

Medvěd sedí, sedí a vidí, jak jedna včela saje med.

Usedla na kvítek a pije. Medvěd chňapne po ní, nechává ji vylézt na tlapu a zdvihá ji k uchu, aby poslechl, co mu řekne. A včela naříká: „Ach, ach!“ A medvěd se jí ptá: „Proč naříkáš?“

A ona: „Ó, pusť mě, pusť mě!“

„Nepustím,“ povídá medvěd, „dokud mi neřekneš, kde máš svůj domek.“

Přemýšlí včela, co činit, aby se zachránila. I řekla medvědovi: „Daruj mi život, medvěde, já domku nemám.“ Ale měla, nechtěla mu jej jen ukázat, aby ostatních včel nepobouřil a nepotlapal. Medvěd včelou trochu zatřásl a zdvihá ji opět k uchu, řka: „No, když domku nemáš, budeme žít spolu; ani já nemám chaty, a pořád je mi nějak hořko; proto mě budeš medem krmit. Pustím tě, ale musíš lézti okolo mne, poletovat z kvítku na kvítek, sbírat sladkost a mně ji vylévat na jazyk. Ale běda ti však, kdyby tě napadlo mi ufrknout, to by byla tvá smrt. Rozmáčkl bych tě tlapou!“

„Tak dobře,“ pravila včela.

Ale medvěd ji hned nepustil. Napřed šel a ulomil si tenkou březovou větévku, aby mohl včelu potrestati, kdyby ji něco nekalého napadlo. „Podívej se,“ dodal medvěd, „to je na tebe, kdybys mi chtěla uletět!“

„Neuletím,“ slibovala včela.

Medvěd ji pustil, a včela poletuje z kvítku na kvítek; jak vysála jeden, padá na druhý.

„Sedni si teď na tento!“ ukazuje jí medvěd.

A tak včela pilně poletovala a bzučela až do večera. A tu se jí medvěd ptá: „Máš již hodně medu?“

A včela: „Hned ho bude plno, hned!“ Ale přitom uvažuje, jak by se toho černého neohrabance zbavila. I povídá si: „Jak nastane soumrak, padnu do trávy mezi kvítí, a potom ať si mě medvěd hledá.“

Nastal soumrak a medvěd zase volá na včelu:

„Nuže, pojď sem, včelo, já už nemohu vydržeti! Dej mi medu!“ I dopídil se jí, nastavil opatrně tlapu a zdvíhá včelu k tlamě. Včela se ulekla a medvěd k ní: „Honem dej mi med na jazyk, už ti beztoho kape na zem!“

Medvěd otevře tlamu, klade včelu na kraj vypláznutého jazyka a poslouchá, jak bude sladounký med mile vylévati, ale včela zabzučela u tlamy medvědovy, pojednou se stočila do výše a již se nesla k tmavému lesu. Medvěd chytá ve zlosti ulomenou větévku, prudce jí mává, před sebou šlehá a za včelou utíká, co může. Nakonec, když hodný kus uběhl, zabručí: „Tak jsem veliký, a rozumu nemám ani za malou mušku!“

Z ukrajinských lidových bajek Volodimira Hnaťuka

Hrdý car

Kdysi za dávných dob, v kterémśi carství – ne v naší zemi, ne za naší paměti – žil car a byl tak hrdý, tak byl hrdý, Bůh braň! Žádná rada se mu nelíbila, na nikoho nedbal a dělal jen to, co jemu samému bylo po chuti. Nikdo se mu nesměl postavit na odpor. I zarmoutili se jeho ministři, bojaři, zarmoutil se všechen lid.

Jednou vešel car do chrámu a poslouchá. Pop četl zrovna z bible a carovi se tam kterási tři slova nelíbila. Po službách božích se odebral car domů a poslal pro popa. Pop se dostavil.

„Jak ses opovážil číst to a to místo?“

„Jak bych nečetl, když je to tam napsáno!“

„To, co je tam napsáno? Může tam být všelicos, a ty bys to také předčítal? Musíš to místo vymazat a vícekrát čísti nesmíš!“

„Nepsal jsem to já, care můj,“ řekl pop, „nemohu to tedy vymazati.“

„Tak se odvažuješ mně se protivit? Já – car – a ty, můj poddaný!“

„Ve všem budu poslušen,“ dí pop, „ale církevní zákony ustanovil Bůh a lidem nepřísluší je měnit!“

„Jak by nepříslušelo?“ vzkřikl car. „Kdykoli bych je chtěl změnit, tehdy je změním! Musíš hned ta slova vymazati, a ať je již ve chrámu nikdy nečteš! Slyšel jsi?“

„Nemohu tak učiniti,“ odpověděl pop, „není to v mé moci.“

„Já ti poroučím!“

„Nesmím, jasný pane!“

„Nu, tak ti dávám tři dni na rozmyšlenou, a nesvolíš-li čtvrtý den do večera, neodneseš na ramenou hlavu!“

Pop se nízko poklonil a odešel.

Dochází třetí den a pop si neví rady; nebylo mu tak hrozné umřít pro víru – ale co žena a malé děti? Chodí zamyšlen, až k slzám zarmoucen. Je zle, věru zle! Ulehl si a chce spát – ale oka nezavřel. Teprve k ránu, když trochu usnul, vidí v hlavách stát anděla řkoucího:

„Neboj se ničeho. Bůh mě poslal na zem tebe chránit!“

Pop ráno vstal, jako by se znova narodil, a vroucně se pomodlil.

Vzbudil se časně ráno i car a vzkřikl na své myslivce, aby se přichystali, že pojedou s ním na hon.

Vyjeli a honí po lese. Rozhlédne se car, a tu vyskočí z houští jelen. Car za ním, pronásleduje ho. Jelen neutekl, car ho nedohonil. I rozpálil se car hněvem, popohnal koně, již již byl jelenu v patách, ale tu je zase říčka v cestě. Jelen skočil do vody, car strhl šaty ze sebe a po proudu se žene za ním. „Inu, co? Plavat umím dobře,“ myslil si, „dostihnu ho. Hle; hle, ještě kousíček, a lapím ho za parohy!“

Ale jelen přeplaval, car skokem přes vodu a chytá ho za parohy. Vtom se mu však jelen ztratil. Car se nemohl vynadivit, kam se tak náhle poděl. Ohlíží se, a tu na tom břehu, kde prve odložil svůj šat, obléká se honem kdosi do jeho šatů, sedá na jeho koně a cvalem uhání. Car myslil, že je to zloděj anebo někdo, kdo vzal na sebe jeho, carovu podobu – dohonil myslivce a ujíždí s nimi domů. Ale to byl ten anděl. Car zůstal v lese polonahý. Hledí on dokola nad les a daleko kdesi pod modrým nebem se vinul dým jako mračno. Pomyslel si: „To si moji myslivci udělali oheň.“ Jde za tím dýmem, ale to se kouřilo z cihelny. Dělníci vyšli a diví se, co je to za člověka v košili, více na sobě neměl. Nohy jeho byly křovím podrápány, tělo trním poškrabáno. Smilovali se a dali mu starou, poválenou halenu a přinesli mu tvrdého chleba s okurkami. I ptají se ho:

„Nechte mne napřed najíst,“ řekl car, „mám veliký hlad.“

Dali mu najíst, a on si pochutnal na starém chlebě a na okurkách, jako by kdoví jak dlouho lepšího neměl v ústech. A když se najedl, povídá:

„A nyní vám řeknu, kdo jsem. Já jsem váš car. Jakmile se dostanu do sídelního města, bohatě se vám odměním...“

„Hoho! Jen pomalu, ty ledakdo! Jak se může takový starý tulák vydávat za cara? Aj, aj, hledme! On se nám chce ještě odměnit!“

„Nesmějte se vy mě, sice vám dám hlavy postínat!“ – Zapomněl se – myslil, že je doma.

„Kdože nám dá hlavy postínat?“

I začali ho bít, a když mu notně naložili, tak jej vyhnali.

Zašel do lesa a zbloudil z cesty.

Jde, jde a spatří zrovna stoupat dým. Opět se domníval, že si to jeho myslivci udělali oheň, a zamířil k nim. I tam se nad ním lidé slitovali. Dali mu jíst a pít, staré kalhoty mu dali, i plášť obnošený, neboť sami byli chudáci. Mysliliť, že to nějaký ubožák, snad uteklý voják anebo kdo. A on, když se najedl a oblékl, řekl:

„Já jsem váš car!“

A oni se mu rovněž vysmáli. A když se s nimi pustil do hádky, také mu notně nabili a vyhnali ho. Zašel do lesa, lehl si pod strom a tam přespal. Ráno pak vstal a ubíral se, kam ho oči vedly.

I přišel k třetí cihelně, a neříkal již o sobě, že je carem. I tam mu dělníci dali najíst, a když viděli, že je bos a že má nohy o kamení rozedřené, darovali mu staré střevíce. A car se jich ptá:

„Nevíte, kudy bych se tu dostal do sídelního města?“

A oni mu řekli: „Daleko je to ještě, celý den bys musil jít!“

A car šel tou cestou, kterou mu ukázali.

Jde, pospíchá, a potká na jednom místě hlídku.

„Stůj!“ zavolala na cara, a car stanul.

„Máš průvodní list, he?“

„Kde bych jej vzal?“

„Jakže, ty chodíš bez průvodního listu? Tys nějaký tulák!? Seberte ho!“ vzkřikl velitel hlídky na své pomocníky. A ti ho vzali a zavedli do vězení. A po nějakém čase se ho ptají: „A ty, odkud jsi?“

„Z hlavního města,“ řekl. I dali mu zločinecká pouta a vedli ho do toho města. A když ho tam přivedli, opět jej uvěznil.

Za nějaký čas přijde dozorce a vyptává se, proč tu kdo sedí.

„Pán mne pro maličkost zbil,“ povídá jeden. „Trpěl jsem nevinně, a dlouho snášel, až jsem pána vidlemi pobodal. A proto tu sedím.“

„A co jsi ty provedl?“ ptá se dozorce druhého.

„Neměl jsem co jíst, a vlezl jsem hospodáři do komory. Proto mě sem zavedli!“

„A co ty, dědouši,“ táže se dozorce přivedeného cara, „proč ty jsi tady?“

A on mu řekl čistou pravdu.

„Byl jsem carem a takové a takové příhody se mi staly.“

A oni se mu nestačili divit, že se ani za mák carovi nepodobá. A on, ubohý car, zatím se opravdu dlouho světem toulal, až za tu doby zhubl a dlouhá brada mu narostla. A jak by ne – tolik hladu vytrpět! „Ale – co povídáš?“ zase na něho doléhali. „Ty – a car?“ On však trval na svém:

„Jsem car a dost!“

A všichni se domnívali, že chudák pozbyl rozumu.

Vyhnali ho tedy z vězení.

„Nač tu budeme držet blázna! Aby zbytečně jedl carský chléb?“

A jak ho pustili, opět měl bídu a nouzi. Pomož Pán Bůh!

Kdyby si našel nějakou práci – to by zažehnal jen polovic nedostatku, protože nebyl práci zvyklý.

A tak se musil živit chlebem, který si na lidech vyprosil. Spával, kde se mu dalo, v trávě nebo na holé zemi. I toho se dočkal!

A mezitím anděl, udělav se carem, přijel s myslivci do paláce. Nikoho ani nenapadlo, že to není bývalý car.

Jednou navečer přišel za ním pop a pravil:

„Máš na vůli, care, hlavu mi stít, ale já se nepodvolím vyjmouti ani jediné slovo ze Svatého písma!“

A car jemu:

„Nu, sláva Bohu! Nyní vím, že v mém carství je aspoň jeden pop, který stojí za slovem božím. Ustanovuji tě pevně za prvního arcikněze.“

Poděkoval pop, až k zemi se poklonil, a když domů přišel, nemálo žasl, že se z takového hrdého a pyšného cara stal panovník tichý a spravedlivý.

A i všechen ostatní lid byl plný údivu, že se mohl car tak změnit, že je docela jiný, vlídný a rozvážný, že již na hony nevyjíždí, nýbrž chodí a vyptává se, kde jaká nespravedlnost a komu se křivda děje. Že sám o všem uvažuje nebo to soudu srovnati dává, spravedlivé soudce dosazuje a daně snižuje. A jak se prve lid rmoutil, tak se nyní radoval.

A onen ubohý car pořád žil ve stejné bídě!

Třetím rokem bylo rozesláno nařízení, že se v ten a ten den mají sejít všichni okolní obyvatelé na oběd: bohatí i chudí, páni i sedláci.

Shromáždili se všichni a přišel i ten nešťastník. A na stolech tolik jídel, jako by tu sám Bůh prostíral. Všichni sedají, pijí, jedí a car sám s ministry roznáší nápoje a jídla, pobízejí a prosí a tomu nešťastníku dvakrát tolik nakládají a nalévají než ostatním.

Když se všichni najedli a napili, začal se anděl-car vyptávati, netrpí-li kdo nějaké křivdy nebo úhony. A jak se všichni začali

rozcházeti, postavil se car s míškem peněz u brány a všem rozdával po groši, a tomu nešťastnému carovi daroval tři.

Za tři léta anděl-car pak opět přichystal oběd a sezval všechny lid. A znova se vyptává, co se v jeho říši děje, a poděluje hosty po groši, a tomu ubožákovi dává tři. A za tři léta znova se to opakuje. A když se potom hosté rozcházeli, zastavil car toho nešťastníka, zavedl ho do paláce a řekl mu:

„Hle, devět let přisoudil tobě Bůh, abys trpěl za svou hrdost a pýchu, a mne poslal, abych tě naučil, jak máš lidu vládnout. A teprve jsi za ten čas utrpení a bloudění nabral trochu rozumu, abys svůj lid opět dobře spravoval, neboť od této doby budeš carem opět a já se vrátím k Bohu.“

I rozkázal mu, aby se umyl a oholil, neboť brada bývalému carovi narostla až po pás, a dal mu carské roucho, řka: „Tam v pokojích zasedá čestná carská rada. Jdi mezi ni a nikdo nepozná, že jsi ten, co se jako stařec potuloval světem.“

Jak to anděl vyřkl, ztratil se, jako by ho nikdy nebylo, jen carské roucho po něm zůstalo.

Prvý car poděkoval Bohu, vešel do rady a spravoval pak lid svůj, jak ho tomu anděl naučil.

Z ukrajinských lidových zkazek J. Rudčenka

Starý pes Šedivák

Kterýsi hospodář měl velmi starého psa – Šedivák mu říkali. I viděl, že se již k hlídání nehodí, proto jej vyhnal z domu. Pes se toulal po polích, až jednou potkal vlka.

„Proč se tu touláš?“ ptá se ho vlk.

„Inu, proč,“ odpovídá pes, „sedlák mě vyhnal, a proto se toulám!“

„A nedalo by se to nějak udělat,“ nabízel se vlk, „aby tě hospodář znova k sobě přijal?“

„No, udělej to, holoubku, a já se ti odměním!“

A vlk jemu: „Tak poslyš! Sedlák půjde se ženou žít na pole a žena položí své dítě u kopky sena. Ty budeš chodit blízko pole, abych viděl, kde to pole je, a já pak přiběhnu, popadnu dítě, a ty je budeš zachraňovat. A já ti je pustím.“

Hospodář šel se ženou na pole žít. Žena položila dítě u kopky sena a žne s mužem. A hle! Tu cosi brázdí cestu obilím – vlk! Již je u dítěte, chytne za peřinku a s dítětem klusá do polí.

Pes honem za ním, u lesa ho dohání a hospodář křičí na psa: „Šediváku, Šedivče, chyt ho!“ Pes vlka doběhl, vytrhl mu peřinku s dítětem a nese je svému pánovi.

Hospodář sahá do mošny, bere z ní chléb a kousek sádla a podává psovi: „Tu máš, starý, jez! To je za to, žes vytrhl tomu vlkovi dítě z tlamy!“

K večeru jde hospodář se ženou z pole domů a bere s sebou Šediváka. Žena uvařila pohankových halušek a hodně je sádlem omastila. A když připravila večeři, hospodář posadil psa za stůl, sám si sedl podle něho a ženě poroučí: „Nasyp, ženo, halušek, po-večeříme!“ Žena halušek nasypala a hospodář jich napřed nabral

na misku pro psa, aby neměl hladu, rozhrnuje je, aby se horkým jídlem nespálil.

A pes přitom rozvažoval: „Musím vlkovi poděkovat, že mi takové dobrodiní prokázal!“

Když hospodář dočkal masopustu, vdával dceru. Tu se Šedivák zticha vytratil na pole, vyhledal vlka a povídá mu:

„Přijď, kamaráde, v neděli večer na zahradu mého pána – já tě zavedu do světnice a odsloužím se ti za to, cos mi dobrého učinil.“

Vlk čekal; v neděli večer přiběhl do hospodářovy zahrady – toho večera se právě konalo veselí. Pes vyšel za vlkem, přivedl jej do světnice a kázal mu lehnout si pod stůl. I vzal ze stolu lahvičku kořalky, hodný kus masa a podstrčil oboje to vlkovi. Když lidé viděli, co pes dělá, chtěli ho bít. Ale hospodář k nim: „Nebijte psa, prokázal mi veliké dobrodiní, proto si ho budu vážit, dokud bude živ!“

Pes bere samá lepší sousta a lahvice ze stolu a strká to vlkovi. Nasýtil a napojil jej tak, až toho měl vlk po krk. A vlk mu řekl: „Budu zpívat!“ A pes na něj: „To nesmíš, zle by to s tebou dopadlo! Raději ti podám ještě lahvičku pálenky a mlč!“

Jak vlk dostal pálenku, lahvičku obrátil dnem vzhůru a silně pod stolem zavyl. Tu se lidé polekaně zdvíhali a začali vlka bít. I seskočil Šedivák z lavice a padl na vlka, jako by jej chtěl udusit. A hospodář volá: „Nebijte vlka, nebo zabijete mého Šediváka! Vlk dítě neroztrhal, pes mu je z tlamy vychvátil. Však oni se spolu srovnají!“

Šedivák vyvedl potom vlka na pole a řekl mu: „Tys mi prokázal dobrodiní a já tobě!“ A rozešli se.

J. Rudčenko: Jihoruské zkazky, Kijevská gubernie

BULHARSKÉ

Krásná Dobrunka a Slunce

Byla u matky dceruška, a když vyrostla a mohla se vdávat, matka ji provdala. Bůh jí však nedopřál dítěte k radosti. Těší matka dceru: „Dcerko má, dobrou ti radu dávám: Jdi k řece Tundži³¹ a Marici, vezmi tam bílý kamínek, pěkně jej omyj a vykoupej, do teplých plének zaviň a polož do zlaté kolébky. Kolébej jej, dcerko, a zpívej mu: ‚Hajej, nynej, můj kamínku, ať je z tebe děťátko!‘“

Poslechla dcera matku, šla dolů k řece Tundži a Marici; vzala tam bílý kamínek, vykoupala jej, zavinula do teplých plének a položila do zlaté kolébky. Kolébá dcera, zpívá mu sladké písničky. Tři sta mu jich už vyzpívala, a když pojednou plénky rozvinula, Bože můj, jaký to zázrak veliký! Místo kamínku překrásné děťátko! Zanesli je hned ke křtu a dali mu hezoučké jméno: Dobrunka.

Roste Dobrunka, vyrůstá, vyrostla v krásnou dívenku. Děvčátko, jakého nebylo na světě. Ale matka ji daleko nepouští, ani k řece Tundži, ani k Marici. Avšak Dobrunka přece vychází. Vyšla si na vysokou pavlač a zlatým hedvábím vyšívá.

Zahlédlo ji Slunce na nebi; tři dni, dvě noci na místě stojí, jen dolů pohlíží, chvěje se a horkem se třepetá, ani spát nejde. A matka jako vždy chystala synu večeři a čekala. Čekala a vzdychala, a když teprve na třetí noc přišlo Slunce domů, matka mu přísně domlouvá: „Dítě mé, kde se tak dlouho zdržuješ a matku zarmucuješ? Večeře ti pokaždé vystydá!“

Slunce nic, jen žár z něho sálá. Matka hledí na ně a potichu k němu hovoří: „Ty, dítě mé, matce nepovíš, proč tolik horka vy-

31 Příklad řeky Marice. Vlévá se do ní u města Odrinu. Pozn. překl.

dáváš? Za tři dni jsi popálilo staré lidi v Dobrudži³² a mladé hochy a dívky v Zagoře³³.“

Tu slunce matce povídá: „Kdybys ty, matko, věděla, jakou dívku spatřily mé oči! Sluncem já jsem na nebi, ona slunečkem dole mezi lidem svým a kvítím všelikým! Víš-li, matko, když si té dívky nevezmu, že již tak jasně svítit nebudu!“

„Synu můj,“ povídá k němu matka, „proč si s tou dívkou začínáš? Jak by sis ji mohl vzít, když je ona na zemi, a ty svítíš na nebi?“

„Dobře, matičko, jen poslyš! Snadno my dívku vezmeme! Upletem zlatou houpačku, zlatým klíčem blesku nebe otevřem a houpačku před dívku spustíme. Ona se k ní rozběhne, bude se chtít houpat, sedne do ní, a my ji nahoru vyzdvihnem!“

A jak to Slunce řeklo, tak se stalo. Upletli zlatou houpačku, bleskem – zlatým klíčem nebe otevřeli a spustili houpačku na zem. Byl zrovna boží den sv. Jiří. Diví se každý divu nevídanému, všichni se tam rozběhli a dívky a děti se ve zdraví houpají. I Dobrunka přiběhla. A jakmile si sedla do zlaté houpačky, hle, houpačka se vyzdvihla a již se vysoko vznáší k nebesům. A když ji Slunce na nebe vytáhlo, posadilo Dobrunku na trůn podle sebe. A od té doby do dneška svítí na nebi slunce dvě: krásná Dobrunka na jaře, Slunce pak v létě a po létě.

Z lidového podání

32 Území mezi ústím Dunaje a Černým mořem. Nyní náleží Rumunsku. Pozn. překl.

33 Kraj v jižním Bulharsku. Pozn. překl.

Anděl a kámen v moři

Pan Bůh poslal svého anděla, aby mu přinesl duši jednoho chudobného člověka. Anděl slétl z nebe, vstoupil do chatrče toho chudobného a spatřil tam pět krásných, plačících a polonahých dětí, které stály okolo otce a těžce zarmoucené matky.

Anděl viděl chudobu dětí, slyšel jejich pláč, a bylo mu jich líto; proto zašel k jinému člověku-starci, vzal mu duši a zanesl ji Pánu Bohu.

Když Bůh viděl, že mu anděl přinesl duši jiného člověka než toho chudého, řekl mu: „Proč jsi, anděli, nevezl duši toho chudého, k němuž jsem tě poslal, a vzal duši toho starce, pro niž jsi neměl ještě chodit?“

„Před tebou, Pane, zamlouvat nic nebudu. Bylo mi líto plačících dětí a jejich zarmoucené matky.“

„Jdi, anděli, a sestup až na nejhlubší dno moře a přines mi odamtud kámen,“ řekl mu Bůh.

Sestoupil anděl pod vlny mořské a vynesl hladký kámen.

Bůh jej rozlomil, a hle, z kamene vylezl červík.

„Tu viz! Ve zdravém kameni červík! Kdo jej živil?“

„Ty, pane!“ pravil anděl. „A mně odpusť, že jsem zhřešil.“

„Ej, když tedy já živím červa v kameni, proč bych nemohl uživit šest lidí? Hned odnes duši toho člověka zpátky a vezmi ji tomu chudobnému, neboť věz, že tajného řízení božího nikdo nevyzkoumá!“

Sborník národní vědy a literatury II

Jak povstaly léčivé byliny

Jednoho dne, když děd Bůh stvořil lidské tělo z bláta, nevdechl do něho hned duši, ale chtěl ji vdechnout až ráno. V noci zatím přišel ďábel s holí a rozpíchal tělo na řeseto. Ráno vidí Bůh, že lidské tělo je samý důlek. „Ha, to učinil ďábel,“ řekl Bůh, „aby mne donutil udělat tělo nové. Ale já učiním něco jiného!“ I začal trhat okolo sebe trávu, hned tam, hned na jiném místě, a strkal ji do důlků. Trhal a cpal, a když byl každý důlek plný, zamazal jej a uhladil. Potom teprve vdechl duši do člověka a člověk oživil. A řekl mu děd Bůh: „Když tě někde tělo zabolí, natrhej těch trav a leč si jimi. Požívej jich, polívej se jimi, okuňuj se jimi a přikládej je na rány.“

První člověk poznal ty traviny a byliny, poznávali je i jeho synové, vnuci a pravnuci, a potom ponenáhu začali na ně zapomínat. Ale nynější lidé říkají: „Třebaže ten jejich lék nestojí za víc než za halíř, přece je musíme znát, protože nám přináší zdraví.“

Chrestomatie St. Kozlova a D. Miševa

Chudák a sv. Ilija s oslem

Chudý člověk nosil na rameně dříví z lesa, prodával je, a tím se živil. Jde tak zase jednou z lesa a potká sv. Iliju, který často v tom kraji chodil a lidé ho znali.

Když si dali pozdravení, sedl si chudý stařec, aby si odpočinul, ale dobře již vstát a zdvihnout otep dříví nemohl. I poprosil sv. Iliju, aby šel k Pánu Bohu a požádal ho o jednoho osla, který by mu dříví nosil. Svatý Ilija ho politoval a slíbil, že mu u Pána Boha jednoho osla vyprosí; ráno že mu sem na to místo přinese zprávu.

Odešel sv. Ilija za Pánem Bohem a prosí ho, aby tomu chudákovi dal jednoho osla. Bůh mu řekl, aby ho chudák sám žádal, že mu jednoho dá, a sousedovi dva.

Svatý Ilija oznámil starci, jak se Bůh rozhodl.

„Ne, můj milý svatý Ilijo,“ řekl stařec, „když má můj soused, takový boháč, dostat k svému majetku ještě dva osly, nežádám já pro sebe ani toho jednoho. A abys věděl, ode dneška budu se modlit k Pánu Bohu, aby sousedovi zdechli i ti, které už má.“

„Ej, ej, starče, kdes nechal rozum? Bůh ti nedá ani toho jednoho, žes tak nepřející, a ty, až umřeš, nespatriš ráje božího!“

*Zapsal D. Janov, z okolí sofijského,
Sborník pro vědu a národní literaturu II*

Osel nezapře nikdy své povahy

Jednou na jednu schůzi, na níž byli shromážděni nejpřednější sedláci a vykládali si o své práci, přišel i Chytrý Petr³⁴. Byl tam také vesnický bubeník, a aby sedláky rozesmál, strhl čepici z oholené hlavy Chytrého Petra a hodil ji na zem. Chytrý Petr neřekl nic, klidně čepici zdvihl a posadil si ji na hlavu.

„Víte-li,“ obrátil se ke shromážděným, „jací bývali někdejší lidé? Já jsem o tom slyšel od děda popa – a tak vám to povím. Po pradědu Adamovi žil jeden král a jmenoval se Šalomoun. Ten král byl velmi moudrý, všemu rozuměl, ba i zvířecí řeči. Jednoho dne rozkázal, aby přešli před jeho palácem všichni čtvernožci. Chtěl slyšet, co si budou povídat. Mezi jinými musil do řady i kůň, a ten si přibral k sobě kobyly, mezka a osla a řekl jim, až půjdou před králem, aby kráčeli potichoučku a moudře, aby nedělali svému příbuzenstvu hanby. Nejvíce radil oslovi, aby dal na sobě záležet na takovém místě. Osel stříhl ušima, poslouchá, spustí čenich a chce se ukázat poslušným a pokorným. Ale když přecházeli před Šalomounem, pokornému oslu to nedalo; pojednou se ožene ocasem, zdvihne krk, vyskočí na všechny čtyři a vyrazí takový skřek, že se všichni čtvernožci uraženě obrátili.

„Což pro tebe, brachu, neplatilo mé napomenutí?“ kárá ho rozněvaný kůň, když byli už za královským palácem.

34 Bulharský lidový šprýmař a mudrc (asi jako český bratr Paleček).
Pozn. překl.

„A proč bych, jářku,‘ bránil se osel, ,nesměl ani na takovém místě ukázat svou oslí povahu, když mi dali takové jméno a mám takový krásný hlas...?““

Obecní bubeník se zastyděl, stáhl čepici na čelo, nakřivil hlavu a odešel.

Ze sbírky A. P. Stoilova

Medvědův syn

Byl jednou car a měl jen jedinou dceru. Sotvaže se dítě narodilo, slyšel volati hlas: „Dělej co dělej, dceru ti vezme medvěd!“ Car se ulekl, ale hlas bylo slyšet po druhé i po třetí. Tu si car umínil, že dá odnésti dceru do jiného svého paláce, který stál vedle, a že nikoho k ní nepustí. Bránu kázal pořád zavírat, aby se medvěd do paláce nevloudil a dceru lstí někam nezavlekl. I byl palác ten ve dne v noci pod silnou stráží a k dívce nesměl nikdo cizí než její kojná. Klíče od brány měl jen car.

Dcera rostla a vyrostla do let, kdy se dívky vdávají. A tehdy car opět slyšel volati ten hlas. Poručil postavit k bráně ještě jednu stráž a dívka se nesměla ukázat ani v okně. Jednou k ní vešel sám car, chtěl ji opět vidět. Z dívky se stala mezitím taková kráska, jaké nikde jinde viděti nebylo. Velmi se však trápila, že ji otec pořád zamyká, ani na krok vyjít jí nedává a také lidem k ní chodit zakazuje. Často plakávala, až pláčem pobledla, a otec ji ani potěšit nemohl.

„Proč pláčeš, dcero má? Čeho se ti nedostává?“ ptá se jí zase jednou car, když k ní přišel.

„Jak neplakat?“ vzdychla dívka. „Pokud pamatuji, žiji ustavičně v tomto pokoji. Ven nesmím, a nikdo ke mně. Lidí jsem vůbec ještě neviděla.“

„Dobrá,“ řekl car. „Již tedy neplač. Zavedu tě mezi lid. Nehněvej se, že jsem tě držel pod klíčem, vždyť jsem měl proč. Sotvaže ses narodila, slyšel jsem kohosi volat z neznáma: ‚Dělej co dělej, dceru ti vezme medvěd!‘ A ten hlas se opakoval několikrát; proto tě zamykám. Ale když si tak tuze žádáš viděti blízký svět, budiž, zavedu tě do něho.“

I kázal car ihned na druhý den pozvati k slavnosti, kterou na počtu své dcery uchystal, všechno okolní obyvatelstvo na rovinu před palácem. Sešlo se ho tolik jako nikdy jindy. Na stolech bylo nachystáno, lidé posedali, jedli a pili, veselili se a tančili své „choro“³⁵.

Car přivedl dceru, aby tedy viděla svět. Ale sotvaže zašla mezi lid a začala s ním rozmlouvat, tu pojednou vylezl z nedaleké hory velikánský medvěd, zakletý to obr, a mířil zrovna na rovinu. Jak ho lidé spatřili, hned se rozutekli, jen car a dcera zůstali; chtělať ona viděti medvěda. Medvěd zařval silným hlasem, uchopil předními tlapami dívku do náručí a honem s ní do hory, kde v ohromné jeskyni přebýval. Tam dívku živil, a když z jeskyně odcházel, po každé přivaloval ke vchodu veliký kámen, aby mu neutekla.

Tak žili spolu a dívka se stala jeho ženou. Minul nějaký rok, a dostali chlapečka. Ten se podobal zpola medvědu, ale více člověku, a byl velmi silný. Za dvě neděle vyrostl tak jako jiné dítě za dvě léta a za dva měsíce byl již veliký jako děti desítileté. Chodil s otcem po horách, a když sestupovali do roviny, chytal srny, jeleny a trhal divoké vepře. V košárech³⁶ udávil i vola, přivlekl jej do jeskyně a pomáhal masem živit matku.

Jednoho dne se jí hoch ptá: „Mámo, proč žijeme v jeskyni, a ne mezi jinými lidmi? Proč my tři nejsme si podobni jeden druhému? Hleď, ty jsi běločervená, otec můj huňatý a hřmotný a já nejsem ani jako on, ani jako ty. Máme trojí různou tvář. Proč to?“

„Synu,“ povídá mu matka, „ty jsi carský vnuk a mé dítě a já jsem carská dcera. Bylo mi souzeno, aby si mě medvěd vzal, a také mě unesl. Otec mě držel v paláci pod zámkem a nikoho ke mně nepouštěl, až jednoho dne jsem si vyprosila, aby mě zavedl mezi

35 Tanec podobný srbsko-charvátskému „kolu“. Pozn. překl.

36 Ohrada na ovce a jiný dobytek. Pozn. překl.

lidi. I zavedl mě na slavnost, kterou kvůli mně uchystal. Mnoho lidu se tam sešlo. Tu slezl pojednou ten přisouzený medvěd z hor. Všichni se leknutím rozutekli, jen můj otec a já jsme zůstali. Otec mne táhl za sebou, ale já, která jsem nikdy medvěda neviděla, jsem se zastavovala, abych se naň podívala. A tu mě medvěd uchvátil a zanesl do této jeskyně.“

Jinoch se zamyslel a povídá:

„Pojď, mámo, utecme k dědovi!“

„Kterak bychom, synu, utekli? Což nevidíš, jakým ohromným kamenem přiklopuje tvůj otec jeskyni, že jí nemožno otevřít?“

„Já ten kámen odvalím!“ dělal jinoch hrdinu.

I svolila tedy matka, že utekou. Příliš se jí stýskalo po domově; měla již dost věznění. A jinoch přistoupil ke kameni, opřel se ramenem do něho, a kámen se již valí a rachotí po skalách. Uslyšel to medvěd, a hnal se k jeskyni. Ale syn s matkou byli už kde! Když medvěd viděl, že jeskyně je prázdná, pustil se dolů za nimi. Kudy se hnal, tam se stromy lámaly. Poznal jinoch, že se otec blíží, i posadil si matku na záda a utíká s ní. Dostihli cesty do města a na ní spatřili člověka, vezoucího na trh seno.

Jinoch přiběhl k němu: „Strýče, pronásleduje nás velikánský medvěd! Počkej, já převalím vůz, a seno mne i matku přikryje. Až pak medvěd zajde, zase ti je naložím. Nic ty se neboj, dělej jen, jako bys chtěl vůz zdvihnout!“ I opřel se jinoch o vůz, převalil jej, a seno ho zasypalo i s matkou. Za malou chvíli se přihnul medvěd, hrozně řval, a když neviděl ani ženy, ani syna, obrátil se na druhou stranu. Jakmile jeho řev již zanikl, jinoch vylezl zpod vozu, seno člověku naložil, vzal matku a šli k městu. Ještě z cesty poslal vzkaz carovi, aby vyšel dceři naproti, že se ubírá se synem k němu. Car nemeškal a s radostí se hned vypravil, potkal dceru se synem a vedl je do svého paláce.

Dědovi se však jeho vnuk nelíbil. Styděl se za to, co lidé řeknou, že se jeho hlava skoro podobá medvědí. Ale jinoch toho nedbal. Chodil ven za hochy a celý den si s nimi hrával. Děti však hned poznaly, že nevypadá tak jako oni, i začali na něho pokřikovat: „Medvídku! Medvídku! Pojd' nás honit!“ Medvěďův syn se zlobil, že se mu děti posmívají, a každého, kdo mu tak říkal, povalil a pobil. A ruka jeho byla pádná: koho udeřila, ten se již nevzpamatoval. A tak zabil mnoho hochů. Všichni začali na něho u děda žalovat. Car byl ve velikých nesnázích, co s ním, ale k ničemu se neodhodlal, protože jinoch, čím více rostl, tím byl silnějším; nikdo se naň neodvážil. Konečně se jim podařilo jej svázati, ale on zpřetrhal provazy a po stráži házel kamením. Na koho kámen dopadl, jistě již nevstal. Lidé to opět donesli carovi, a car se těžce zamyslel, jak se vnuka zbavit. I vzpomněl si, že v dalekých lesích je mnoho lvů, tam že vnuka pošle, a ti že ho roztrhají.

Zavolal tedy car vnuka a povídá mu:

„Synu, tys už vyrostl a můžeš se ženit. Rád bych tě tedy oženil, ale nevím, kde bys přebýval se svou nevěstou. Naše dvory jsou ti těsné, ani jeden se pro tebe nehodí. Bude tedy dobře, když ti vystavím jiný palác, prostranný a veliký. Odeber se až tam do těch lesů, nanos mi dříví, a já ti vystavím palác, který by se ti hodil; potom tě ožením.“

„Budši! Půjdu,“ řekl jinoch, „ale napřed rozkaž, ať mi ukují dvěstěliberní sekyru a do ní dvacetiliberní topořiště. Pak se odeberu kácet les. A ještě poruč, ať mi přivedou devět nejsilnějších mezků, abych mohl na ně to dříví naložit.“

Car vyplnil vnukovo přání, vnuk hodil sekyru na rameno, vzal devět mezků a vedl je do lesů. Dlouho chodil a chodil, než přišel na místo. Mezky pustil na louku se pást a sám si lehl do stínu trochu zdřímnout a odpočinout. Když se probudil, zbyly po mezcích jen

řetízky a provazy. Mezky mezitím lvi sežrali, a on spal tak tvrdě, že nic ani nepozoroval. Velmi se rozhněval. Posbíral řetízky a provazy a šel hledat po lese lvy. Našel je na jedné široké louce, jak se – nažraní – rvou mezi sebou. I pustil se mezi ně se sekyrou, a jak některého udeřil, tak se každý okamžitě svalil. I přiskakoval v rychlosti a přivazoval je ke stromům. A tak všech devět, protože více řetízků a provazů neměl; ostatní lvy pobil. Potom šel porážet stromy; vybíral jen kmeny nejsilnější. Sekal, kácel, nakládal je napříč na lvy a lvy vázal jednoho k druhému, toho devátého k dvěma posledním. Nic se jich nebál, neboť byl silnější a hbitější než oni. A takhle svázané je vedl do města.

Poli se lvům šlo ještě jak tak, hůře bylo dostat se do města. Naložené kmeny byly příliš dlouhé a lvi nemohli s nimi do ulic. I napřahoval jinoch sekyru, jak mohl, a kde stál v cestě dům, poválil jej, aby lvi mohli projít. A než se dostal k carskému paláci, pobořil půl ulice.

Když z paláce viděli ten podivný průvod, jak lvi nesou ohromné kmeny, všichni vyběhli, a nejvíce se podivoval car, že vnuk se vrací živ a že vede ještě devět lvů, naložených těžkým dřívím.

I shromáždili se před palácem lidé, kterým byly zbořeny domy, žalovali to carovi a naléhali naň, aby jim příbytky znova vystavěl i aby toho ničitele poslal již na horoucí skálu: „Zbav nás od něho, aby nedělal tolik neštěstí a škod! Hromadu dětí nám pobil a nyní nám pobořil i domy! Bude-li tu ještě déle, zničí celé město!“

Car opět nevěděl, co počít. Hluboce se zamyslel i vzpomněl si, že pošle vnuka do země divokých psohlavců, tamodtud že se jistotně nevrátí. I zavolal ho a řekl: „Synu, přivezl jsi dříví na stavbu svého paláce, ale peněz nemám. Tam, daleko za horami, je země psohlavců, devadesát let neplatili daní, proto jdi a přines peníze, a já ti ten palác vystavím a ožením tě.“

„Budiž, půjdu, děde!“

I vzal opět sekýru na rameno a vydal se do země psohlavců. Chodil jinoch, mnoho zemí zchodil, a když přišel do jednoho lesa, spatřil člověka, an trhá jilmy ze země, a takové, že by tři lidé jeden kmen neobsáhli. Každý popadne vejpůl, oláme jej, nakroutí, a již je venku. Z těch jilmů pak si stavěl plot k zahradě.

Jinoch viděl toho člověka již z daleka a povídá si:

„To je silný chlap!“ a přišel k němu.

„Pomáhej Bůh, strejče!“

„Dejžto Pán Bůh, pobratime! A kam putuješ?“

„Jdu do země psohlavců pro carské daně.“

„Mohu jít s tebou?“

„I můžeš. Jen pojd', chceš-li. Budeme dva.“

Člověk si položil na rameno olámaný jilm, a když přišli po dlouhé cestě do jiného lesa, zastali tam jiného člověka: vytrhával zase lípy.

„Pomáhej Bůh, pobratime!“ dávali mu pozdravení.

„Dejžto Pán Bůh!“ děkoval silák. „A kam se ubíráte s boží pomocí?“

„Jdeme do země psohlavců pro peníze,“ povídá jinoch. „Devadesát let už neplatili daní.“

„Mohu i já s vámi?“

„Jen pojd', bratře, chceš-li. Budeme tři. Půjde se nám veseleji!“

I vytrhl ten člověk lípu, olámал ji, položil si ji na rameno a šli. A když konečně přišli do země psohlavců, doneslo se jejich králi, že se tam vetřeli tři náramní siláci. Král hned poručil svolati veliké vojsko a domlouvá těm třem hrdinům: „Co tato naše země stojí, nikdo cizí do ní nevstročil, až vy první jste sem vpadli. Nikdo nás pod svoji moc nepřivedl, nikomu nejsme nic dlužní!“ Ale ti tři neřekli nic, čekali jen, až se více vojska sejde. A když se vojsko sešlo, hned na naše junáky udeřilo. Než ti se jedva boje dočkali. A již se

ohánějí tím, co každý držel v ruku. Jinoch na jedno zamáčknutí porážel po třech stech psohlavců, ten s jilmem, jak napřáhl, srazil dvě stě hlav, rovněž i ten, co se oháněl lipou. Bili jsou se bili tři dni a tři noci, až psohlavce pobili.

Tu král začal prosit: „Už dosti lidu jste mi pohubili!“

A hrdinové řekli: „Žádáme carskou daň, kterou jste neodváděli po devadesát let.“ Král nevěděl, co by jim na to řekl. Bolelo ho, že mu tolik lidu zničili.

I pravil pak jim: „Dejte mi týden času, a já vám peníze seženu.“ Svolili.

Ne zrovna daleko od toho místa byla studna hluboká velmi, bez vody – suchá studna – a v ní přebýval drak. Král hledal, kterak by ty tři hrdiny ze světa sprovodil, i poslal je k té studni, aby je drak sežral. Řekl: „Jděte zatím a sedněte si u té studny, a já vám budu posílat nápoj a k jídlu, čeho bude třeba.“

Když se tam usadili, začali se připravovat k jídlu. Ten, co měl sekyru, vydlabal z lípy takovou lžíci, že se do ní vešlo čtyři sta žejdlíků. Ten s lípou, co zůstal u studny první vařit, zhotovil si kotel na polévku – stačil, aby z něho tisíc lidí pojedlo. A sotva polévku uvařil, tu najednou vylezl ze studny drak a křikl na něho: „Naber mi lžíci polévky!“ Potom jemu kázal nabrati ještě jednu. Člověk nabral, a drak žádal ještě jednu. Tu již nechtěl jí on drakovi nabrati, že má společníky a ti že večer přijdou a budou také chtít pojíst. Drak mu vytrhl lžíci z ruky a udeřil jej po hlavě, až se svalil na zem. Polévku potom dočista všechnu vyjedl a slezl zpátky do studny. Když se ten, co polévku vařil, vzpamatoval a jeho společníci se vrátili, tázali se ho: „Kde je polévka?“

„Nechtělo se mi ji vařit.“

Na druhý den zůstal u studny ten s olámaným jilmem, aby vařil. Když polévku připravil, vylezl opět ten drak ze studny a žádal:

„Naber mi lžíci polévky!“ Člověk ji nabral, dal drakovi, a drak opět: „Naber mi ještě jednu!“ A potom chtěl ještě jednu. Ale ten, co ji uvařil, už mu ji nedal, že má společníky a ti, až přijdou večer domů, že budou také chtít pojíst. Drak mu popadl lžíci z ruky, napřáhl a udeřil ho po hlavě, až se člověk také svalil. Když se pak jeho společníci vrátili, aby povečeřeli, nechtěl ani on povědít, že polévku snědl drak.

Na třetí den zrána zůstal vařit ten se sekyrou. Když polévky navařil, vylezl drak znova. Hrdina drží sekyru v ruce. Drak mu povídá: „Naber mi lžíci polévky!“ Nabral on polévky a dal drakovi. Drak zase: „Naber mi druhou!“ Hrdina polévky opět nabral a drakovi podal. A když chtěl třetí lžíci, tu hrdina řekl: „Mám společnost, a ta bude chtít také večeřet!“ Drak vytrhl lžíci, aby ho udeřil, ale junák co nejhbitěji napřáhl sekyru a ťal draka. Drak se svalil a skutálel se do studny.

Když se oba společníci vrátili, domlouval jim: „Proč jste mi neřekli, že tu byl drak a polévku vyjídal?“

I poslali vzkázání psohlavcům, aby jim časně ráno přinesli provazy, že ten se sekyrou sleze do studny, tam že bude draka hledat a že jej dobije. Psohlavci provazy přinesli a oba společníci hrdinu ovázali a do studny spustili. Když se náš hrdina dostal hodně dolů, připadl na jeskyně a v nich byly vystavěny komnatky. I vstoupil do první a našel tam dívku, byla tuze krásná. Dívka mu povídá: „Co tu hledáš, bratře? Zahyneš tady! Drak mě sem zanesl.“

„Kde je? Já jsem právě za ním přišel.“ A ona mu: „Je zde ještě jedna malá komnata a v ní druhá dívka a v třetí komnatce je ten drak.“ Když vešel do druhé světničky a našel druhou dívku, dívka mu také tak řekla: „Co tu hledáš, bratře? Vždyť zahyneš! Nás odnesl sem drak.“

„Toho právě hledám.“

„Tu naproti je třetí dívka, a raněného draka má na klíně.“ Junák vskočí, jde, a vidí v té světnici krev od rány; našel tam opravdu dívku, a ta byla ještě krásnější. Drak jí dřímá na klíně. Dívka se junákovi tiše ozvala: „Zpátky, bratře, co tu hledáš? Zahyneš! Nás sem přinesl drak.“ Ale junák zůstal, zdvihl sekyru a hluboko ťal do drakova boku. A jak poodskočil, drak mu řekl: „Jsi-li junák, uhoď ještě jednou!“ Ale junák pravil: „Jednou mě matka zrodila, jednou mávám!“ Ještě jednou ho drak žádal, aby do něho ťal, ale dostal stejnou odpověď. A když drak svou žádost naposledy opakoval a junák nechtěl do něho tít, tu drak pukl.

Hrdina vzal dívky, aby je ze studny vysvobodil. I pravily mu: „Ty se dej, hrdino, napřed vynést, sice tě společníci nevytáhnou. Budou se hádat o tu nejkrásnější z nás ve strachu, abys je nepotrestal.“

Hrdina je nechtěl poslechnout; bál se, aby ho neoklamaly. Zatáhl tedy provazem a dal vytáhnout napřed dívky. Když byly nahoře, volala na něho ta nejkrásnější: „Jestliže tě tvoji společníci nevytáhnou, přiběhnou k tobě v poledne dva berani, bílý a černý, a budou se prudce potýkat. Ty hled' vyskočit na toho bílého, ten tě ze studny vynese. Pakliže vyskočíš na černého, sletíš ještě jednou tak hluboko.“

Bylo právě na poledne, a dva berani, jeden bílý a druhý černý, se přihnali a začali se potýkat. Junák byl by rád vyskočil na toho bílého, ale nemohl. Chytil se tedy černého, sedl na něho - a za okamžik spadl dolů na druhou zem. Když tam dopadl, i na té zemi se zdržoval drak, a ten zavřel všechny vody, takže lidé neměli co pít. Musili dávat drakovi po každé po dívce, aby si za ni mohli vody nabrat. Když tak junák po té zemi chodil, přišel k jedné bábě a žádal o kus chleba. Bába mu řekla: „Synu, nemám vody, abych na něj pro ušlého poutníka zadělala, ale plivnu do mouky a upeku ti placku,

protože jsi velmi unaven. Zavřel nám tu drak všechny vody a každý den mu dáváme ke zhltnutí jednu dívku, abychom dostali trochu vody. Dnes přišel pořádek na dceru carovu, aby ji drak pozřel.“ A junák jí odpověděl: „Nejsem tak hladov, nemusíš mi péci placku, ale jen mi pověz, kde ten drak přebývá a kam chodí.“

Tu právě přicházela carova dcera a plakala. Bába mu povídá: „Vidíš, ta dívka, to je dcera carova, jdi za ní.“ Junák přistoupil k dívce a přišli k jedné studni. Dívka ho prosí: „Bratře, proč se nevrátíš, vždyť tu zahyneš se mnou! Mne již drak beztoho pozře, aby si lidé mohli vody nabrat.“ Ale junák jí neposlechl: „Já zrovna toho draka hledám.“

Pojednou se v oblaku za silného vichru ukázal drak, a když viděl přicházet dívku s junákem, posměšně na ně volal: „Dosud mi dávali po jedné dívce, a teď, že je to dcera carova, posílají mi ještě jednoho s ní!“

I vzchopil se junák na ta slova, vzal sekyru do pravice, a když se drak přiblížil, postavil se proti němu. A jak napřáhl, hluboce se mu do boku zaťal. Drak zařval bolestí: „Jsi-li junák, tni ještě jednou!“ A drak znova úpěnlivě žádá, a když po třetí naň vykřikl a junák se neozval, tu drak pukl.

Řeky se pojednou naplnily vodami a začaly téci svým proudem. Dívka si vzala trochu krve z mrtvého draka a postříkla hrdinovi záda na znamení, že on draka zahubil. Pak se ubírala domů. Lidé, které potkávala, pohoršovali se nad ní:

„Proč jsi ty, dcerka carova, nechtěla se dáti drakovi pohltit, abychom si mohli nabrat vody?“

Ona jim: „Hned přitekou všechny řeky, neboť jeden junák draka zabil.“

Když přišla domů, i car začal jí domlouvat: „Proč se vracíš, dce-ro, když lidé hynou žízni?“

„Brzy se již lidé vody napijí, neboť jeden hrdina draka zabil.“

Car se zaradoval: „A kde toho junáka najdu?“

„Shromáždí lid a dej mi zlaté jablko! Jak lid půjde okolo, já toho junáka poznám a hodím jemu jablko na místo, které jsem postříkala krví toho draka na znamení, že on jej zahubil.“ Shromáždil tedy car mnoho lidu, a když před ním a jeho dcerou přecházel, vykřikl jeden mladík: „Já jsem ten hrdina!“

Ale carova dcera zvolala: „To nejsi ty! Táhni jen!“

Když se pak přiblížil ten, který nesl sekyru, dívka hodila po něm jablkem. Car se rozhněval, že tolik statných jinochů šlo okolo, a ten že toho draka zahubil?

„Otče,“ dokládá se dcera, „já jsem ho poznamenala krví drakovou. Podívej se, ten s tou sekyrou ho zabil!“

Tu car uvěřil, neboť sekyra junákova nebyla lehká. A když se lépe podíval, poznal, že to pravda s tím znamením, a hned se junáka zeptal: „Jakého daru si od cara žádáš?“

A lid volal: „Jaký carský dar? Dceru mu dej, protože jí život zachránil!“ – „I já si ho žádám,“ řekla dcera, „neboť mě vytrhl z jisté smrti a tolik lidí vodou občerstvil.“ Ale junák byl již jinak rozhodnut: „Čestný care, nechci od tebe daru žádného, ani na tvou krásnou dceru nemyslím, než to mi učiň, abys jako car této země vynašel nějaký způsob, jak bys mě dal vynést na horní zem. Mám tam už dívku, jsem carův vnuk.“

„Já tě vynéstí dát nemohu,“ řekl car, „ale chod' po mé zemi dotud, dokavad nenajdeš někoho, kdo by tě mohl nahoru s sebou vzít. Já mu pak zaplatím, cokoli bude chtít.“

I vyšel junák po zemi se porozhlédnout. Pochodil mnoho krajů, až přišel k jednomu velikánskému stromu, jakéhož nebylo v té celé zemi. Ze stromu viselo hnízdo veliké jako kád'. Vystavěla si je orlice a vysezovala v něm orlíčata. Junák lehl pod strom, aby

si odpočinul. Když chvíli dřímал, tu pojednou vylezl ze stromu trojhlavý had; skrýval se tam a naučil se požíratí mláďata již od devadesáti let. Orlice mláďata vysezovala, a had je hltal. Jakmile se na stromě ukázal, mláďata zapištěla. Junák honem vyskočil, uchopil sekyru a mrštil jí po hadovi; sekyra hada přetřela a hluboko se zaryla do stromu. A junák znova si lehl a spal. Vtom přiletí orlice jako mračno, tak byla veliká, spatřila junáka pod stromem a křičela na něho: „Ha, tos ty pojídal mé děti po tolik let?“

Ale orlíčata zapištěla: „To není on, ale hrozný had nás chtěl pozřít; tento hrdina ho zabil a zachoval nám život.“ Orlice sletěla ze stromu a křídlem junáka zastínila proti slunci. Když se probudil, chtěl ji sekyrou udeřit. I prosí ho orlice: „Nedělej to, bratře, já jsem tě zastínila proti slunci, protože jsi mi zachránil mláďata. Devadesát let jsem tu hnízдила a po každé přilezl ten ukrutánský had a požíral je. Ještě ani jedno dorostlé jsem nepoznala. Řekni, jakého daru si žádáš?“

„Ničeho jiného si nežádám, než abys mne vynesla na horní svět.“

A orlice byla hned svolná. „Sežeň čtyřicet beranů,“ řekla, „zapíchni je, kůži z nich seder a čtyřicet kožených měchů naplň vodou, a vezmeš také to maso beraní. Na levé křídlo naložíš měchy s vodou, na pravé maso, ty si pak vysesedneš na můj hřbet a poletíme na horní zem.“

Poslal junák zprávu carovi a car mu dal přihnat čtyřicet beranů; junák učinil, jak mu orlice radila, a kožené měchy naplnil vodou. A když naložil na levé křídlo vodu a maso na pravé, vyskočil na orlici a letěli. A jak se orlice obrátila nalevo, vlil jí po každé měch vody do hrdla, a když se obrátila napravo, vstrčil jí do úst berana, a tak devět dní za sebou.

Když se již přibližovali k horní zemi, beraní maso bylo stráveno a junák neměl orlici co dát. Nevěděl, co se stane. Když se pak orlice ohlédla napravo, uťal si z jedné nohy kus masa a dal jí je. Báł se, že by ho dál nedonesla, kdyby jí neměl co podstrčit. Orlice si podložila uťaté maso pod jazyk a složila konečně junáka na horní zem. Když junák vstal, nemohl kráčet. „Proč nemůžeš chodit?“ divila se orlice. „Na dolní zemi jsi chodil, jak junáci chodí.“ – „Došlo beraní maso,“ řekl hrdina, „a já se báł, že vyhladovíš a mne nahoru nedoneseš, uťal jsem si tedy z nohy kus masa a tobě dal. Proto nemohu chodit.“ I vyplivla orlice ten kus masa ze zobáku, přilepila je zase junákovi na nohu a zaplila je. A div divoucí! Noha hned ozdravěla a junák začal chodit.

„Kam nyní půjdeš?“ ptá se ho orlice. „Do cizí země jsem zapadl a nevím, kde jsem.“ – „Tys mi náramně dobrodiní prokázal, tys má mláďata zachránil, pověz tedy, do které země tě mám zanést?“ – „Žádám si přijítí do země psohlavců, tam je studna bez vody, velmi hluboká, a v ní se zdržoval silný drak, jehož jsem já zabil. Tam bych rád, abys mne zanesla.“ A jak na orlici vyskočil, odnesla ho do země psohlavců až k té studni. I zastihl tam oba své společníky, hlídali zachráněné dívky. Ležely tam peníze od psohlavců sebrané. Junák sestoupil z orlice a vzal sekyru do ruky. Jakmile ho oba společníci spatřili, velmi se ulekli, a dali se na útěk ze strachu, aby nebyli potrestáni za to, že ho ve studni nechali. On však volal za nimi: „Nebojte se, bratři, nic vám neudělám! O dívky se rozdělíme a také o peníze psohlavců!“

I vrátili se oba společníci a měli velikou radost, že jim jejich těžké provinění odpustil. A řekl jim také: „Ej, bratři, čeho všeho jsem já neviděl! Když jsem padl na dolní zem, jeden drak tam zavřel vody, a lidé neměli co pít. Zabil jsem toho draka. Dávali mi carovu dceru, nevzal jsem ji, chtěl jsem jen, aby mi ukázali cestu na horní zem.“

I našel jsem jednu velikou orlici, a té had požíral mláďata. Přetál jsem jej, a orlice mne z vděčnosti vzala na sebe a přinesla až sem k vám.“

I vzal dívky, dvě dal za manželky svým tovaryšům, a tu třetí, nejhezčí, nechal si pro sebe. Prostřední dostal ten, co nesl jilm, a ta poslední připadla tomu, co lípu nesl. Potom si naložili ještě psohlavské peníze a šli.

Jak se car podivil, že se jeho vnuk vrací živ a zdrav, že nese tolik peněz, a ještě si vede překrásnou dívku a dva společníky také s nevěstami! Pěkně všechny přivítal a vystrojil jim slavnou hostinu. Vnukovi pak vystavěl palác a všechny tři najednou oženil za jejich hrdinství, které vykonali v zemi psohlavců. A bylo to vskutku něco podivuhodného!

Od té doby car již neobmýšlel nic zlého proti svému vnukovi, ba přijal ho za svého spoluvladaře. „Není většího hrdiny na světě,“ říkal. A vnuk žil v dědově říši se svou manželkou, matkou a s přáteli vesele a čestně.

Pověst o jeho hrdinství se rozšířila po celém světě a nikdo z cízích panovníků se neosmělil vtrhnout do zemí carových. Zle by mu bylo proti vnukově pádné zbrani!

*Zapsal St. Vratiov, z kraje sofijského,
Sborník pro vědu a literaturu III*

Rozumná dívka

Jeden car měl jediného syna, rozumného a sličného, že by krásnějšího nenašel. Přišel čas, aby se ten carův syn oženil. I posílá car nejzkušenějšího dvořana, aby vyhledal dívku, která by byla pravým obrazem jeho jedináčka.

Vydal se dvořan na cestu a prošel mnoho zemí. Nikde však se mu nelíbila nevěsta pro carova syna. Teprve v desáté zemi našel takovou, jakou hledal. I vrátil se k carovi, řka:

„Jasný care, našel jsem dívku rozumnou, krásnou a pracovitou.“

„Ty jsi nejmoudřejší z mých dvořanů. Dobře jsi dívku ocenil. Ale nebude na škodu, vyzkoušíme-li ještě jednu, jak je ta dívka rozumná. Pošlu námluvčího se vzkazem, abych poznal, pochopí-li ona má slova.“

Car si vybral námluvčího a kázal mu dát dvanáct dukátů, bochník bílého chleba a kozí měch, plný vína. Když si to námluvčí vzal, car dodal: „Že carské vyvolence mnoho zdraví přeji a že jí posílám dukáty, chléb a víno, a řekneš jí: U nás má rok dvanáct měsíců, měsíc vychází plný a kozy mají čtyři nohy.“

Vypravil se carský námluvčí. Minul devět zemí, přišel do desáté, a tam našel tu moudrou dívku. Poklonil se jí a řekl: „Mnoho zdraví od našeho cara, sličná dívkó! Car si tě vyvolil za snachu. Posílá ti tyto dary a vzkazuje, že u nás má rok dvanáct měsíců, že měsíc u nás vychází plný a že u nás kozy mají čtyři nohy.“

Dívka vzala dary, dobře se podívala na ně a pravila: „Děkuji ti, posle! Pojd' do světnice, odpočiň si, a pojez něco z našeho stolu.“

Dívka posla štědře pohostila, a když se chystal odejít, řekla: „Mnoho zdraví, carovi! A pověz mu také, že u nás rok má jen jede-

náct měsíců, měsíc že tu vychází vykrojený, kozy že mají tři nohy. A řekni mu ještě, aby havran poslu očí nevykloval.“

Carský posel se vrátil a řekl carovi, co mu dívka vzkázala. Car se až podivil, jak je ta dívka důvtipná. Posel však nepomyslel na to, co provedl, že ze všeho ubral. Oznamoval dívce, že mu dali pro ni dvanáct dukátů, chléb celý a měch plný vína. A ona dostala jen jedenáct dukátů, chléb nakrojený a měch prázdný v jednom rohu, kde byla dříve kozí noha.

Proto car dostal takovou odpověď.

„Tys nepřinesl darů, jak jsem ti je dal?“ obrátil se car s přísnou tváří k poslovi.

„Proč jsi skryl jeden dukát? Proč jsi najedl chléb a vína upil?“

Posel padl na kolena před carem, vyňal dukát z kapsy a začal prosit: „Odpusť mi, jasný care! Byl jsem v pokušení. Tady máš dukát, který jsem zadržel. A protože jsem byl velice unaven a měl hlad a žízeň, ujedl jsem chleba a upil vína.“

Car se usmál a odpustil poslovi, neboť se rozumná dívka taky dovtípila a přimluvila se u cara, aby mu havran očí nevykloval.

Ještě téhož dne vyjel si carův syn sám pro tu rozumnou dívku. Brzo vystrojili svatbu a car dával znamenitou hostinu. Tři dni jedli, pili a se veselili.

Ran Bosilek

Králevic Marko ztrácí sílu

Nad bílými věžemi Markova města zasvítila večernice a vyšla si po nebi. Za ní jako roj včelek se tlačí drobné hvězdy. Tmavá noc pokryla Prilip. Usnulo město, spí divá zvěř i draci v tmavých jeskyních.

Těžký dupot Markova koně zaduněl do prilipských ulic. Udiveně hledí večernice na malé hvězdičky, jak se jiskřily pod silnými koňskými kopyty. Rozehrál Marko svého Šarce po širém poli. Hrozná síla kypěla v prsou Markových a on nevěděl, co s ní. Zamával palcátem několikrát, objel kolem Prilipu a vykřikl: „Hej!“

Od strašného hlasu Markova zachvěla se země; lidé se probudili a z oken vystrkovali hlavy. Divoká zvěř strnula, i ptáci popadali z hnízd.

„Hej, kdo se mi může postavit?“

Nebylo nikoho, ani člověka, ani šelmy, ani sedmihlavého draka.

Přijel Marko prostřed pole a rozhlíží se. Všude prázdno, jen černý stín města se rozplýval ve svitu hvězd. Marko pozdvihl oči k nebi; zrak jeho se setkal s pohledem večernice a Marko se jí ptá:

„Pověz mi, hvězdo večernice, která svítíš na celý svět, rychlejší-li kde kuň než můj Šarac?“

„Není,“ řekla hvězda.

Popleskal Marko svého koně po hřbetě a zase se ptá večernice:

„Rád bych věděl, je-li kde na zemi hrdina větší než já?“

„Neviděla jsem nikoho dole na zemi, ale jest jeden, a ten není na zemi.“

„Nuže, kdo to je?“

Hvězda obrátila čelo k nebi.

Narovnal se králevic Marko, zkřížil ruce nazad, pohlédl vzhůru a pronesl tato těžká slova:

„Taková ve mně vzkypěla síla – ať přijde a postaví se mi k boji třeba sám Dědoušek Bůh! Zkusíme se.“

Zachmuřilo se jasné líce večernice, horké slzy jí padaly z očí a spálily trávu na zemi.

Slyší někde Marka Dědoušek Bůh. Sestoupil tichounce mezi hvězdy, z hvězd na zem; sehnul se, vzal dvě hrsti hlíny a vložil ji do mošny. Mošnu pak zavěsil na hůl a kráčel po rovném poli. Měsíc vyšel a svítí na Dědouškův plášť. Když Dědoušek přešel kus cestu, sedl si a zavzdychl.

Králevic Marko přijížděl z pole.

„Dobry večer, starče!“ dává mu pozdravení.

„Dej ti Bůh zdraví, hrdino!“ odpověděl Dědoušek Bůh.

„Co tu děláš?“

„Odpočívám. Jdu z daleka a nesu velikou tíhu. Nic těžšího nemůže být.“

„A kde je ta tíha?“ zasmál se Marko.

„V mošně, synu. Chceš-li, pomoz mi ji zdvihnout na záda.“

Ale králevic Marko se neshýbl, vytasil jen šavli damascenku a špičkou napíchl mošnu. Zkoušel, zdali by jí tak nezdvihl. Šavle se ohnula, mošna se nepohnula.

I natáhne Marko ruku z koně, namáhá se, ale mošnu nemůže ani o koustíček zdvihnout. Napjal všecku sílu, až kosti v něm i v Šarci praštěly: mošnou nehnul. Zahanben seskočil z koně a chytne mošnu do obou rukou. Oči vyvalil, žíly mu naběhly, div nepraskly, a studený pot mu vyskočil na čelo. Vrazil se již po ramena do země, a zdvihl mošnu sotva na dvě pídě. A zase ji musil pustit na zem.

„Darmo se namáháš, chlapče,“ řekl Dědoušek Bůh. „Je vidět, že mi pomoci nemůžeš, zdvihnu si tedy tu tíhu sám.“

Sehnul se stařeček, stiskl vrásčitéma rukama mošnu, zavěsil si ji na hůl a šel. Dohonil ho králevic:

„Řekni mi, děde, co máš v té torbě, že já, který jsem hrdina nad hrdinami, nemohl jsem jí zdvihnout?“

„Do ní, synu, vložil jsem všecku tvou zemi. A když ses nahnul z koně a mošnu jednou rukou zdvíhal, ušla ti polovice síly. Když jsi z koně slezl a oběma rukama tíhu zdvíhal na dvě pídě od země, ztratil jsi polovici druhou. Nemáš více síly, králevici Marku! Sestup dolů do hluboké země a usni! Spi dlouhá léta, jako sen ti uplynou, a čekej, až ti pošlu znamení, a pak ti sílu vrátím a zavolám: Vstaň!“

„Kdo jsi?“ zarazil se králevic a zalekle hledí na starce.

Stařec neodpověděl a dal se cestou měsíčním světlem politou a zmizel.

Bylo opět prázdkno na prilipském poli, jen stíny města se nad ním do široka rozplývaly. Vlhkýma očima shlížela dolů večernice.

Králevic Marko svěsil hlavu a pomalu klusal k svým bílým věžím. Když k nim přijel, svítalo. Kdesi daleko vystupovaly červánky na obloze a svět se budil. Hrdina se obrátil ještě jednou, aby viděl svou rodnou zem, které už nemohl ochránit. Díval se, do očí mu naskočily slzy, a jak na koni seděl, slyší pojednou žalostný nářek. To naříkala jedna matka, které vydíral turecký voják z rukou děti. Na Kosovo jako hrozná záplava se přivalilo vojsko sultánovo a smetlo vše, co mu bylo v cestě.

Znovu vzkypěla v Markovi hrdinná krev; bylo mu líto obětí. Ale zapomněl, že mu Bůh sílu odňal; i obrátil se s koněm proti Turkům, a když k nim přijel, vytrhl šavli od boku a začal sekat vlevo vpravo. A jedvaže pobil deset musulmanů, pocítil náhle, jak mu pravá ruka umdlévá a jak se mu zamžilo těžkou únavou v očích.

A tu se před ním zjevil na bílém koni svatý Ilija, pro vázený Bohem Dědouškem. A svatý Ilija řekl:

„Dosti! Dej jim klíče od svého království!“

Marko sáhl za pas, vyňal těžký klíč, políbil jej a hodil sultánovi k nohám. Sehnul se turecký panovník, zdvihl klíč ze země, a když chtěl ještě pohledět na Marka, na jezdce na bílém koni a na Dědouška, už jich nikde nebylo. Ztratili se. A na Kosově poli se rozléhal vítězný hlomoz tureckých hord.

Angel. Kraličev, z lidového podání

„Pracovitá“ žena

Kterási „pracovitá“ žena stále předla, motala, navinovala a tkala, a sotva za tři léta utkala a došila mužovi rukáv k staré košili, a dala mu ji, aby si ji oblékl. Vařila tehdy polévku z laskavce; muž chtěl někam odejít a žena právě na to čekala, až kousek poodejde, že na něho zavolá, jako by se ho na něco ptala. On že mávne rukou, jako by jí odpovídal, a přitom se mu jistě zatřepetá ten nový rukáv; ona pak uvidí, zdali mu sluší. Když byl muž hodný kousek od domu, volá žena za ním: „Rukávečku! Mám ti dát do polévky i všechna vajíčka?“ – „Všechna, všechna, bude i duše vědět, jak pěkně jedla,“ a muž zamával na ujištění rukou a přitom se mu zatřepetal ušitý rukáv. Žena vidí bělati se rukáv na ruce, a bylo jí to náramně milé, i povídá: „Bože, božítku, jak je můj muž hezký s tím novým rukávečkem! Budu-li živa a zdráva, musím mu utkati a ušiti ještě druhý!“

Žertovné bulharské pohádky

SRBSKÉ

Zval Boha na svátek svého domácího patrona

Byl jeden velmi bohatý kupec. Jmění mu jen rostlo. Na svátek svého domácího patrona sezval přední stařešiny a hlavní obchodníky. Na tom však nebylo dost; umínil si také, že na tu zítřejší slavnost pozve ještě samého Pána Boha. Večer před slavností vzal si láhev s vínem a šel zvat Pána Boha. Povíдали mu staří, že Bůh je někde na východě, a proto se vydal v tu stranu. A když tak šel, potkal na cestě člověka a vyložil mu, kam jde. „Eh, chceš-li Boha pozvati,“ radil mu člověk, „tedy vylez tamhle na ten kopec a volej na něho, on se ti pak ozve.“ Kupec poslechl. S námahou se dostal na kopec a volal: „Ó Bože, ó Bože!“ – „Slyším,“ ozval se mu hlas odněkud z lesa. „Přišel jsem tě pozvat na zítřejší slavnost našeho domácího patrona.“ – „Přijdu,“ bylo slyšeti odpověď.

Začala druhý den slavnost. Scházeli se přední stařešinové a hlavní obchodníci, ale kupec ještě čeká, na Boha čeká. Pán Bůh zatím rozkázal svým dvěma andělům, aby se oblékli za žebráky a šli na tu slavnost místo něho. „Jděte,“ řekl jim, „na slavnost k tomu boháči do toho a toho města, a jak vás přijme a přivítá, tak by i mne přijal a přivítal.“

Andělé přišli před samým obědem. Boháčova žena stála venku a stále vyhlížela, až se Bůh objeví. „Pozdrav Bůh, paní!“ řekli jí andělé. „Bůh pozdrav i vás, žebráci!“ – „My, jsme, paní, ubožáci; nic nemáme, putujeme z daleka a slyšeli jsme, že dnes oslavujete svátek patrona; proto jsme se tu zastavili, abychom si odpočinuli, a prosíme, abys nás přijala.“

„Nemohu vás přijmout. Jsou dnes u nás na slavnosti velcí stařešinové a hlavní kupci a čekáme každou chvíli i samého Boha.

Proto jděte, odejděte, neboť se nehodíte do společnosti!“ – „Ale přece tě prosíme, paní, řekni aspoň svému hospodáři, že jsme přišli a že ho prosíme, aby nás přijal.“ Žena zašla do domu a řekla to svému muži. Bohatý kupec vyšel, a také on žebráky odbyl, že jich přijmouti nemůže.

Andělé odešli do domu boháčova bratra, který byl zrovna přes ulici. Avšak boháčův bratr byl chudý, a když přišli andělé k jeho domu, zastali před ním hospodyni. Ta je pěkně přivítala, ale zároveň jim oznámila, že jich nemá hrubě čím pohostit. Vtom přišel její muž, a když mu řekla, jaké hosty dostali, on se nad tím jen zaradoval. „To nám, ženo, přinese veliké požehnání. Přichystej, co máš nejlepšího!“ Žena dlouho nemusila shánět, vždyť sotva kde co bylo; andělé pojedli, poděkovali a brzo odešli.

A od té doby rostlo vše tomu chudobnému božím požehnáním jako z vody, a toho bohatého štěstí nadobro opustilo. Tak to zařídil Pán Bůh.

St. M. Mijatović ve sbírce Veselina Čajkanoviće

Tonoucí a sv. Nikola

Plavila se loďka s lidmi přes hlubokou řeku. Rozehnal se prudký vítr, loďku převrátil, a z lidí, kdo se neutopil, každý volal: „Svatý Nikolo, pomoc!“ A máchali rukama a kopali nohama, aby se zachránili, třebaže neuměli plavat. Jen jeden z tonoucích nepohnul rukou ani nohou a stále volal světce o pomoc. Tu svatý Nikola, dej mu Bůh slávu nebeskou a milost, přiletěl a pokáral toho nehybného tonoucího: „Jen hýbej rukama a nohama! Neboť to, co můžeš, musíš udělat sám; a teprve to, co ty nemůžeš, má na starosti Bůh!“

Vuk Vrčević, boka Kotorská

Smrt královce Marka

Dlouho se již roznášela po světě sláva královce Marka³⁷, jak honil Turky, kteří hubili jeho národ, jak osvobozoval zajaté a pomáhal sirotkům a chudým. Tu se nenadále přiblížila jeho poslední hodinka.

Jednou v neděli ráno, dříve ještě, než slunce na obloze poskočilo, vzal Marko tři opasky zlata a jede v plné zbroji do vrchu na horu Urvinu. Ale na cestě počal mu pojednou jeho věrný kůň Šarac³⁸ klopýtat a slzy ronit. Vidí to Marko, náramně se zarmoutil a dí k svému koni: „Aj ty můj dobrý koni, sto šedesát let je tomu, co

37 Syn srbského krále Vukašina, spoluvladaře mladého careviče Uroše, žil ve XIV. stol. Byl vychován na dvoře cara Dušana a byl jeho písařem a důvěrníkem. Když jeho otec padl v bitvě u řeky Marice r. 1371, ujal se království po něm a sídlil jako on v městě Prilipu. Srbští vojvodové odníмали mu země jednu po druhé, až mu zbyla jen východní Makedonie. Když k tomu ještě Turci pronikali, nemohl se již Marko ubránit, a přijal jejich nadvládu; po bitvě na Kosově r. 1389 účastnil se i jejich výprav. Na jedné takové výpravě proti valašskému vévodovi Mírčetovi zahynul v bitvě na Rovinách r. 1394. Před bitvou prý prosil Boha, aby dal vítězství křesťanským zbraním. Není toho mnoho, co dějiny o něm zachovaly. Zato lidové podání všech Jihoslovanů, epické písně a pohádky, snesly na něho všechno hrdinství i lidské ctnosti, a tak ho učinily nesmrtelným. A to proto, že byl neobyčejně chrabrý, čestný a chránil sirotky a porobený lid. Množství různých legend se o něm zachovalo. O místech jeho posledního odpočinku se vypravuje, že buď zahynul se svým koněm v bitvě na Rovinách v bažině u Dunaje, nebo že byl pochován v chrámu kláštera Chilendarského [v srbském folkloru jako klášter Vilindar – pozn. red.] na Svaté hoře, anebo že vůbec nezemřel, spí v jedné jeskyni a čeká, až bude jeho národu nejhůře; tehdy že vstane a národ osvobodí. *Pozn. překl.*

38 Strakáč, věrný kůň královce Marka. Marko prý jej naučil i víno pít. *Pozn. překl.*

mě nosíš, a ještě nikdy jsi neklopýtl ani slzy neuronil. Ví Bůh, nic dobrého z toho nepojde!“ A ještě ani nedořekl, když tu víla z hory Urviny na něho zavolala: „Pobratime³⁹, králevici Marko, víš-li proč tvůj kůň dnes klopýtá a slzy roní? Je mu líto tebe, pána svého. Brzy se již oba rozloučíte!“

Marko nechce věřit: „Že tě, vílo, něco neveme! Jak bych já se mohl s Šarcem rozloučiti, když jsme spolu projeli všechny země od východu na západ a když věrnějšího koně nad něho není, jakož ani nade mne junáka lepšího!“

Ale víla Markovi odpovídá: „Pobratime, nikdo ti Šarce nevezme ani ty nezahyneš rukou hrdiny, nýbrž smrtí od Boha poslanou. Až přijedeš na vrch hory, rozhlédni se dokola, a spatříš dvě vysoké jedle. Seskoč z koně, u jedné ho uvaž a nakloň se nad studánku mezi jedlemi; studánka ti poví z tvé líce, že je tvá smrt blízko!“

Jede Marko k jedlím, přivazuje koně, slzy prolévá. A když se nad vodu naklonil, poznal na své líci, že již zemře. Dlouho se nerozmýšlel, vytrhl od boku šavli a Šarci utal hlavu, aby ho Turci nedostali; potom vykopal jámu a zahrabal ho do ní. Šavli a kopí rozlámal a kousky rozhodil po větvích, a ještě palcát rozhoupal a do moře jím mrštil a zvolal silným hlasem: „Až ten z moře vyjde, narodí se opět junák, jako já jsem!“

A když věrného koně do jámy zahrabal a zbraně se zbavil, bere ještě z pasu kalamář a brk a z kapsy list bílého papíru a píše: „Kdo-

39 Jméno vyskytující se nejen v lidových písních a pohádkách jihoslovanských, nýbrž i ve všedním životě. Byl to po Bohu bratr, dobrovolně zvolený, pobratřenec. Dva lidé, obvykle duševně spříznění, uzavřeli spolu věrné přátelství na celý život, aby si pomáhali v nebezpečnostech a ve všech potřebách. Z přátelství toho vzniklo i pořekadlo: I bratr s bratrem se pohašteří, ale pobratimové nikdy. Stejněho významu jest i *posestrima*. Víly bývaly nejvíce posestrinami hrdinů. Pozn. překl.

koli půjdeš horou Urvinou podle chladné studánky mezi dvěma jedlemi, najdeš tam hrdinu Marka, ale mrtvého! Tři opasky dukátů má připásány. Jeden opasek požehnej Bůh tomu, kdo mé mrtvé tělo pochová; druhý budiž na ozdobu chrámů a ten třetí chromým a slepým, aby na Marka vzpomínali a písně o něm zpívali.“

Dopsal Marko list, připevnil jej na jedli a kalamář i s brkem zahodil. A již svléká modrý kabátec a prostírá jej na trávu; požehnal se, čapku sobolí si vlačil na oči a, milý Bože, svalil se, aby víc nevstal. Mrtev leží Marko u studánky od neděle do neděle; kdo šel okolo a královici spatřil, každý myslil, že Marko jen spí, a podál obcházel, aby ho nevzbudil.

Nahodil se tudy cestou také igumen⁴⁰ Vaso z bílého kláštera Vilindaru na Svaté hoře⁴¹. Jeho žák mu vedl koně. Uviděli hned Marka a také jim se zdálo, že spí; tiše přistoupili k němu. Ale když bystřeji igumen pohlédl, vidí, že na jedli se bělá list papíru. Bez prodlení jej čte a poznává z něho, že je Marko mrtev. Sklonil hlavu, klekl u mrtvého a hlasitě zaplakal. Potom odvazuje tři opasky zlata a dlouho přemýšlí, kde Marka pochovat. I rozhodl se nakonec, že ho zdvihne k sobě na koně, na mořský břeh odnese a pak po lodi na Svatou horu do bílého chrámu Vilindaru odveze. Odvezl jej do bílého chrámu a tajně ho tam pochoval, ale náhrobek mu nepostavil. Tak se Turci aspoň o Markovi nedovědí a nebudou se mstít na něm, na mrtvém.

40 Představený kláštera. Pozn. překl.

41 Za starých dob Athos, třetí skalnatý východní cíp makedonského poloostrova Chalkidiki, vybíhající do Egejského moře. Koncem IX. století stal se velkým střediskem řecko-byzantských mnichů a také srbských, mezi nimiž byli i členové rodin vladařských. Pozn. překl.

Za druhý opasek zlata dal igumen okrášlit mnoho chrámů, třetí pak rozdělil mezi chromé a slepé, aby o Markovi zpívali a jej velebili.

Lidové podání

Poslali vlka do káby

V kterémsi turecké vesnici chytili vlka a živili ho po několik dní, aby se ochočil, aby zvykl chlebu a soli a nedával již ovcí. I smluvili se jednoho dne Turci, když vyšli z modlitebny, že seberou na vlka peníze a pošlou ho s ostatními poutníky do káby⁴², aby, až se vrátí, odnaučil jiné vlky dělat lidem zle.

Vypravili tedy vlka, on se potom vrátil jako hadžija⁴³ a povídá Turkům: „He, moji přátelé, já už nejsem obyčejný vlk, ale *hadži-vlk*. Teď musím do hor, abych poučil své bratry a ostatní divou zvěř, aby lidem nedávala ovcí.“

Když přišel do hor, zavyl, a zvěř se mu přišla poklonit a úctu vzdát. Avšak lišky nepřišly, jen jedna stará, která se z daleka dívala, co zvěř bude činit a jak bude s vlkem hovořit. Vlk se tomu velmi podivil a ptá se staré lišky: „Co to, liško, že nepřišly tvé společnice?“ – „Věru, efendi-vlku, každá je v práci a chystají pro tebe slepice, aby ti po jedné darem přinesly a ty nescapal hladem, když ses už odřekl dávat ovce. Já jsem pro stáří s nimi nemohla, a proto mě poslaly za tebou.“

42 Doslovně *kostka*. Střed proslavené muslimské mešity (chrámu) v Mekce, ve vých. Arábii. Je to čtyřhranná stavba z hrubých tesaných kamenů a v jedné zdi je žerný kámen, snad meteorit. Kámen ten byl prý původně bílý, ale hříchy lidskými zčernal. Ke kábě putují ročně tisíce a tisíce vyznavačů islámu. *Pozn. překl.*

43 Mohamedánský poutník do Mekky k té svatyni. Pojmenování to zůstávalo již každému trvalým čestným titulem. I křesťanským poutníkům do Jeruzaléma tak říkali. *Pozn. překl.*

„A co to, že nejdeš ke mně blíž a jen stojíš opodál?“
„Abych ti pravdu řekla,“ povídá liška, „zdá se mi podivným
hadžija, který má čtyři nohy, ocas a zuby jako vlk!“

Vuk Vrčević

Nejlepší odkaz

Velmi bohatý člověk měl jediného syna. Když dítě vyrostlo a dospělo v jinocha, jinoch nemohl naléztí doma pokoje. I přišel jednou za otcem, aby mu dal hodně peněz, že půjde do světa. Otec mu učinil po vůli, a tak se jinoch vydal na cesty. Šel celý den a nevěděl, ani kde je, ani kam se má obrátit. Když bylo k večeru, zastavil ho náhle jakýsi stařec, dal mu pozdravení a ptá se ho, kam že jde.

„Jdu do světa,“ odpověděl jinoch.

„A víš-li, kam na noc?“

„Nevím,“ a jinoch šel dále se starcem.

„Až vyjdeš z tohoto lesa, uvidíš stranou stavení. Tam zajdi a přešpi,“ povídá mu stařec.

Na křižovatce se s ním jinoch rozloučil a šel, kudy mu stařec poradil. Když byl z lesa venku, skutečně vidí stranou dům, i obrátil se k němu. Když vešel do světnice, ptá se, může-li tu zůstat na noc. Domáci ho laskavě přijali a pohostili. Ale v domě ležel nemocný. Když bylo po večeři, nemocný pocítil veliké bolesti, a tu pojednou vejde do domu onen stařec, který jinochovi ten nocleh poradil. Stařec přistoupil k nemocnému, naklonil se k němu a vzal mu duši. Nikdo v domě nezpozoroval, když stařec pojednou zmizel, než toliko sám host.

Druhý den se jinoch s domácími rozloučil, poděkoval za pohoštění a putoval dále.

Šel celý den, a k večeru ho opět potkal onen stařec. Když mu dal pozdravení, ptá se ho:

„Kam, junáku?“

„Do světa,“ odpověděl jinoch.

„A víš-li, kde najdeš přežžení?“

„To věru nevím.“

„Hle, až přijdeš na konec tohoto pole, spatříš chaloupku, tam zajdi a přenocuj,“ řekl stařec, na křižovatce se obrátil a šel svou cestou.

Když byl mladík na konci pole, vidí tu chaloupku a jde tam požádat o nocleh. Domáci ho opět laskavě přijali a pozvali ke stolu. Ale i v tom domku našel nemocného. Po večeři se mu přitížilo a onen stařec se u něho opět objevil, vzal mu duši a zmizel. Nikdo ho neviděl než toliko sám host. Ráno se rozloučil s domáčími a zase kráčel dále. Putoval celý den a před večerem opět potkal toho starce.

Stařec mu dal pozdravení a ptal se ho stejně jako prve, kam se ubírá a kde bude nocovat. Mladík odpověděl, že neví, kam jde a kde ho nechají přespat.

I pravil mu stařec:

„Hle, konec této nivy je chaloupka a tam požádej o nocleh.“ S těmito slovy se rozloučil s mladíkem a obrátil se na druhou stranu.

Domáci hosta také rádi viděli a jak náležitě uctili. Ale nastojte! I tam ležel nemocný a s tím se stalo zrovna tak, jako po obakrát s těmi prvními. Po večeři přišel stařec, vzal nemocnému duši a zmizel. Nikdo ho neviděl než ten host.

Zrána šel mladík zase dál, a sotvaže byl kousek od domku, vstoupil mu do cesty opět onen stařec.

Když ho pozdravil, povídá mladík: „To je mi divné, že mi pořád vstupuješ do cesty a radíš nocleh, kde jsou nemocní, a ty jim duše odnímáš. Řekni mi, chceš-li i mně duši vzít?“

„Já jsem svatý Archanděl, který bere duše,“ odpověděl stařec. „I tobě ji vezmu jako každému.“

„A kdy se tak stane?“ vyzvídá mladík.

„První noc poté, co se oženíš, vezmu ti duši,“ odpověděl stařec a zmizel.

Mladík zůstal všecek užaslý a začal rozvažovat, co počít. I rozhodl se, že již dál do světa nepůjde, ale že se vrátí domů a že se ožení. „Když mám brzo umřít, ať je to hned!“ A tak se vrátil domů a řekl z čista jasna rodičům, že změní svobodný stav, aby už jednou došel pokoje. Rodiče se zaradovali a ponechali synu na vůli, aby si vyhlédl děvče, jaké bude chtít a odkudkoli. A syn dlouho neváhal a děl matce:

„Matko, v našem sousedství zůstává nosič, a ten má dceru na provdání. Tu mi vypros, tu jsem si oblíbil, jiné nechci.“ A sobě si povídá: „Když musím tak brzo ze světa, učiním aspoň šťastnými to chudobné děvče a její rodiče. Budou mít zač na mne vzpomínat.“

Otec a matka se nemálo podivili a začali mu vymlouvat ten nerovný sňatek, neboť to není jen tak – oni bohatí jako král a dívka načisto chudobná – dělnické děvče bez ničeho, jen s holou duší.

Ale jinoch se nedal odvrátit: „Buď tu, nebo raději pod černou zem půjdu, pod zelenou travu.“ Ale on té dívky ani dobře neznal, jen chtěl, aby byla po jeho smrti šťastna.

Konečně matka vstala a šla k tomu nosiči žádat o jeho dceru. Nosič a jeho žena užasli a domnívali se, že matka jinochova jen žertuje; ale když poznali, že tu nejde o žádný žert, zeptali se dcery, vzala-li by si toho a toho jinocha. Dívka se studem zapálila a skokem byla ze světnice. Rodiče pak zvolali: „Ať jsou šťastni a Bůh jim požehnej!“

Matka jinochova se vesele vrátila domů, že se námluvy dobře skončily.

Když byla dívka vyprošena a zasnubní dary přineseny, jinoch začal se připravovat na svatbu. Poprosil otce o tři sta míšků zlata.

Otec mu je beze slova dal a syn koupil tchánovi a tchyni za ně dům, dal tam navézt všeho, čeho třeba: ubrusů, prostěradel, měděného a leštěného nádobí a nábytku, nač si jen vzpomněl – vše jako u největšího boháče.

Když to zaopatřil, žádal otce o dalších tři sta míšků, aby nakoupil dívce šatů a ozdob: byly to zlaté řetízky, náhrdelníky, límce a čepečky hedvábné a zlatem vyšívané, veliké dukáty a perleťové sponky jak u ženy sultánovy, jako by si myslel: „Až umru, budou mít aspoň proč mi žehnat.“

Den míjel pomalu za dnem a blížil se stanovený den svatby. Jinoch uchystal radovánky královské... Celé město se sešlo.

Když potom zavedli mladé manžely do jejich pokoje, ženich vzal modlitební knihu a začal vzývat Boha; nevěstě kázal, aby šla spát.

Přišla půlnoc – dveře se samy otevřely a do světnice vstoupil zase ten stařec, který jinocha na cestách potkával. Jakmile vešel, dal pozdravení a řekl:

„Ej, jsi tu, chlapče?“

Ženich poděkoval a pravil:

„Jsem tu, starče, a přichystán. Víím, proč jsi přišel – chceš mi vzít duši.“

A stařec mu odpověděl: „Přišel jsem, pravda, jak jsem slíbil, ale mám rozkaz od Nejvyššího, abych ti život prodloužil ještě o čtyřicet let, neboť jsi učinil největší odkaz na světě – náramné štěstí jsi připravil chudičké dívce a jejím rodičům.“ To praviv, zmizel a mladí manželé užívali pak života v radosti se svými rodiči.

Veselin Čajkanović: Bosenská víla, 1902

Dva bratři

Byli dva bratři. Jeden měl ženu a děti, a druhý žil sám. Dědili po matce větší kus pole. Oba vždycky společně na tom poli pracovali, a cokoli se jim urodilo, po každé se o to upřímně rozdělili.

Jednoho roku oseli pole pšenící, a když přišla doba žní, bratři pšenici požali, pokladli na hrsti a svázali do snopů. Snopy snesli na dvě stejné hromady blízko sebe.

Když bylo po půlnoci, přišlo něco na mysl tomu bratrovi, který byl sám, i povídá si: „Můj bratr má ženu a děti, které je třeba živit. Není tedy po právu, aby můj díl byl stejný s jeho dílem. Půjdu a vezmu několik svých snopů a položím je na jeho. Nepozná to, a nebude proti tomu.“ Jak myslil, tak udělal.

Ale tu noc probudil se i druhý bratr a dí k své ženě: „Můj bratr je ještě mladý a žije sám. Nemá nikoho, kdo by mu v práci pomáhal a kdo by jej těšil, když je zarmoucen. Není to spravedlivé od nás, když my tolik snopů dostaneme co on. Vstaňme tedy a přeneseme jich několik na jeho hromadu. Nepozná to, a nebude proti tomu.“

Druhý den přišli oba bratři na pole a divili se, že jsou jejich hromady úplně stejné, jak byly; nemohli nikterak pochopit, kterak se to mohlo stát.

Druhou noc učinili zase tak. Opět odnesli jeden druhému po několika snopech na jeho hromadu. A k jejich velkému podivení byly hromady pšenice ráno opět stejné.

Konečně třetí noc začali dávat pozor, zdali by se ten zázrak nějak nevyzkoumal, a hle! Oba se potkali se snopy na zádech, když je přenášeli jeden druhému.

Dověděli se lidé, co oba bratři učinili, a myslili, že je to místo, kde ty dvě hromady pšenice stály, pro bratrskou lásku, která se tu tak pěkně projevila, i Bohu milejší a vzácnější než kterékoli jiné. Proto vystavěli na tom místě krásnou památnou kapli.

Ze sbírky Nik. Kasapíče a Drag. P. Iliče

Spravedlivý rozsudek

V Sarajevě ztratil nějaký kupec Žid zašitý míšek peněz a šel hned za hlasatelem, aby provolal, že dá sto grošů odměny tomu, kdo míšek najde. Když to hlasatel po ulicích rozhlásil, tu přišel jeden sedlák a nesl míšek: „Tady snad jsou, kupče, tvé peníze, které jsi ztratil.“

Kupec pln radosti popadl míšek, napáral jej a začal počítat; ale radost se mu hned obrátila v žalost, když si vzpomněl, že musí dát nálezci sto grošů odměny. I přemýšlí, jak by mu je nedal. Když peníze spočítal, řekl sedlákovi: „Ty sis tedy, pobratime, vzal již těch sto grošů, tady není víc než sedm set. Dobřes učinil! Děkuji ti!“

Sedlák se na ta slova nemálo zarazil; více mu bylo líto nespravedlivého obvinění než slíbené odměny, proto začal se Bohem dokládati, že se peněz ani nedotkl a že je přinesl tak, jak je našel. Ale Žid nepustil. Tak se ponenáhlu oba dali do hádky a jeden vedl druhého ke kadimu⁴⁴ na soud. Když oba po svém obyčeji přísahali, Žid, že bylo v míšku osm set grošů, a teď že je jich tam jen sedm set, a sedlák, že se peněz ani nedotkl a že je přinesl tak, jak je našel, tu moudrý kadi hned poznal, kdo mluví pravdu, a rozsoudil takto: „Vy oba jste v právu. Tys, obchodníče, ztratil osm set grošů, a tys, člověče, našel jen sedm set. Peníze tedy nejsou tohoto obchodníka, nýbrž někoho jiného. Proto si je, nálezce, odnes domů a ponech dotud, dokud nepřijde ten, který ztratil jen sedm set grošů. A ty, obchodníče, čekej, dokud se neobjeví ten, který našel tvých osm set.“

Vuk Stefanović Karadžić

44 Sudí. Pozn. překl.

Jak medvěd hlídal vinohrad

Kterýsi člověk se domluvil s medvědem, že mu bude hlídat vinohrad. Když přišel čas vinobraní, všichni lidé odcházeli do vinic; a tak také ten člověk naložil káď na vůz a jel do svého vinohradu. Když tam přijel, nenašel k své veliké žalosti ani hrozníčka, ani zrníčka; medvěd mu je všechny snědl. Člověk si sedl na konec vinohradu a dal se žalostí do pláče. Medvěd viděl člověka, že pláče; i on zesmutněl a odešel na druhý konec a začal také plakat. Když si tak oba hodnou chvíli povzlykali, člověk si utřel slzy, vstal, šel za medvědem a povídá mu: „Vidíš, brachu, každý hospodář má nějaké hrozny, jen já ani zrníčka. Pláču-li, není divu, neboť jsem nešťasten, ale řekni mi, proč ty pláčeš?“ A medvěd, aby ho potěšil, chlácholí ho: „Mlč, hospodáři, nenaříkej! Nemáš-li hroznů letos, budeš je mít příští rok. Ale jestliže se na mne prozradí, jaký jsem hlídač, nikdo mě do služby už nevezme. A to je to, proč pláči.“

Svetozar Ml. Bajić, Z Banátu

Zle nohám pod bláznivou hlavou

Jednou na Štědrý den po večeři sedíme okolo ohně u nízkého krbu. Gospodar a družina o všeličems rozmlouvají, aby si ukrátili noc; nikdo z nich neusnul, dokud badňaci⁴⁵ na půl nepřehořeli. I začala se družina také dohadovat, kterému tvorů je na světě nejhůř a kdo má největší trápení. Jeden dí: kůň, druhý: vůl; jiný, že dělník, a zase jiný, že námořník. Na mne šly dřímoty a hlava klímala, neboť mi bylo z horka u krbu až mdlo. Vtom zavolal gospodar: „Vuku, kdepak jsi? Oněměla ti ústa, nebo se ti vyrazil na jazyku puchýř?“

Ale já jsem na odpověď dlouho moudra nesháněl: „Nikdo z vás neuhodl. Nejhůře je nohám pod bláznivou hlavou!“ Kdekdo se mi dal do smíchu, jako bych řekl nesmysl.

Vyskočím a stojím podle nich jako vodou politý. Myslím, že bude nejlépe, když odejdu a doma si lehnu. Když jsem přišel před monastýr⁴⁶, napadlo již po celém poli cetiňském po kolena sněhu. Obrátím se, kudy mám nejbliž domů, a lehám si do přízemí. Ale co to? Převaluji se z boku na bok, a spánek nepřicházel. Vrtalo mi mozkiem, proč mých slov nevážili za nic, a lámal jsem si hlavu, jak bych je za to potrestal. Chytám se hned toho, hned onoho nápadu, ten je dobrý, onen lepší, až nakonec se držím toho nejmoudřejšího.

45 Pradávný obyčej jihoslovanský podpalovati dubová polena nebo přeřezané doubky na Štědrý den. Přitom se konaly různé obřady, jako: badňaci se posypávaly pšenicí a polévaly vínem. Památka to na nehasnoucí oheň na domácím krbu, která v některých krajích dosud nevyhynula. *Pozn. překl.*

46 Klášter Bohorodičky na Cetinji. *Pozn. překl.*

Když v monastýru již ulehli a pušky i gusle umlkly, vylezu kradmo z přízemí, naloupám kůry s borových polen a upletu z ní škorně na způsob medvědí tlapy. Potom si je navlékám na opánky, natáhnu bílé soukenné nohavice, pušku a kabátisko na ramena, hupkem do pole, abych je honem přeběhl, a dále si cestu razil. Pak se motám a skáči po roklích dobré dvě hodiny, pořád klikatinami, až se dostanu pod Pašovu hlavu nad klášterem staněvským⁴⁷. Tam dokola vyšlapu a propletu stopu jako zajíc, než zaskočí do pelechu. Pak se vysoukám na osamělý buk, sednu si do dvojatého kmene na chomáč zetlelého listí, svinu se do klubka, a maje bradu na kolenou, chumlám se do kabátu, abych neprokřehl.

Než se den probudil, zadul od Lovčenu větrík, onen přítel náš, který mění na den sv. Ilije rosu v led. Prsty mi mrazem zdřevěněly, uši a nos mám jako střechýle, že by mohl z nich po kousku jako sklo urážet. Honem ústa do hrsti a zas rukama tluku o bedra, aby mi krev načisto neztuhla. Kdyby mě tak někdo z vás tloukl, Bůh nade mnou, byl bych jej zabil!

Když se již rozednívalo a boží služby se měly začínat, uviděl kterýsi z klášterních jáhnů stopy ve sněhu. Rozběhne se, povídá druhému, druhý třetímu, a již se novina dostává k uším hospodářovým, že jakési zvíře, jakoby lev – Bože odpusť –, běhalo v noci po poli a zanechalo ve sněhu stopy: každá tlapa jako sloní!

Jak to gospodar uslyšel, hned popadl zbraně a svolává perjaniky⁴⁸, aby šli za ním zvíře stopovat. A tak jich jedenáct na Boží hod ráno, sousta nepožili, vyrazilo a motalo se po mé stopě. Lezou sněhem, upachtění padají, a ženy za nimi: „Pánbůh s námi, co nám to Štědrý den nadělil!“ – až se sotva živí doplazí na místo, kde se

47 Nedaleko Budvy v Přímoří. Pozn. překl.

48 Osobní stráž knížete. Pozn. překl.

křížem krážem stopa proplétala. „Ha!“ vzkřiknou někteří. „Tady ta šelma pešeší! Pušky k líci, jatagany po ruce, až dravec vyskočí!“

I pozdvihnou oči k buku – a nastojte! Vuk promrzlý a jako tříška mezi haluzemi schoulený! Rozpálení hněvem a hanbou byli by mě do ohně hodili, ale já, sebrav trochu ducha, slabým hlasem prosím: „Učinite mi milosrdenství! Nejsem vinen já, ale hloupý rozum lidský: Zle nohám pod bláznivou hlavou!“

A slova má zůstala mezi prvními, kterých lidé nezapomenou, dokud svět světem bude. – A gospodar, když se jeho hněv utišil, chvíli si odpočinul a daroval mi dukát.

*Z vypravování Vuka Dojčeviče⁴⁹,
Stjepan Mitrov Ljubiša, Srbská liter. Zádruha, sv. 67*

49 Po velkou část svého života dvořanem u Ivana Crnojeviće (Ivanbega), gospodara (pána, knížete) Zety a Černé Hory, a po jeho smrti u jeho syna Jiřího Crnojeviće. – Zemřel ve vysokém věku na konci XV. stol., o rok dříve, než se Jiří Crnojević vystěhoval s rodinou do Benátek. Za zimních večerů vyprávěl Vuk mladému knížeti Jiřímu o různých, namnoze veselých, žertovných příhodách, které na dvoře Ivanbegově zažil nebo o nich slýchal. Mnohé z tohoto vypravování se udrželo a zlidovělo. *Pozn. překl.*

Slívy za smetí

Hospodář měl syna, velmi hodného a slušného jinocha. Když dospěl k ženění, hospodář začal přemýšlet, jak by pro něho našel také hodnou a dobrou dívku. I napadlo ho, aby naložil na vůz pěkně zralých sliv, zajel do sousedních dědin a provolával: „Pojďte, děvčátka, dám slívy za smetí!“ Když přijel do jedné vsi, rozneslo se hned, že se nějakému člověku asi pomátl rozum, že dává slívy za smetí. Dívky, staré, mladé, honem čistí a shrabují po domech smetí, aby za ně dostaly pěkného ovoce. V jednom domě nametla ho dcerka plnou zástěru; druhá z jiného domu nese ho vrchem koš a zase jiná se chlubí – ubohá její matka! –, že by ho nanesla třeba za všecky jeho slívy, ale že ji mrzí tak dlouho se s ním po domě mést. A člověk dal každé dívce hodně sliv.

A hle! Tu běží ještě jedno děvče, svírá v hrsti trochu prachu a taky chce za něj slívy.

„A což, dívenko,“ ptá se jí člověk, „více už jsi přinést nemohla? Tohle je tuze málo!“

„Přinesla bych, strýče, ale víc ho doma nemáme. Sotva to jsem s matkou po koutech nasbírala,“ odpověděla stydlivě dívka.

A právě takovou člověk hledal. Viděl, že je to dívka čistotná, hned o ni pro svého syna požádal a pak žili všichni dlouho a šťastně.

Ze sbírky Svetozara Ml. Bajíce, z Banátu

Honil vítr čepicí

Kterási žena vyprala jednoho dne vlnu a prostřela ji po humně, aby oschla; a aby ji zloděj neukradl, poslala k ní hlídat svého muže. Muž hlídal, vlna schla, a to pojednou se strhl od severu vítr a začal vlnu modrchatí a z humna odnášeti. Vidí to z domu žena a volá: „Nedej přece tu vlnu odnášet, nešťastníče! Což jsem tě tam poslala hlídat jen zbůhdarma?“ Muž strachy nevěděl, co honem, popadl čepici z hlavy, začal běhat dokola po humně a čepicí mávat, aby zahnal vítr. I musila se tomu žena jen usmát a ptá se ho: „Co to děláš, můj ubohý?“ – „Což nevidíš? Honím vítr!“ odpověděl muž. „Kázalas mi přece hlídat vlnu, aby ji zloděj neukradl! A což není vítr horší zloděj než kdo jiný?“

Vuk Vrčević

CHARVÁTSKÉ

Vejce harambašou⁵⁰

Měli v kterémsi vesnici pět šest slepic, které snesly v posledních dnech jen deset vajec. V nešťastnou chvíli řekla jedna žena: „Vím já co, dám těm slepicím trochu soli, zdali by nenesly víc.“ I vzala hrst soli a nasypala slepicím. A jak se slepice soli nazobaly, pozdechaly a zůstalo jen těch deset vajec.

Přišli do té vesnice klášterníci a četníci a začali se domlout: „Co k večeri? Vejce!“ – I rozbili jim všechna vejce, jen jedno zůstalo. A to jedno povídá: „Co tu já samojediné v celé vsi? Uteku!“ A nebohé vejce se kulilo do lesa.

Přikulilo se a potká kohouta. Jen kohout vejce zahlédl, hned se ho ptá: „Kam se ubíráš, milé vajíčko?“

„Neptej se mne, milý kohoute! Nemohlo jsem to snášet, neboť kdokoli přišel do naší vsi na nocleh, hned se domlouval: Co k večeri? – Vejce! – A tak bylo nás deset, a devět jich rozbili, jen já jsem zůstalo na světě. A když jsem vidělo, že se nezachráním, uteklo jsem do lesa.“

„Zrovna tak bylo se mnou,“ povídá kohout, „neboť kdokoli přišel k nám do dědiny, začal se domlout: Co k večeri? Kohouta! – Bylo nás patnáct a všechny mé kamarády snědli – jen já tu zůstal na světě sám, a když jsem viděl, že není spásy, utekl jsem do lesa.“

Nu, a kohout a vejce se spřátelili a brali se pospolu tím lesem. Přijdou k jednomu kameni a zastali tam kočku. Ptá se macička vejce: „Kam se ubíráš, moje vajíčko, a ty, příteli kohoute?“ Odpo-

50 Vůdce hajduků a loupežníků. Pozn. překl.

vědělo vejce: „Ani se neptej, kočičko, ani mne, ani tady přítele kohouta, útrapy nás vyhnaly.“ –

„Útrapy?“

A vejce povídá: „Ach, milá kočičko, veliké útrapy! V našich vesnicích jsou špatní lidé a všechny naše pobili, jen my dva jsme zůstali, a když jsme viděli, že není již záchrany pro nás, tak jsme utekli, abychom ještě nějaký den mohli být na živu.“

„Ach, ty mé vajíčko, i ty, zpěváku, také mne takové trampoty zahnal, neboť v naší vsi lidé jsou také špatní. Když jim něco maso sní, hned je to na kočky: chytanou je a bijí a tak i jednu utloukli. Když se jim obilí ztratí, hned se rozkřiknou: Myši je sežraly, protože kočky je nechytají. A tak zas ubohou kočku bijí. Když se jim dítě o něco škráblo nebo uhodilo, hned řekli: Poškrábala je kočka, jak mu vydrapovala maso z ruky. A zase to odnese kočka. Mám už toho po krk, a proto jsem utekla do lesa. Buďme, prosím vás, přáteli!“

I spřátelili se vejce, kohout a macička a šli pospolu lesem. Když přišli na jednu louku, hle, osel se pase na louce! Jakmile spatřil vejce, kohouta a macičku, hned je pozdravil svým krásným hlasem a ptá se jich: „Kam se ubíráte, svorná družinečko?“

Odpovědělo vejce: „Nemůžeme snášeti útrap, milý oslíčku, neboť v našich vesnicích zlí lidé sužují nás a bijí; tak jsme to nemohli vydržet a utekli jsme do lesa.“

„I na mne došlo veliké trápení, neboť v naší vesnici, chce-li kdo s hrnci do kraje, naloží je na osla; chce-li kdo dříví přivézt, žene pro ně osla; chce-li vodu, naloží vědra na osla; chce-li pro sůl, osel ji musí přinést; má-li se hnůj na pole odvézt, zase jenom na oslu. Již se mi to zprotivilo, stříhnu ušima a klusem do lesa. Přijměte mě, milé vejce, kohoute a kočičko, mezi sebe, abych i já mohl s vámi putovati.“ Odpovědělo mu vejce: „Můžeš beze všeho s námi.“ A tak se také milý oslík dal s nimi lesem.

Když přišli k jedné vodě, kdo tam vodu nepije, jako beran? I ptá se beran: „Kam cestou, svorná družinečko?“ Povídá vejce: „Soužení nás dohnalo, můj věrný kamaráde.“ – „Jaké soužení?“ – „Velké soužení, a co tebe sem přivedlo?“ Odpověděl beran: „Ach, ani se neptej, můj malý bílečku! Mé stádo mělo velmi zlého pána, ten mé druhy prodal, jen já jsem zůstal, a vhodil na mne veliký zvonec a začal mě honit před ovce. Jak některá vlezla do škody, hned mě začal bít. To se mi omrzelo, nemohl jsem to již vydržet, a tak jsem utekl do lesa. Proto vás prosím, svorná družino, mohu-li s vámi?“

Vejce odpovědělo: „Proč bys nemohl?“

A tak se zdvihli vejce, kohout, kočička, osel a beran a putují lesem. Přišli na veliký trávník a na trávníku – vlk! Jakmile je spatřil, hned se ptal: „Kam jste se vydali, svorná družino?“ Odpovědělo vejce: „Soužení na nás přišlo, milý šedivče!“ – „Jaké soužení, můj malý bílečku!“ – „Soužení veliké, neboť zlí lidé v naší vesnici začali nás pronásledovat a trápit, až jsme to nemohli snášet, a tak jsme utekli do lesa.“ A tu vlk: „I na mne přišlo veliké trápení, neboť kudykoli jsem chodil a něco zmizelo, hned řekli: Vlk to sežral! A začali mě pronásledovat a bít. To se mi omrzelo, já do lesa, a teď půjdu s vámi.“

Šli lesem, a když přišli na jiný palouk, sedli si, aby si odpočinuli. A tu povídá vlk: „Co teď? Vyhladověl jsem, koho mám sníst?“ Hlásí se vejce: „Kdybys mě snědl, jsem maličké, ani by ses neoblízl!“ – „Na mně není než peří,“ brání se kohout, „a kdybys je oškubal, nic by ti nezbylo.“ Míca povídá: „Mám dlouhé drápy, celého bych tě podrápala!“ – Osel: „Já jsem sice veliký, ale na mně bys měl leda kosti.“ A beran: „Já jsem tlustý, nu mohl by ses dobře najíst. Zívni tedy, já se rozeběhnu a bez práce, živý vletím do tebe!“ Vlk vstane, roztáhne tlamu, a beran vlka rohy rovnou do čela. Vlk se svalil a již nedýchal.

Tu povídá vejce: „Hleďte, beran zabil vlka. Kdo jej ponese?“ Kohout namítl: „Já nemohu.“ A kočka: „Ani já!“ A osel: „Já jsem se naučil nosit, naložte jej tedy na mne.“

I naložili vlka na milého osla a šli, a tu pojednou přišli v lese k nějakému velikému domu. „V tomto domě zůstaneme na noc.“ Musili přelézt plot. Vejce se jak tak prokulilo, kohout se vyzdvihl na křídla a přeletěl. Kočka zařala pazoury do tyčky a vydrápala se. Beran se rozběhl a přeskočil. Jen osel nemohl nikam se svým břemenem; i ucouvne, taky se rozběhne, a přece nějak přeskočil, ale vlk spadl před plotem. A tak vešli do domu, a když tam přišli, dům plný vlků! Večeřeli právě a začali připíjet jeden druhému. Také vajíčku připili. Když mu připíjeli, vejce řeklo: „Bodež byste byli tak zdraví, jako tamten za plotem!“ Tu se vlci začali umlouvat: „Pojďme se podívat, co je za plotem?“ A když se podívali, vidí: zabitý vlk! A tak se polekali, že utekli. A když byli prostřed lesa, tu povídá jeden: „To jsme ale náramní bázlivci, utečeme, a je necháme v domě! Pojďme, vraťme se, co tam dělají?“

Ostatní odpověděli: „Ani se neodvažujme! Což jsi neviděl, že tamtoho zabili? Zabijí i nás!“ A ten jeden jim na to: „Co vám, vy hloupí, mohou udělat?“ – Co počít? – „I jen se vraťme! Vy zůstanete pěkně u plotu a já vlezu k nim do světnice. Nebojím se jich, protože jsem silnější než oni. Copak mi může to malé bílé? Co to kudrnaté, co to kohoutí napařovadlo, co to hubené veliké? Jak jen zívnu, tak to hubené uteče a to veliké bílé s ním!“

A hned se vraceli domů. Když byli u plotu, všichni se zastavili a jen ten srdnatý přeskočil a vešel do domu. A když jej tam družina spatřila, zarazila se: „Kam teď? Podívejte se, vlci jdou na nás a všechny nás sežerou!“ I povídá vejce: „Já vlezu do popela, kohout vyletí na trám, kočka vleze pod polici, osel za dveře, beran do kouta. A když vlk přijde, já budu pomalu foukat, on půjde

blíž, a jak také začne foukat, prsknu na něho a nasypu mu ohně do vousů. Kočka vyskočí zpod police a drápne ho do očí; beran bude v koutě rohy rachotit a osel ať tančí za dveřmi a zpívá svým krásným hlasem. Kohout ať skáče z trámu na trám a kokrhá!“

Vtom vlk za dveřmi. Vejde do světnice, a ve světnici nikdo! Ale vidí, že něco jako plamínek ohně prokmituje z popela. Přikročí k ohni, aby trochu naložil a viděl, kam ti odešli. Ale jen do ohně foukl, tu prsk a oheň se mu sypal do vousů. Kočka vyskočila zpod police a drápe vlka do očí; beran vyrazil z kouta a rohy na něho a kohout skáče z trámu na trám a nepřestává kokrhát. Osel dupe za dveřmi a řve. Tu vlk vyběhne ze světnice a za ostatními!

Když mezi ně přiskákal, začali se ho hned vyptávat, co a jak. „Ani se neptejte! Pro hanbu vám to nemohu říci! Ale abyste věděli: to maličké bílé se schovalo do popela, to kudrnaté pod policí, to kohoutí na trám, to bílé veliké do kouta a to veliké hubené za dveře. Vejdu do světnice - ve světnici nikdo, jen trochu ohně prosvitovalo. Přiblížím se a chci trochu přiložit, abych viděl, co udělali. Fouknu, a tu pojednou to maličké bílé z popela prsk a již mám plné vousy ohně! To kudrnaté skočí zpod police a rovnou mi do očí; to veliké bílé vyletí z kouta a nabírá mě na rohy; to hubené začne řvát za dveřmi: ‚Sem s ním, sem s ním!‘ A to kohoutí skáče z trámu na trám a křičí: ‚Podejte mi ho!‘ A chytit mě tak ještě ten hubený nebo kdyby mě podali tomu kohoutímu na trám, dům byl by mne nikdy víc nespáčil.“

Když slyšeli ostatní vlci, co se jejich druhovi přihodilo, hned byli ti tam jako bez hlavy, a dům zůstal vejci harambašovi a jeho družině. A milé vajíčko dělá podnes ve vlčím domě pána.

*Nikola Tordinac: Chorvatské bosenské pohádky,
Josip Pasarić: Chorvatský lidový žert*

Vlci

(Mytologická pohádka)

„Budu vám povídat pohádku o vlčích. A zrovna o vlčích, třebaže se říká: Není dobře vlka viděti ani na něho volati.“ Tak povídá na besedě starý lesník společnosti u teplých kamen za dlouhého zimního večera. A začal:

„Dokud jsem byl mlád, byl jsem do lovu celý divý jako kočka po myších. Ale chodil jsem jen v neděli a ve svátek. Potom jsem byl myslivcem, s puškou jsem uměl dobře zacházet a na lovu jsem míval štěstí.

Bylo to jednou před svatými Třemi králi. Smluvili jsme se se dvěma kamarády, že půjdeme číhat na vlky. Věděli jsme, kudy se toulají, probíhají a kde se scházejí. Mrzlo, jen praštělo. Jdeme tři dobře ozbrojení a teple oblečení na známé místo v lese. Sníh skřípal pod nohama, jíní se věšelo na vousy; zima jedovatá jako had. Noc byla jasná a obloha plná hvězd.

Abychom byli jistější, vybereme si každý nevysoký košatý dub, na tři sta kroků od sebe, vylezeme naň a usadíme se. Můj doubek byl zrovna před rozcestím. Sedím již hodnou chvíli, dvě dýmky jsem vykouril a mohlo být k půlnoci, když se cestou k mému dubu blížil vlk. Narovná se, opru se zády o větve a pušku do ruky. Nechtěl jsem vystřelit, až bych viděl, kam vlk zamíří. A hle, jde k rozcestí, zrovna proti mně, sedne si na cestu a zavýje jednou, dvakrát, třikrát. Vytí se rozléhalo po lese a daleko z lesa již se ozývají vlci ze všech stran. Dlouho to netrvalo, houští praská, vlci vyskakují za každým keřem. Nevěřím svým očím. Vlků se nahrnu-lo, že se nedali ani spočítat. Promnu si oči, a hrůza, vše se jimi jen

hemží. Trnu úžasem a údivem, vlasy se mi ježí, ani jsem nevěděl, kde jsem, co jsem, sním-li, nebo bdím. Strachy jsem zdřevěněl.

Vlci posedali na rozcestí a na cestě z obou stran po hromádkách jako čtyři. Nevím, nač jsem myslil. Snad na nic nebo všelicos o viděních, o strašidlech, o čertech, všelikém zlu.

Ten první vlk opět zavyl a ostatní po něm. Vyli, skučeli, štěkali a na tlapy drnkali jako zběsilí. Nedej Bože, abych ještě jednou něco takového slyšel!

Dlouho tak vlci vyli, když se pojednou drahou od saní blížila jiná tlupa vlků a před nimi cosi velikého a bílého jako vůl. A když tlupa přišla k rozcestí, stojí v čele tlupy bílý vlk a na něm, div divoucí, člověk s trojí hlavou! Málem že jsem z dubu nespadl!

Obluda na bílém vlku se postavila uprostřed rozcestí. Vlci opět zavylí, co měli hrdla, jednou, dvakrát, třikrát. Trojhlavec na vlku zatočil bičem, vlci ztichli, jako by je vodou polil, a žádný ani muk.

„Jste všichni pohromadě?“ ptá se obluda.

„Není tu ještě pajdavý lysák,“ řekl jeden.

„Zavolej ho!“

Vlk dlouho vyl a štěkal. A pojednou z lesa se ozývá hledaný pajdavec, belhá se a již se došourává k mému dubu.

Povídá trojhlavec: „Nuže slyšte! Rozdělím vám stravu na příští rok: Tobě, strakáči, a tvé družině dávám hříbata; hltounovi a jeho společníkům prasata; zrzkovi s rodinou kůzlata; dudákovi a jeho dětem jehňata; mourovatému a jeho rodině kobyly pečeni, dokud nebudou spolehlivější; klapzuba a jeho budou mít zajíce a srny; a tobě, mrkoune, a tvým dávám za trest zdechliny; tobě pak, slímáku, a tvým, co si nachytáte.“

„A co mně?“ ptá se pajdavec.

„Ty, až sníš tuhle toho na dubě, budeš se živit trouchnivými kládami, dokud tu zase nenajdeš jiného.“

Vlci opět vyjí, skučí, štěkají a drnkají na tlapy. Mráz mi šel po zádech. Konečně se vlci rozešli, každý kam který, a na rozcestí a na cestě ani noha po nich. Jen pajdavec se belhá blíž k mému dubu. Já dvojku k líci, natáhnu kohoutek – a cvak! Nic. Natáhnu druhý – rána jako hrom, až mě pažba udeřila po skrání. Chytím se větve a spouštím se dolů. Hledám vlka na rozcestí, po cestě, na dráze ve sněhu, okolo dubu. Po vlku ani památky.

Mým přátelům se již omrzelo čekat, a když slyšeli moje dvě rány, přišli za mnou.

„Neslyšeli jste vlky výt a skučet?“ – „Neslyšeli jsme nic.“

Povídám, co jsem viděl a slyšel. Kamarádi se diví, a nevěří; domnívají se, že si z nich tropím žerty. Ale když viděli, jak se třesu a jak mi zuby drkotají, vzali mě za ruce a vedli domů. Těžce jsem se rozstonal a dlouho nemohl z lůžka. Div že mě to život nestálo, a ke všemu mi začaly vlasy z hlavy lézt. Podnes dobře nevím, co se tehdy se mnou dělo. Děti,“ povídá stařec nakonec, „chraňte se chodit v noci na vlky! Slyšeli jste, jak jsem já místo vlka ulovil zimnici, a člověk může přitom pozbýti nejen vlasů, ale i života. Vlci jsou náramná havěť, jen co nejdále od nich!“

Ze sbírky Marcela Kušara

Králevic Marko

Šel Marko do chrámu, modlil se a přijal tělo Páně. Když z chrámu vycházel, potkal ho kterýsi Turek a ptá se ho:

„Což se i ty, Marku, modlíš a chodíš do chrámu? Vždyť přece není nad tebe silnějšího a mocnějšího v celé carské zemi?“

„Ba je, Turčíne, jeden, který je mocnější než já a než každý jiný. Proti němu jsme já i ty jen mravenečkové, a to je Bůh. Proti Bohu nic nemohu!“

Čítanka dr. Sigismunda Čajkovce

Co nikdy nebylo a nebude

Tři bratři šli na hon. Jeden měl s sebou křemen, druhý hubku a třetí ocílku, aby nikdo z nich, kdyby zajíce zastřelil, nemohl ho sám upéci a snísti. Když už dlouho v lese honili, zastřelil jeden zajíce; a všichni tři se kolem něho shrnuli a chtěli zajíce upéci, ale neměli ani ocílky, ani hubky, neboť ti dva je ztratili. Chvíli tak stojí a přemýšlejí, a tu daleko v lese spatřili oheň. Nejstarší bratr povídá: „Já tam doběhnu pro oheň, a vy tu zajíce hlídejte.“

Když přišel k ohni, viděl u něho seděti starce s dlouhou bradou, i prosil ho o několik uhýlků. Ale stařec mu řekl, že ho od sebe dříve nepustí, dokud mu nepoví, co nikdy nebylo a nebude. Jestliže mu to poví, že mu oheň dá. Bratr to nevěděl, a tak ho stařec uchopil a sedl si na něj. Ti dva tam nemohli se ho dočkat, a tu ten starší šel k ohni pro toho prvního. Když k ohni přišel, vidí svého bratra, jak stařec na něm sedí. I prosí ho, aby mu dal ohně i bratra. Stařec mu povídá to, co prvnímu. Ale ani ten druhý mu neuměl odpovědět, a tak jej stařec chytil a sedl si na oba.

Nejmłodší bratr nevěděl, co se to stalo, že ti dva nejdou, i šel tedy sám k ohni. Tam našel starce, an sedí na jeho bratrých. I prosí ho za bratry i za oheň, ale stařec povídá: „Řekneš-li mi, co nikdy nebylo a nebude, dám ti oheň i bratry.“

Tu přistoupil on ke starci a začal vyprávět: „Když se můj otec narodil, bylo mi šestnáct let; otec měl mít křticí list, proto jsem musil pro něj do nebe. Zatím jsem s bratry vyvezl na pole hnůj, ale protože bylo v noci tma, odvezli jsme jej na pole sousedovo. Tu přijde otec a povídá: Co jste to udělali, že jste zavezli hnůj na pole sousedovo? A my bratři nikomu nic, chytíme sousedovo pole

a sesypeme hnůj na pole naše. A z toho hnoje vyrostl v tu noc takový fazolový strom, že jsem ráno mohl po něm vylézt do nebe jako po žebříku. A když jsem do nebe vylezl, dostal jsem křticí list a chci dolů. Zatím přišel vepř a sežral ten strom, který pak to ušípané zabil. Co teď? Dolů nemohu, jdu tedy za jedním svatým, a ten mi prstem ukázal měch s otrubami řka: Vezmi si těch otrub, upleť provaz a spust' se dolů. Kdyby byl provaz příliš krátký, uřízni ho kus nahoře a dole navaž. – Vezmu tedy měch s otrubami, spletu provaz, spouštím se k zemi a – co vidím: provaz je příliš krátký! Tu jsem vzal ještě trochu otrub, spletu druhý provaz, přiváži jej k prvnímu, a ten již k zemi dosahoval. Spouštím se dolů, ale běda! Provaz se v půli přetrhl – a já stojím po pás k zemi! Seberu se a jdu domů pro motyku, abych se vykopal, a když jsem se vysvobodil, vidím na stromě sýkorku, jak se mi posmívá a brousí si o pahýl zobák. Dopálil jsem se, chytanu motyku, a po sýkorce! Z ní pak spadlo tolik peří, že jsem pod ním nemohl motyky najít. I zapálím peří, abych našel motyku, ale s peřím shořela i motyka – jen topůrko zůstalo. Jdu domů, dám otci křticí list a chci rozdělat oheň; ale po ruce nebylo ani kouska tříštky, a tak jsem vzal vaše vousy a jimi podpálil.“

Na to řekl stařec: „To, chlapče, nikdy nebylo a nebude.“ A dal mu bratry i oheň, a bratři si pak zajíce upekli.

Matija Valjavec: Národní pohádky z Varaždína a jeho okolí

Car a venkovan

(Muslimská z Bosny)

Jeden venkovan měl velmi pěknou hrušeň. Když na ní hrušky uzrály, umínil si, že jich trochu donese carovi ctí a darem. Natrhal tedy do košíku těch nejlepších a nesl je carovi. Když přišel do jeho paláce, stráž mu nedala před cara vstoupit a jeden z ní řekl: „Počkej, zeptám se napřed cara, zdali tě k sobě pustí!“ Strážce jde ohlásit venkovana, ale tu již jiná stráž vede do paláce dvanáct polapených hajduků a oznamuje to carovi. Car je kázal odvést do vězení. Stráž se vrátila, sebrala hajduky, a s nimi i milého venkovana. Ten se jí bránil, on že není z těch zbojníků, než darmo. Stráž mu řekla: „Ty jen nás chceš oklamat, abys mohl upláchnout!“

Teprve po delší době přišel car do vězení, jak mívával v obyčeji, aby některým vězňům udělil milost, a ptal se každého, proč se tam dostal. A jeden po druhém se omlouvali a že jsou po právu vězněni. Když přišel car k venkovanu a ptal se ho: „A proč tebe sem přivedli?“, venkovan mu vše vypověděl podle pravdy. Car ho vyslechl, propustil z vězení a řekl: „Jdi k mému pokladníku a požádej, co si jen budeš přát.“

Venkovan odešel k pokladníku a řekl mu: „Car kázal, abys mi vyplatil z jeho pokladny pět grošů a našel mi nějakou bibli a sekyru.“ Pokladník se podivil, ale vyplatil mu pět grošů a dal přinést muslimskou bibli (korán) a sekyru. Na dvoře ho viděl car; hned ho zavolaal a ptá se ho: „Kolik jsi požádal od mého pokladníka?“ Venkovan mu ukázal pět grošů. „A proč jsi nechtěl víc?“ táže se car.

„Za víc ty hrušky nestály.“

„A k čemu neseš sekyru a bibli?“

„Sekyru, jasný care, jsem si ještě vyžádal,“ odpověděl venkovan, „až přijdu domů, že tu hrušeň vytnu, a bibli, abych na ni přísáhl, že už nikdy nepřinesu carovi hrušek ctí a darem.“

Car se usmál a venkovana bohatě obdaroval. Venkovan pak pěkně poděkoval a cestou domů si jen zpíval.

*Ze sbírky Josipa Pasariće, z časopisu Behar IV,
podobnou pohádku napsal též Vuk Vrčević*

Řeholník a turecký car

Přihodilo se, že turecký car⁵¹ rozkázal vyhnat všechny řeholníky ze svého carství, ale přece jim dovolil něčím se obhájit, aby nemusili ze země. Dal si zavolat k rozmluvě opata. Jestliže mu odpoví dobře na tři otázky, že mnichy v svých zemích ponechá. Ale zrovna toho času odjel opat někam za hranice, a místo něho nechtěl nikdo k carovi jít. Tu vstane kuchař a povídá: „Dovolíte-li, půjdu já.“ Dovolili mu a kuchař šel k carovi.

Car mu dal první otázku; ptá se ho: „Poslyš, mnichu, pověz mi, kde je polovice světa?“ A mnich řekl: „Oj, care, zrovna zde, kde sedíš. Nevěříš-li, jsi car, můžeš to dát změřit.“ Druhý den dal mu car druhou otázku: „Pověz mi, mnichu, co pořád dělá Bůh?“ Mnich odpověděl: „Ej, care, nevidím skrze strop, pojď, vyjedeme si ven.“ Jede mnich na oslu a car na skvělém koni. Mnich se dívá, co Bůh dělá, a povídá carovi: „Ej, milý care, jak bych mohl vidět, co Bůh dělá? Maličký je můj osel, dovol, sednu si na tvého koně.“ I vyskočil mnich na koně a car obkročil osla; mnich pak povídá: „Ej, care, Bůh se diví, že mnich jede na koni a car sedí na oslu.“ Třetího dne dal car mnichovi třetí otázku: „Pověz mi, mnichu, co si myslím?“ Mnich nečekal dlouho s odpovědí a řekl: „Ej, milý care, ty si myslíš, že mluvíš s opatem, a on je to zatím jen jeho kuchař.“

Tu si pomyslel car, když je kuchař tak moudrý, jak teprv opat, a nechal již mnichy na pokoji.

Ze sbírky Matiji Valjavce, Chorvatské Záhoří

51 Srbové nazývali i turecké sultány cary podle názvu svých panovníků od dob cara Dušana, jenž si dal ten titul. *Pozn. překl.*

Zajíc

Vyběhl zajíc na slunce a pojednou spatřil stín, který vrhaly jeho veliké uši. Domníval se, že to před ním stojí nějaké hrozné dvojrohé zvíře; i lekl se a divoce začal utíkat. Ale v běhu stále jej provázel ten jeho stín, a tak strachy utíkal ještě víc.

Konečně zaběhl do chládku hustého keře, kam sluneční paprsky již nedopadaly a kde pojednou zmizel i jeho stín. Tím i strach zajíce opustil. A když si ubohý hrdina odpočinul v svém bezpečném útulku, vzdychl si šťasten, přešťasten: „Chvála ti, Pane Bože, že jsi mi dal tak rychlé nohy, neboť bez nich by mě to dvojrohé zvíře bylo roztrhalo!“

Lidová, z čítanky, již sestavil dr. Vl. Petz

SLOVINSKÉ

Vodník a hoch

Jeden hoch se velmi rád koupal. Nevydržel doma, ani když voda v rybníce po velkém dešti vystoupla jako o povodni. Šel k rybníku; nedbal, že mu to rodiče zakázali.

I přišel, svlékl se, a již byl ve vodě. Ale že voda byla vysoko vzduta, odnesla jej. Hoch házel a hrabal rukama a třepetal sebou na všechny strany. Křičel a plakal, co měl hrdla, až ho zaslechl i sám vodník na dně rybníka. A ještě dobře, že ho zaslechl, neboť by mu bylo za okamžik nateklo do úst a hoch by se byl ztratil jako ve snu.

Když vodník přispěchal, hoch již na vlnách omdlával a vlny jej odnášely. Vodník nestrpěl, aby kdo živý přišel do jeho království; proto každého, kdo spadl do vody, napřed utopil, ale ten drobný hošík se mu náramně líbil. Bylo mu ho líto, kdyby měl zahynout, a proto si umínil, že hochu zachrání. Vždyť se taky cítil osamělým v své prostranné vodní říši. Jak se tedy radoval z toho sličného chlapce! „Budu mít společníka,“ povídal si.

I vzal ho do náručí a nesl do svého překrásného zámku na dně rybníka. Položil hochu na skleněné lůžko, jež stálo prostřed světlice, a ta byla taky skleněná. Potom nepozorovaně čekal v úkrytu, až se hoch probudí. A když hoch procitl, rozhlíží se kolem sebe a vidí, že leží na skleněném lůžku ve skleněné světlici. U lůžka byl postaven stolec plný křišťálových hraček a jejich lesk a krása hochu úplně oslepily. Bere do ruky hračku za hračkou a hraje si s nimi, ale za chvíli si vzpomněl na domov a dal se do lítostivého pláče.

V okamžení byl vodník u něho a ptá se ho, proč pláče.

„Pro náš dům,“ odpověděl hoch a opět plakal a plakal. Vodník se ho znova ptá: „Což je váš dům krásnější než toto všechno mé bohatství, které před sebou vidíš?“

„Je o mnoho krásnější,“ zanikala hochova odpověď v jeho slzách a nářku.

I viděl vodník, že každé slovo by bylo marné, a proto odešel. Hoch se pak upokojil a usnul. Vodník se k němu opět tiše přiblížil, vzal jej a zanesl do druhé světnice, která byla ze samého stříbra, a na stolku vedle lůžka leželo plno stříbrných hraček. Když hoch otevřel oči, udiven se dívá na toto bohatství; sáhne po hračkách, ale ani ty ho dlouho nebavily. Přál si mít u sebe bratra a sestru, s nimiž si doma hrával. A opět spustil žalostný nářek! Ani se upokojit nedal!

Vodník přiskočil, konejší ho, a když hoch usnul, odnesl jej do třetí světnice. Vše v ní bylo z nečistšího zlata, stěny, stolek, hračky i lůžko, na něž ho vodník položil. Hoch slýchal již dříve vyprávět o skvělých pokladech, ale nikdy si nepředstavoval, že by mohla být takováhle nádhera, která jej tu obklopovala. Jí okouzlen sáhne po hračkách, a tu pojednou mu přišli na mysl otec a matka, a z lítosti po nich se dal do pláče ještě žalostnějšího.

„Což jsou ti otec a matka milejší než ryzí zlato?“ divil se vodník, jenž nikdy nepocítil, co je rodičovský domov. I nabral ještě nejlepších perel a drahého kamení z hlubin svého vodního království a narovnal to před hochem. Vše se jen jiskřilo a zářilo, jako by okolo oheň plamenem hořel.

„Ještě jsou ti otec a matka milejší než tyto poklady?“

Hoch zavíral oči před tolikerým jasmem. „Darmo mi ukazujete zlato a lesklé kamení,“ odpověděl. „Mně jsou moji rodiče dražší než tvé poklady, ba než celý svět.“

Tu vodník viděl, že hochem ničím nezkonejší. Čekal tedy, až únavou usne; potom jej vzal do náručí a nesl opatrně z vody ven na

břeh, kde ležely hochovy šatky. Než však odešel, naplnil hochovy kapsy zlatem a perlami.

Slunce probudilo hochu ze spaní; viděl, že zase leží na břehu u vody; vstal a oblékl se. Nevěděl však, nač si právě vzpomínal o vodníkovi a jeho království, zdali to snil, nebo skutečně zažil. Ale když si sáhl do kapes a našel, co v nich bylo, uvěřil, že to byla přece jen pravda. Skokem pádil domů za otcem, za matkou, za bratrem a za sestrou. Ti už v pláči jistě mysleli, že se jim utopil. A když ho spatřili, radosti nebylo konce, zvláště když se vystěhovala i chudoba z jejich domu, který si potom znova postavili. Hoch se chodil opět koupat, ale jen když voda byla klidná a na mělčinu, kam vodník nepřicházel.

Avšak vodníka, když se vrátil do svého království, trápila od toho času ukrutná žalost. Domníval se, ubohý, že má v svém zámku největší poklady světa, ale nyní věděl, že lidé na zemi mají poklady ještě větší: otce, matku a děti, kterých on neměl. A to ho tak bolestně dojalo, že tři dni bez přestání plakal, až se břehy u rybníka otrásaly a voda na něm zase šuměla jako o povodni. Potom začal prohledávat kdejaký koutek v svém zámku, zdali by v něm přece jen nebyla některá z těch drahocenností, kterých on nikdy nepoznal, ale dosud prý nic nenašel.

Z tolminských pohádek, zapsal Andrej Šavli

Jak učený člověk řídil svět

Žil kdysi učený člověk a nebyl s ničím spokojen, co Bůh na světě stvořil a jak to zařídil. Myslí, že by on lépe světem vládl než Bůh sám. Proto prosil Boha, aby mu svěřil na nějaký čas vládu nad světem. Bůh to učinil a dovolil mu, aby si vyžádal vše, čehokoli by k tomu potřeboval. Učený člověk si to vybral a domníval se, že má již vše potřebné k svému panování, ale na jedno zapomněl; na vítr. I vládl spokojeně celé jaro a léto. Vše mu krásně rostlo, nalévalo se a kvetlo, ale když přišla doba žní, byla všechna pole potažena pavučinami, protože nebylo větru, aby je protrhával. A tak se všechno obilí pod nimi udusilo.

Janez Majciger, časopis Kres, 1884

Sudičky usoudily dítěti, že do něho uhoří boží střela

Chodil po vsích žebrák. Nedaleko jedné vesnice ho překvapila noc. I zaklepal na první dveře a prosil o nocleh. Žena, kterou prosil, mu povídá: „Můj milý človíčku, nemohu vám dát nocleh; dostanu v noci děťátko a vy byste neměl u nás pokoje. Vždyť vidím, jak jste unaven a že byste si rád odpočinul.“

„Nu, ať nemám pokoje, matičko! Prosím vás, dopřejte mi jen zůstat pod střechou, však já si už nějak odpočinu.“

Žena mu tedy dovolila a žebrák vešel do domu. Čeládka a hospodář byli ještě v lese pro dříví, doma zůstala jen děvečka. Když se dítě narodilo, šla děvečka honem zatopit a ohřát pro ně vodu. A tu přišly sudičky⁵² tomu děťátku usoudit. Žena ležela jako neživá, děvečka byla venku a žebrák, jenž prosil o nocleh, nemohl usnout, a tak slyšel, co sudičky tomu dítěti soudily.

První řekla: „Já mu dávám, aby se za tři léta utopilo v té studni, co je na dvoře.“

Druhá pravila: „Ne, ať vyrostete veliký, ať je z něho voják a zahyne na vojně.“

Třetí pak povídá: „Ne, ale až naplní třináct let, třináct dní, třináct hodin a třináct minut, ať ho boží střela z jasného nebe na padrtí rozdrtí!“ A při tom zůstalo. Sudičky pak odešly.

52 Sudičky byly prý ustanoveny od Boha, aby usoudily dětem při narození, co které za života potká. Když mu usoudily něco zlého, mohlo se od toho později vysvobodit jen zbožným životem. Málokomu bylo dáno je v domě u lůžka spatřit, ale ještě i podnes prý dětem soudí. *Pozn. překl.*

Když se žebrák dočkal rána, povídá hospodáři: „Mohl bych vám, hospodáři, povědět něco nového.“

Hospodář byl zvědav, co by to bylo, a ptá se ho; ale on mu nechtěl ještě nic vyjevit.

Slíbil jen, když ho tuze prosil, že přijde opět za sedm let a tehdy že mu všechno řekne.

Za sedm let vskutku ten žebrák přišel, a když viděl, že je chlapec rozumný, radil hospodáři, aby ho dal do školy. Otec ho poslechl a hoch se naučil ve škole více za den než jiní za rok. Ale žebrák ani potom nechtěl nic povědět; až prý zas přijde za dvě léta, tehdy že mu všechno vyjeví. A také to učinil. Za dvě léta stařec přišel a povídá, jaký sudičky vyřkly o dítěti soud, když se narodilo; že do něho uhodí boží střela z jasného nebe v třináctém jeho roce a v třináctém dni, v třinácté hodině a o třinácté minutě.

Aby se tak nestalo, otec ihned začal svážeti kamení a železo. To vše připravoval, aby vystavěl dům, do kterého by syna zavřel a tak předešel neštěstí, že by ho boží střela mohla zasáhnout. Devět sáhů široký a devět sáhů vysoký dal vystavěti ten dům a železem jej upevnil. Když byl dům hotov, když léta, dni a hodiny minuly a čas vypršel, kdy měl být syn bleskem zabit, řekl mu otec, aby vstoupil do toho domu. Syn se vzpěchoval tak učiniti. „Nač bych vstupoval do takového vězení?“

Když se již po třinácté hodině blížila třináctá minuta, povídá otec: „Vidiš, synu, ty musíš umřítí dnes o třinácté hodině a třinácté minutě. Dal jsem proto dům postavit, abych tě zachránil před smrtí, kterou ti sudičky předpověděly. Spěš tedy honem, je svrchovaný čas; blesk nepronikne železnými dveřmi ani silnými zdmi.“

„Hledte, můj otče,“ odpověděl syn, „je-li mi už tak souzeno, abych zahynul, boží trest mě může postihnout kdekoli jinde.“

To řekl, vzal modlitební knížku a vyšel ven do polí.

Sotvaže minula třináctá minuta, tu se pojednou na jasném nebi zablesklo, blesk udeřil do toho nově postaveného domu a rozbil jej na padrt'.

A syn v poli zůstal živ a zdrav!

Matija Valjavec, z Kraňska, Novice, 1857

Králevic Marko u správy boží

Zestárlá matka pravila k synu králevici Markovi: „Kdykoli se vydáváš na cestu, pokaždé se třesu. Z násilí se rodí jenom násilí, z nedobrého jen zlé. Již se mi omrzelo den co den práti tvá krvavá roucha. Vezmi, synu, pluh, přeorej široké pole, otcovo dědictví, zasej je bílou pšenkou, abys v božím klidu obživil sebe, mne a svou sestru Báru.“

Marko poslechl. Zapřáhl čtyři těžké voly, přehodil přes plece junáckou mošnu s chlebem a masem a jel orat slunné stráně a úrodné doliny. Oral, a každá brázda byla na sáh hluboká, na tři široká.

Tu se pojednou přihnali turečtí janičáři⁵³ po silnici. „Ejhle junáka s voly v jařmu!“ vysmívají se oráčovi. Marko slyšel výsměch a nepohnul okem ani koutkem úst, ale pobídl voly, upřel se v pluh, a vykrojil před janičáry brázdu na silnici na sáh hlubokou, na tři širokou.

„Hej, Marko, stůj a neorej nám carské silnice!“

„Hej, Turci, stůjte a nešlapte mi oranice!“

Ale Turci s hlukem a křikem se pustili přes jeho brázdy. Marko neměl zbraně, vypráhl tedy voly a pluhem vší silou bije do Turků.

53 Z tureckého slova jeni – čeri – nová četa. Vybrané vojsko, garda, kterou první sestavil tur. sultán Orkan z poturčených křesťanských zajatců. Vojsko to bylo doplňováno hlavně ze srbských hochů, které si Turci brali jako krevní daň, když se Srbsko dostalo po bitvě na Kosově do jejich moci. Janičáři byli dobře placeni a měli mnohé výsady, proto k nim přistupovalo mnoho mladých lidí jak tureckých, tak i křesťanských. Po četných vzpourách bylo to vojenské zřízení r. 1826 násilně potlačeno a zrušeno. *Pozn. překl.*

Turci popadali na zem, a sotvaže se vzpamatovali, ti tam a zanechali mu tři měšce pokladů.

Vesele si Marko zpívá a vrací se do bílých dvorů. „Nakvap jsem dooral a zasil, matko, a ještě kvapněji se mi urodila bílá pšenka. Hle, tu máš tři měšce zlata, tvé je, a budeš mít dost na stará léta!“ Ale matka neměla z toho žádného potěšení. Zlatých peněz ani se nedotkla a nepřišla celý týden k obědu ani k večeři.

Trápil Marka matčin zármutek. Miloval svou matku i umínil si, že se pokusí změnit svůj život po její vůli. Ukořistěné poklady rozdělil mezi sirotky.

Uplynulo několik neděl, a on se z domu ani nehnu. Modlil se a postil; a když se přiblížil hod božího narození, za svítání vstal, odjel na rovné Kosovo⁵⁴, tam se vyzpovídal v bílém chrámu z krvavých činů a přijal tělo i krev Páně.

Staré matce se líce vyjasnilo: „Bůh s tebou, Marko, dost krve jsi prolil, obmyj tedy svoji duši! A poslyš ještě, co ti povídám: Když pojeděš k boží správě, neber s sebou zbraně, abys nepřišel ke stolu Páně s poskvrněnou rukou!“

Marko poslechl. „Sestro Báro,“ řekl, „osedlej mi Šarce věrného, ale bitevní šavli mi na cestu nedávej!“ Sestra koně přistrojila, dala mu uzdu a pokryla mu hřbet šedou medvědinou. A protože věděla, kolik nepřátel Marko má, nezapomněla zastrčit jeho šavli pod sedlo, pokryté také medvědí koží. Marko vyskočil na Šarce a sestra mu pravila: „Až bude s tebou, Marko, zle, přikloň se k jablku sedla!“

Marko slyší i neslyší, co mu sestra káže, rozloučil se s ní a jechal za studeného ranního šera. Slunce stálo již vysoko, když dojel

54 Veliká kotlina v jižním Srbsku, místo, kde byli Srbové poraženi od Turků r. 1389, a zároveň místo nových nadějí ve vzkříšení lidu. Pozn. překl.

na rovné Kosovo. Tu mu pojednou dolehly ve sluch křik a nářek a chřestění železa. To třicet Turků hnalo mu naproti tři řady zajatců řetězy spoutaných: v jedné řadě byly krásné dívky, v druhé štíhlí jinochové a v třetí mladé ženy.

Marka nesmírně zabořilo srdce; obrátil Šarce stranou a zakryl si oči, aby nešťastných neviděl. Ale jedna z dívek hned ho poznala. Hlasitě vykřikla a řetězem zařinčela: „Králevici Marko, po Bohu bratře, proč se odvracíš od ubohých? Abys neviděl posestrimy Růže? Když jsi raněn ležel v našem dvoře, ošetřovala jsem tě s matkou a žízňivého napájela. Tehdys mi přísáhl, že mi budeš pobratimem. Na rozloučenou mi aspoň pohledu dopřej!“

Marko ihned zaráží Turky v cestě: „Stůjte, Turci, vykoupím zajaté! Kolik zlata chcete za ně?“ Velitel jej pohrdavě změřil: „Zbabělče! Kdybys ty měl tolik zlata, co mi ho nabízíš, nejezdil bys po světě s holýma rukama! Vari z cesty, chceš-li mít hlavu na rameňou.“ Ale pokynul, a ze všech stran se na Marka hnali Turci.

V Markovi vzkypěla krev. Jak mu bylo líto, že nechal doma zbraně. Ale v pravý okamžik si vzpomněl na sestřina slova. Opřel se vpředu o sedlo a div, rukou nahmátl šavli pod medvědí koží. I vytrhl ji a bleskem jí zamával. „Když jste nedali zajatých za zlato, vezmu si je bez výkupného!“

Turci prchají, Marko za nimi a šavle jen svištěla. Ani noha z pole neutekla. A tak Marko osvobodil zajaté z okovů a rozdělil mezi ně turecký plen. Potom jel dále, až přijel před bílý chrám.

„Králevici Marko, nešťastníče!“ uvítal ho šedivý kněz. „Což ani do chrámu nemůžeš vejít jinak nežli s rukama po loket krvavýma? Krev z tebe kape a šavle i hlava Šarcova jsou jí potřísněny!“

Marko zkroušeně se vyznává, jak vyjel z domu a co mu cesta přinesla. Kněz poslouchá, poslouchá, požehnal Marka a podal mu tělo Páně řka: „Když jsi vysvobodil bratry a sestry od otroctví, to

je zrovna tolik, jako kdybys postavil oltář. Dělej zas, jak jsi dosud dělal, a já ti budu vždy žehnat a tělem božím přisluhovat.“

A s jasným lícem se Marko vracel do bílého Prilipu.

Frane Milčinski, z lidového podání

Sedmero lží

Jedna matka měla dceru tak sličnou, že se jí žádná v kraji nevyrov-
nala. Mnoho mladých jinochů se o ni ucházelo, ale matka každému
jen řekla: „Kdo chce mou dceru dostat, musí tak dlouho se mnou
rozmlouvat, až mu řeknu, že lže.“

U jistého hospodáře sloužili tři čeledínové, a toho nejmladšího
nepokládali zrovna za nejchytřejšího. Kterýsi den měli vozit hnůj
na pole okolo zahrady té ženy.

Ráno se chlubí nejstarší čeledín: „Dnes pojedeme okolo té báby
a budeme s ní tak dlouho rozmlouvat, až ji popleteme a ona řekne:
To je lež!“

Nejmladší povídá: „Také já s ní budu rozmlouvat!“

I jel tedy nejstarší a řekl: „Dobré jitro! Co děláte, máti?“

Žena dí: „Pleji zelí.“ A mladík v rozpacích nevěděl, co dále, aby
mu řekla, že lže.

Přijel druhý čeledín a povídá: „Dej Bůh dobré jitro! Co děláte, máti?“

Žena odpověděla: „Okopávám zelí.“ Ale také on byl s rozumem
v koncích.

Potom přijel s vozem ten nejmladší a dává se s ženou do řeči:
„Dej Bůh dobré jitro! Co děláte, máti?“

Žena odpověděla: „Okopávám zelí!“

A mladík: „Ó, to my jsme ho už dávno nakrouhali devět kádí!“

Žena mu na to: „To je dobře.“

A mladý čeledín: „Nebylo to dobře, všechno nám shnilo.“

Žena: „To je zlé!“

Mladík: „Nebylo to zlé; my jsme je pak vyvezli na pole a tam
z něho vyrostly silné duby.“

Žena mu: „To je dobře.“

Mladík: „Nebylo to dobře, duby byly trouchnivé!“

Žena: „To je zlé!“

Mladík povídá: „Nebylo to zlé, protože tam bylo plno včel a medu.“

Žena: „To je dobře.“

A mladík jí řekl: „Nebylo to dobře. Přišel medvěd a snědl všechnen med.“

Žena: „To je zlé!“

A mladík: „Nebylo to zlé! My jsme medvěda zabili a vytlačili z něho devět sudů medu.“

Tu se žena již náramně dopálila a zvolala: „Cákryš! To už je namoutě ukrutánská lež!“

A tak nejmladší dobyl té sličné nevěsty, třebaže se všichni o něm domnívali, že nejedl vtipnou kaši...

Matija Valjavec: Národní pohádky, Pušenci u Ormuže v již. Štýrsku

* * *

Upřímní zpěváci

Když chodil Kristus Pán se sv. Petrem po světě, přišli do vísky a tam v jednom stavení tak líbezně zpívali, že se Kristus Pán zastavil a poslouchal. Svatý Petr pak šel dál. Když o kousek zašel, poohlédl se, a Kristus tam ještě stál. Svatý Petr šel zase kousek cesty, a když se opět poohlédl, Kristus Pán tam stále tiše poslouchá. Tu se konečně sv. Petr obrátil a šel za Kristem a poslouchali ty písničky oba.

Za hodnou chvíli dali se k jinému stavení. Také tam zpívali. A tu sv. Petr zůstal stát, aby zase on poslouchal, a náramně se tomu zpěvu divil. A Kristus pravil: „Čemu se tak, Petře, velice divíš?“ A sv. Petr odpověděl: „Já se, Pane, velice divím, že ty jsi zůstal u toho stavení, kde zpívali světské písničky, a tady, kde se rozléhají nábožné, ani se nezastavíš!“

„Můj milý Petře,“ dí Kristus, „tam zpívali světské písničky, ale se vší upřímností, kdežto tady je slyšeti nábožné písně, ale bez srdce!“

Jan Arnošt Smoleř: Pěsničky, 1843

Chudobný muž

Byl kdysi chudobný muž a měl mnoho dětí. Když jednou zašel do města, koupil plný měch žaludů. Doma je rozdělil mezi děti; zbyl jen jeden a ten položil na pec, a hle, vyrostl z něho velikánský dub, který pronikl stropem a střechou a dosahoval až do nebe.

Jednoho dne řekl ten muž své manželce: „Co myslíš, milá ženo, rád bych vylezl nahoru a podíval se, jak je nad námi.“ – „Pro mne, můžeš!“ odpověděla žena a chudobný muž lezl po dubu z větve na větev. Tu se pojednou octl u nebe a před ním stála velká brána. Ve strachu zaklepal na ni. Milý Pán Bůh se ptá vrátného: „Podívej se, Petře, kdo to klepe na bránu?“

„Kdo tam?“ volá sv. Petr. „Chudobný muž, který má mnoho dětí,“ bylo slyšeti odpověď. Svatý Petr chvátá za Pánem Bohem a oznamuje mu, kdo to před nebeskou branou stojí.

„Dej mu šest chlebů,“ řekl Pán Bůh. Svatý Petr učinil, jak měl poručeno, a chudobný člověk vesele seskakoval dolů a volal již zdaleka na ženu: „Mně dobře, tobě dobře, našim dětem dobře!“

Potom rozdělil chléb; děti byly s ním brzy hotovy.

„Poslouchej, milá ženo,“ ptá se manželky, „neměl bych vylézt ještě jednou nahoru?“

„Proč ne?“ na to mu žena. Muž vylezl opět nahoru a zaklepal na nebeskou bránu.

„Jdi, Petře, a podívej se, kdo to tam klepe.“ Svatý Petr šel a nese Pánu Bohu zprávu. Pán Bůh praví: „Petře, dej mu koš dobrých housek, co stojí ve světnici na stole!“

Svatý Petr dal muži koš chutného pečiva.

Chudobný muž pak zase lezl pln radosti dolů a volal již zdaleka na ženu: „Mně dobře, tobě dobře, našim dětem dobře!“ Když pak housky snědli, žádal si upřímně opět něco přinést a ptá se manželky:

„Řekni mi, ženo, neměl bych se ještě jednou nahoru odvážit?“ – „Nu, tak tam vylez!“ pobízela ho manželka, která si vždy ráda na něčem dobrém pochutnala.

Když se muž dostal nahoru, takovou silou na bránu zabušil, až se nebesa otřásla.

„Jdi, Petře, běž, kdo to venku tak bouří?“ Svatý Petr se podíval a pravil potom Pánu Bohu: „To je zase ten chudobný muž, co má tolik dětí!“

Na to mu Pán Bůh: „Víš co, Petře, dejme tomu chtivému nespokojenci něco na cestu. Vzadu u brány stojí březová metla, vezmi ji a ukaž mu, kudy má nejbliž domů. Kdyby ten člověk toužil tak dychtivě po práci, rád bych požehnal jeho rukám.“

A sv. Petr vzal metlu a pohrozil jí muži; ten se horempádem soukal dolů z větve na větev a již zdaleka žalostně volal: „Mně zle, tobě zle, našim dětem zle!“

Jakub Ševčík: Bajki a basničky

Vodník a medvěd

Za dávných časů přišel jednou medvěďář s medvědem do jednoho mlýna a zůstal tam na noc, protože mlynář byl jeho starý známý. Medvěda zavřeli do mlýnice. Časně z rána, kde se vzal, tu se vzal, vodník a rozkřesával také v mlýnici oheň, aby si při něm uvařil snídani. Přinesl bradatého kapra a několik bělic. Medvěda probudilo světlo. Dívá se, dívá, co by to bylo. Napřed si netroufal, ale potom se přikolébal ke kotlíku, v kterém vodník vařečkou na jáhly ryby obracel a míchal. Když byly dost uvařeny, vytáhl vodník z kotlíku kapra a začal jej okusovat. Medvěd to viděl, vstrčil také pracku do nádoby a vytáhl si bělici.

Teprve teď si ho vodník všiml a křikl naň: „Jedeš, nebo tě plácnu!“ Ale medvěda tím neodehnal, medvěd vytahuje druhou bělici. Opět mu vodník hrozí, avšak marně. Medvěd sotva druhou bělici pozřel, už zase natahoval pazour pro jiné. Ale ach, ach! Teď jej vodník vařečkou pořádně praštil. Jakmile rozhněvané zvíře ucítilo ránu na svém těle, chňaplo vodníka a sevřelo jej do náručí tak prudce, že až bolestí vykřikl a tak dlouho o pomoc volal, dokud jej mlynář a host jeho neuslyšeli a medvěda nezahnali. Vodník pak hbitě vyskočil a pelášil k vodě.

Mlynář na to již dávno zapomněl, když příštího léta, na Pannu Marii, uslyšel volání:

„Mlynáři, mlynáři, máš doma ještě tu hroznou kočku?“

„Jak by ne!“ odpověděl mlynář. „A mám ještě čtyři mladé od ní, a ty jsou desetkrát horší než ta stará!“

„No, to sbohem!“ ulekl se vodník, a více ho ve mlýně neviděli.

Šmelova čítanka pro děti

Ediční poznámka

S ohledem na charakter textů jsme i přesto, že je tím poněkud ztížena srozumitelnost pro dětského čtenáře, zachovali lidové, nářeční, zastaralé a jiné dnes méně obvyklé výrazy. Upravili jsme pravopis předložek *s/se* ve druhém pádu j. č., podobu dnes již zdomácnělých zeměpisných jmen (např. *Cetinje* m. *Cetyň*) a dále pak odstranili zjevné tiskové chyby.

V rámci přípravy e-vydání jsme doplnili křestní jména a revidovali pravopis jmen autorů uvedených překladatelem u literárních zdrojů jednotlivých pohádek, pokud se je podařilo dohledat. Z licenčních důvodů jsme nemohli do našeho vydání zahrnout ilustrace Jiřího Trnky (1912–1969).

Redakce MKP

Slovanské národní pohádky a pověsti

Výběr a překlad Jan Hudec

Úvod Josef Páta

Ilustrace na obálce Sunnyisland/Shutterstock.com

Korektura Martina Němcová

Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 6. 12. 2024

ISBN 978-80-274-4360-4 (epub)

ISBN 978-80-274-4361-1 (pdf)

ISBN 978-80-274-4362-8 (prc)